

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 2 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 245, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän; och

nr 248, angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 239, angående anordnande av reservstation m. m. för telegrafverket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 242, angående anvisande av ytterligare medel för utlämnande av krislån.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 246, angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 247, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 4 och 40 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 233, av herr *Gränebo* m. fl.,

nr 234, av herr *Gränebo* m. fl.,

nr 235, av herr *Heiding*,

nr 236, av herr *Friggeråker*,

nr 237, av herr *Anderson, Axel Ivar*, m. fl.,

nr 238, av herr *Anderson, Axel Ivar*,

nr 239, av herr *Nisser* m. fl.,

nr 240, av herrar *Mannerskantz* och *von Horn*,

nr 241, av herr *Bondeson* m. fl.,

nr 242, av herr *Ekströmer* m. fl.,

nr 243, av herr *Lindblom* m. fl.,

nr 244, av herr *Lindblom* m. fl., samt

nr 245, av herr *Ericsson, Herman*, och herr *Sylwan*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter.

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 32, i anledning av remiss från kamrarna av väckta motioner om inrättande av en hovrätt för nedre Norrland.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 245 och 248.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 246, av herrar *Nordenson* och *Sandström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter; samt

nr 247, av herr *Ohlin*, i samma ämne.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning av väckta motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m.;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för vissa fortifikatoriska anordningar m. m.;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till stiftelsen Kronobergs regementes soldathem av visst kronan tillhörigt område;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folktandvården jämte i ämnet väckta motioner;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler jämte i ämnet väckta motioner;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/1943 till länsnykterhetsnämnderna m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Blekinge kustbanor;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till iständsättande av fjällstugorna vid färdleden Karesuando —norska gränsen;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till luftskyddsanordningar för vissa länsstyrelser;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bostadshus för postverkets räkning i Krylbo; samt

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1942/43 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. och 2 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående fortsatt utgivning av otryckta riksdagsprotokoll;

nr 37, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 38, i anledning av väckt motion om gäldande av skadestånd och livränta till värnpliktige K. H. V. Dinos änka och minderåriga dotter;

nr 39, i anledning av väckta motioner om pensionsrätt för viss i statens järnvägars tjänst övertagen personal från Sala—Gysinge—Gävle järnväg;

nr 40, i anledning av väckt motion om tillerkännande av viss förmån åt ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension;

nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, utom i vad angår anslag till jordbrukets kreditkassor;

nr 42, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.;

nr 43, i anledning av väckta motioner om höjda årliga gratifikationer åt vissa f. d. verkstads- och banarbetare vid två av staten övertagna enskilda järnvägar; samt

nr 44, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om preskription av rätt till medel som inestå hos offentlig myndighet;

nr 34, i anledning av väckt motion om revision av lagstiftningen angående förfarandet hos förvaltningsdomstolar och hos övriga förvaltningsmyndigheter vid behandlingen av frågor, som röra enskild rätt;

nr 35, i anledning av väckta motioner angående skydd för markägares rätt till skogsbär å egen mark m. m.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.;

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande; samt

nr 40, i anledning av väckta motioner angående revision av gällande bestämmelser rörande beivran av upprepade förseelser mot alkohollagstiftningen; andra lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fornminnen m. m. dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fornminnen m. m., såvitt angår genom denna proposition framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 108 §§ expropriationslagen;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen; samt

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 december 1941 (nr 942) angående dyrtidstillägg åt vissa livräntetagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m. jämte i ämnet väckt motion, såvitt angår anslagsfrågor; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om rätt till tjänste- och pensionsårsberäkning för chefläkare vid sjukstuga.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 e. m.

In fidem:
G. H. Berggren.

Tisdagen den 5 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 243, med förslag till lag om ändrad lydelse av 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;
 - nr 244, med förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, m. m.; och
 - nr 251, angående kostnaderna för uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg.
-

Justerades protokollen för den 25 och den 28 nästlidne april.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till utbyte av transformator vid Ulriksdals kungsgård m. m.;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för E. E. Andersson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till sjömätningsändamål;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av den i avlöningsstaten för lots- och fyrstaten för budgetåret 1941/42 upptagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förvärv av en Jämtlands fältjagarregementes lägerkassa tillhörig soldathemsbyggnad;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa haverikostnader;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inventarier för sjökrigsskolan;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till uppförande av byggnader för flygtekniska försöksanstalten; samt

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 182, i anledning av väckt motion om visst pensionstillskott åt änkor och barn efter befattningshavare vid förutvarande Mora—Vänerns järnväg; och
 - nr 183, i anledning av väckt motion om pension åt pastorn J. A. Rehnberg.
-

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 245, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 248, angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 246, av herrar *Nordenson* och *Sandström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter; samt

nr 247, av herr *Ohlin*, i samma ämne.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 86—97, bevillningsutskottets betänkanden nr 20—22, bankoutskottets utlåtanden nr 36—43 och memorial nr 44, första lagutskottets utlåtanden nr 33—40, andra lagutskottets utlåtanden nr 23—26, jordbruksutskottets utlåtanden nr 28 och 29 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 243, 244 och 251.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Beträffande ärendenas ordning på morgondagens föredragningslista hemställer jag, att kammaren måtte besluta, att jordbruksutskottets utlåtande nr 29 och bevillningsutskottets betänkande nr 21 skola i nu angiven ordning uppföras närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 41.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 250, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt; och
nr 254, med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa.

Justerades protokollet för den 29 nästlidne april.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 188, i anledning av väckta motioner angående ändring av förordningen om nöjesskatt;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer; samt

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövandet av statens tobaksmonopol.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 243, med förslag till lag om ändrad lydelse av 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes; samt

nr 244, med förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 251, angående kostnaderna för uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 249, angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för anskaffning av vissa uppvärmningsapparater m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 86, i anledning av väckta motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m.

*Ang. landets
tillgodoseende
med elektrisk
energi m. m.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I:5) av herr *V. Andersson* m. fl. och den andra inom andra kammaren (II:13) av herr *A. Pettersson* i Dahl m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag i följande spörsmål:

'Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

1) möjligheten av en enhetlig ledning av landets kraftförsörjning eventuellt ett förstatligande av produktionen och tillhandahållande av elektrisk energi;

2) frågan om enhetligare taxor för elektrisk energi samt lägre pris härå för landsbygdens folk;

3) åtgärder för ett effektivare tillgodoseende av landsbygdens behov av elektrisk energi; samt

4) frågan om större planmässighet och enhetlighet vid utförandet av de elektriska ledningsnäten för att därigenom bland annat åstadkomma standardisering vid tillverkningen av elektriska apparater och utrustning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 5 och II: 13, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 5 och II: 13, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna att mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft;

2:o) av herrar *Bernhard Nilsson*, *Bäckström*, *Sundberg*, *Skoglund* i Dovers-
torp och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att motionerna I: 5 och II: 13 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det ärende, som här föreligger, avser en socialiseringsutredning av stora mått. Vattenfallsstyrelsen har i sitt yttrande beräknat det i landets kraftverk hittills nedlagda kapitalet till cirka 1.5 miljarder kronor, av vilket staten genom vattenfallsstyrelsen äger och förvaltar ungefär en tredjedel. Därtill komma icke kända anläggningskostnader för vissa distributionsledning, som torde uppgå till åtskilliga hundra miljoner.

Motionärerna och statsutskottets majoritet föreslå en utredning om ett totalt förstatligande av den elektriska produktionen och distributionen. Om detta skulle förverkligas, blir det således en affär på över 1 miljard kronor. Det förefaller ganska egendomligt att i dessa tider igångsätta en stor och omfattande utredning i sådant syfte.

Motionärerna framförde redan förra året i en motion sina krav på ett förstatligande av den elektriska produktionen och distributionen. Statsutskottet remitterade då motionen för yttrande till vattenfallsstyrelsen, kommerskollegium och svenska vattenkraftföreningen, vilka samtliga på mycket starka skäl avstyrkte motionen. Motionen blev även så gott som enhälligt avstyrkt av statsutskottet och av kamrarna avslagen. Det förekom endast två blanka reservationer till statsutskottets utlåtande.

I år förnya motionärerna, herr Verner Andersson i Köpinge och herr Pettersson i Dahl, sina motioner, vilka ha undertecknats av ett antal medlemmar av bondeförbundet. De yrka i år bland annat utredning om ett eventuellt förstatligande av produktionen och tillhandahållande av elektrisk energi, men därjämte utredning av frågan om enhetligare taxor för elektrisk energi samt lägre pris härå för landsbygdens folk, vidare åtgärder för ett effektivare tillgodo-

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

seende av landsbygdens behov av elektrisk energi, samt slutligen utredning av frågan om större planmässighet och enhetlighet vid utförandet av de elektriska ledningsnäten för att därigenom bland annat åstadkomma standardisering vid tillverkningen av elektriska apparater och utrustning. Motionärerna syfta således till en utredning om ett förstatligande av kraftförsörjningen liksom även vissa andra detaljspörsmål.

Även i år remitterade statsutskottet motionerna till kommerskollegium och vattenfallsstyrelsen. Dessa myndigheters yttranden återfinnas i utskottsutlåtandet. Båda dessa statliga myndigheter avstyrka även i år alldeles bestämt en utredning i det syfte motionärerna föreslagit. De lämna en del upplysningar i hithörande spörsmål, bland annat att det inom kommerskollegium pågår en utredning om möjligheterna att ernå enhetliga taxeformer och dylikt.

Till allmän förvåning blev det emellertid inom statsutskottet i år en stor majoritet för en utredning om ett förstatligande av kraftförsörjningen. Det blev ett totalt samgående mellan den socialdemokratiska gruppens representanter inom utskottet och bondeförbundets representanter, vilka således tillsammans dikterade utskottets beslut och som således nu hemställa om en sådan utredning. Denna omsvängning är ganska märklig, i synnerhet som förra året talesmännen för det stora partiet bland annat i kammardebatten framhöllo, att en utredning av socialiseringsfrågan icke kunde främja det aktuella behovet av ökad elektrifiering. Vad som vid det tillfället kunde sägas, det kan också sägas nu.

Det är uppenbart, att det kan finnas vissa näraliggande spörsmål, som kunna behöva närmare undersökas. I det avseendet ha jag och herr Danielsson i andra kammaren i en reservation till detta utlåtande tagit upp just sådana närmare liggande aktuella frågor, som kunna vara förtjänta av att något mera ingående bliva belysta. Vi hemställa således om en begränsad utredning. En dylik har statsutskottet inte velat nöja sig med. Jag hade hoppats, att det förslag till uttalande, som jag nu framlagt i reservationen och som är ganska utförligt motiverat, skulle samla enighet inom utskottet. Med så mycket större förhoppning framlade jag detta förslag, när jag läst statsutskottets enhälliga avstyrkande förra året. Det är emellertid en total omsvängning som skett inom utskottet. Majoriteten ville icke släppa den del i den ifrågasatta utredningen, som skulle omfatta ett förstatligande av kraftförsörjningen.

Det är uppenbart att man måste ställa sig ytterst betänksam inför ett förstatligande av den elektriska produktionen och distributionen, inte bara om man har principiella skäl emot en sådan, utan även ur andra synpunkter. Om en socialiseringsnämnd tillsättes för utredning om den elektriska produktionen, förefaller det mig uppenbart, att detta kommer att medföra, att det enskilda initiativet, som nu intresserat investerar kapital för utbyggnad av kraftverk, kommer att anse det inte vara lönt att fortsätta med denna verksamhet, när statsmakterna sätta i gång en stor utredning som avser att förstatliga produktionen. Utskottets förslag kommer att verka produktionshämmande, således raka motsatsen till vad statsutskottet avsett. De enskilda företagen komma att reagera, och industrien, som också har betydande kraftverksanläggningar, kommer att känna det som ett livsvillkor att fritt få förfoga över sin kraft.

I motionerna och i statsutskottets utlåtande göres ingen begränsning i fråga om utredningen, utan den skall avse all produktion och distribution. Det finns i vårt land betydande kraftverksanläggningar som ägas av kommunala inrättningar. Jag erinrar om sydsvenska kraftbolaget och om Krängedeverken, och det finns ett betydande antal ytterligare anläggningar. Det finns således anläggningar som redan befinna sig i samhällets ägo, fast de äro kommunalägda. Avser utredningen att undersöka möjligheten av förstatligande även av dessa

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
anläggningar? Därpå får man inget svar. Den avser all produktion och distribution.

Jag skall inte upptaga tiden med att referera yttrandena av de främsta statliga myndigheter vi ha på detta område, kommerskollegium och vattenfallsstyrelsen, vilka ange en mängd vägande skäl emot den ifrågasatta utredningen. Jag vill dock ytterligare understryka, att dessa äro våra främsta statliga organ som finnas att tillgå, när det gäller att få ett sakkunnigt utlåtande över ifrågavarande motioner, som här ha uttalat sig, och de avstyrka samstämmigt. Till yttermera visso ha de genom föredragningar inför statsutskottets fjärde avdelning ytterligare bekräftat sin avstyrkande inställning.

Är det säkert, att ett förstatligande av den elektriska produktionen och distributionen kommer att bli till det gagn för konsumenterna som motionärerna avse? Är det inte större risk för att ett allmänt förstatligande av den elektriska kraften kan komma att bli ett skatteinstrument i statens hand? Man har under debatten inom utskottet pekat på, att det ju gått så bra att förstatliga statens järnvägar. Ja, men äro inte statens järnvägar i viss grad ett skatteinstrument? Ha vi inte fått erfara hur taxor och biljettpriiser höjas, när tiderna bli dåliga? Kan det för övrigt vara angeläget att få enhetlighet över hela linjen? Är det inte bättre att få den elektriska distributionen anpassad efter de olika orternas behov och att få mera differentierade taxor, uppkomna genom konkurrens mellan de olika företagen?

Det är ganska egendomligt att se, att såsom anhängare av denna utredning i statsutskottets utlåtande stå antecknade representanter från Malmö stad, som ju äger en betydande del i sydsvenska kraftbolaget. De fem städer som äga sydsvenska kraftbolaget, vilka väl äro styrda på det mest demokratiska sätt på vilket en kommunalförvaltning i denna tid kan vara styrd, känna ett sådant missnöje med den nuvarande ordningen, att de ovillkorligen vilja ha en utredning om ett förstatligande av den elektriska produktionen och distributionen. Det är ganska egendomligt, att de kraftigaste rösterna inom utskottet för en utredning om ett förstatligande, förutom från det håll jag nyss nämnde, ha kommit från Norrland, där statens eget kraftverk är det dominerande på området.

Det är således från ett område där statens eget kraftverk dominerar och från ett område där de kommunalstyrda kraftverken dominera som kravet på ett förstatligande energiskt har hävdats. Jag kan inte neka mig nöjet att fråga om inte det förstatligande passar, som redan skett av det kraftverk som äges av vattenfallsstyrelsen i Övre Norrland, eftersom man är så angelägen att vilja ha en utredning till stånd från detta håll?

Vid behandlingen inom utskottet av detta ärende har det, såsom framgår av utskottets utlåtande, blivit ett ytterligt nära samförstånd mellan de socialdemokratiska ledamöterna och bondeförbundets ledamöter i fråga om denna utredning om förstatligande av kraftförsörjningen.

För egen del har jag, som sagt, icke kunnat vara med om en så vittgående utredning. Men jag har i alla fall, trots myndigheternas avstyrkande utlåtanden, velat i viss mån tillmötesgå de förra året framlagda och i år upprepade önskemålen om en översyn av förhållandena på detta område beträffande taxor och taxepolitiken och beträffande möjligheterna att få den elektriska energien utbredd i större utsträckning på landsbygden samt beträffande frågan om en större planmässighet och enhetlighet i fråga om ledningsnäten och dylikt. Jag har därför i den av mig avgivna reservationen framhållit betänkligheter emot den stora utredningsfrågan om ett förstatligande, men ställt mig sympatisk till av motionärerna i övrigt framställda önskemål. Jag har funnit det lämpligt att man genom något organ, det må vara genom en kommitté eller på sätt

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:t eljest kan finna lämpligt, gör en begränsad utredning angående hithörande spörsmål och de missnöjesanledningar som kunna förefinnas. Dessa kunna sedan framläggas i det förslag som i anledning därav lämpligen kan komma i fråga beträffande frågan om enhetligare taxor och frågan om enhetligheten vid utförandet av ledningsnäten och dylikt. Jag tror, att det egentligen är på dessa områden missnöjet främst visar sig, under det att frågan om ett förstatligande nu framföres som ett huvudproblem. Jag tror också, att om man begränsar utredningen på sätt som jag i min reservation föreslagit, kan ett resultat nås inom en ganska kort tid. Skall utredningen även omfatta ett förstatligande, blir det en stor och på lång sikt arbetande utredning. Med kännedom om det svenska utredningsväsendet kan man anta, att det först och främst kommer att göras en fullständig inventering av alla de kraftverks- och distributionsanläggningar som finnas, varefter komma att följa åtskilliga andra specialutredningar. Vill man vinna rättelse på områden, där rättelser kunna vara önskvärda inom en rimlig tid, skall man begränsa utredningen på det sätt jag och herr Danielsson i andra kammaren i vår reservation föreslagit.

Det har inom utskottet framställts yrkande om rent avslag på de väckta motionerna. Jag har inte kunnat alldeles förbise, att det kan finnas vissa skäl som kunna tala för att en begränsad utredning igångsättes. Gives denna utredning den omfattning jag har tänkt mig, kan resultatet föreligga inom en nära liggande framtid. En sådan utredning kan få ett mycket stort värde inte bara för avhjälpande av förefintliga brister och misshälligheter utan även för klagörande huruvida det finns fog för alla de anmärkningar motionärerna nu framfört och som även på annat sätt framförts. Jag har då kommit till den uppfattningen, att det ur skilda synpunkter vore välbetänkt att taga den utredning som vi föreslagit. Vi ha emellertid i vår reservation uteslutit frågan om en utredning om ett förstatligande av kraftförsörjningen. Detta är den stora skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservationen. Statsutskottets majoritet vill således ha en utredning om förstatligande, under det att reservationen tar sikte på det som är det mest nödvändiga på denna frågas utredningsstadium.

Jag framlade inom utskottet detta förslag och hade, som jag tidigare nämnt, hoppats att detsamma skulle ha samlat åtskilliga röster. Jag framlade det som ett kompromissförslag. Jag tror att det vore välbetänkt om kammaren ville ta detta kompromissförslag i stället för att ge sin anslutning till majoritetens förslag.

Av det anförda framgår, att jag icke biträder den under punkten 2) avgivna reservationen om avslag på motionerna.

Jag har med det sagda, herr talman, velat ange dels denna frågas stora betydelse och dels även velat ange de skäl som för mig varit bestämmande, när jag till detta utlåtande fogat en reservation med yrkande om en utredning i angivet syfte. Men jag har också, och det vill jag starkt understryka, velat med denna reservation dels avvisa förslaget om den socialiseringskommitté, som statsutskottets majoritet ifrågasätter, och dels har jag velat främja vad som kan vara till gagn för producenter och konsumenter på ifrågavarande område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Danielsson vid utlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herrar *von Horn, Bengtsson, Svensson* och *Mannerskantz*.

Herr **Andersson, Verner**: Herr talman! Vi motionärer äro naturligtvis tack-samma för den ståndpunkt som statsutskottets majoritet intagit till denna fråga. Vi äro det så mycket mer som vi hysa den bestämda uppfattningen, att

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
vi här stå inför frågor av en utomordentlig nationalekonomisk räckvidd och betydelse för det fortsatta framåtskridandet inom vårt land.

Den starkt stigande kurvan för förbrukning av elektrisk energi under de senaste årtiondena står ju i direkt relation till det samtida uppsvinget och välståndet inom vårt land. Det måste därför vara ett samhälleligt intresse att såväl jordbrukets som industriens och den borgerliga förbrukningens starkt ökade behov av elektrisk energi kan så snabbt och så rationellt som möjligt bli tillgodosett. Vi ha ju utomordentliga möjligheter i sådant avseende på grund av den rikliga förekomsten av vattenkraft inom vårt land.

Vi motionärer ha därför ansett, att frågorna rörande vår kraftförsörjning äro av den räckvidd och betydelse, att de borde vara föremål för en mera enhetlig och planmässig ledning. Därmed skulle enligt vårt förmenande mycket vara vunnet för att lägga grunden till ett fortsatt framåtskridande och för att kunna möta eventuellt hårda tider, som troligen torde komma. Vi kunna inte anse, att det är en lämplig ordning, att dessa vitala frågor skola vara föremål för spekulation och för enskilt vinstintresse.

Vid utskottsutlåtandet ha fogats tvenne reservationer. Den första, under-tecknad av utskottets ärade ordförande jämte en medreservant, går i en mycket positiv riktning. Jag tycker, att man här givit strålände skäl och bevis för behovet av en översyn av hithörande spörsmål. Reservationen nummer två däremot präglas av en steril negativ inställning. Jag skulle närmast vilja något beröra denna senare reservation, men jag vill först göra ett par påpekanden beträffande de sakkunnigeutlåtanden, som äro refererade i statsutskottets utlåtande.

Kommerskollegium säger: »För bedömande av frågan, i vad mån landets kraftbehov tillgodoses medelst vatten- respektive värmekraft, äro de i motionerna angivna siffrorna — som sannolikt avse den installerade maskineffekten — missvisande. Förbrukningen av kol och brännolja för elektrisk kraftproduktion bestämmes nämligen icke av *maskineffekten* utan av den alstrade *energimängden*.» De siffror, som här åsyftas, torde väl vara de som vi i motionen ange, när vi säga, att år 1939 producerades 929 miljoner kilowattimmar medelst värmekraft och att därvid kan beräknas en kolförbrukning av 450,000 ton. Jag ber att få påpeka, att denna siffra, 929 miljoner kilowattimmar, är hämtad ur officiell statistik, varför man inte torde kunna rikta någon anmärkning mot densamma. Beräkningen av kolförbrukningen grundar sig på ett meddelande i förra årets utskottsutlåtande från svenska kraftföreningen, där man uppskattade åtgången för produktion av elektrisk energi till 0.5 kilogram kol per kilowattimme. Det torde väl också vara en siffra som är riktig. Vi säga senare i vår motion, att vattenkraftens procentuella andel av primärkraften har sjunkit. Från att 1922 varit 76 procent har den 1936 sjunkit till 68 procent. Denna uppgift är hämtad ur en avhandling av docent Filip Hjulström rörande Sveriges elektrifiering, utgiven av Uppsala universitets geografiska institution. Det torde väl också vara en källa, vars riktighet inte kan bestridas.

Man är inom vattenkraftsproducentkretsar mycket angelägen att framhålla, att under de senaste åren produktionen och utbyggandet av vattenkraften fortgått mycket snabbt och under krigsåren forcerats. Ja, det är kanske så, att man här känner sig en smula besvårad av att vi omedelbart efter en handelsavspärning och därmed förenade svårigheter för kolimporten ha fått bekymmer för vår kraftförsörjning och behövt tillgripa sådana drastiska åtgärder som kilowattjakt och sänkning av spänningen i distributionsnäten med alla de svårigheter som det fört med sig för konsumenterna. Man har därjämte fått lägga upp en fullständig plan för ransonering av elektrisk ström. Om vi skulle vara självförsörjande på något område, borde det väl vara i fråga om elektrisk ström, då vi ha så utomordentliga möjligheter på detta område i vår vatten-

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

kraft. Att nu behovet har kunnat tillgodoses något så när, får väl i inte ringa mån tillskrivas den omständigheten, att exportindustriens behov av ström minskats under krigsåren. Detta har i någon mån kompenserat den annars felande produktionen av elektrisk energi.

Nu framhåller vattenfallsstyrelsen att om den utbyggnadstakt bibehålles, som förelegat under de senaste tio åren, så skall hela den utbyggnadsvärdiga tillgången av vattenkraft vara tagen i bruk år 1985. Jag gör mig frågan, varför 1985 är den ideala tidpunkten. Om vi i vårt land skulle ha användning för och behov av den elektriska kraften redan år 1960 eller 1970, varför då vänta till 1985? På detta område behöves man ju inte befara någon rovdrift, såsom i fråga om t. ex. malm- eller kolfyndigheter, vilka ju äro begränsade till sin myckenhet, så att en för hastig brytning kan medföra olägenheter och svårigheter för framtiden. Vi kunna väl, mänskligt att döma, våga räkna med att det skall flyta vatten i våra älvar i all framtid.

I reservation nr 2) upprepar man vad myndigheterna så gärna vilja framhålla, nämligen att landsbygdens elektrifiering har gått framåt så mycket under de senaste årtiondena. Men när man påstår detta, diskuterar man aldrig hur denna elektrifiering genomförts. Den har i stor utsträckning begränsats till att omfatta elektriskt ljus samt det allra mest trängande behovet av kraft för mindre motorer. De rika möjligheter i övrigt, som den elektriska energien erbjuder i arbetsbesparande hänseende liksom för bekvämligheten och för höjandet av levnadsstandarden, äro i stor utsträckning alltjämt undanhållna landsbygdens befolkning. Såsom bevis härför kan jag påpeka, att jordbrukets andel i den totala energikonsumtionen inte utgör mer än cirka 4 procent. Det är alltså ej mindre än 96 procent som för närvarande förbrukas av industrien samt inom städer och samhällen. Visar icke detta, i hur ringa grad landsbygden kunnat utnyttja den elektriska kraften? Detta beror till stor del på att vi ha för höga strömpriser. Det är också svårigheter med överföringen, och vidare ha vi oändamålsenliga strömtaxor, som verka hindrande på landsbygdens möjligheter att tillgodogöra sig den elektriska energien såsom drivkraft.

På tal om de glest bebyggda och avlägset belägna delarna av landsbygden framhålla reservanterna följande: »Sociala skäl tala dock för att sådana bygder så långt sig rimligen låter göra elektrifieras, för vilket viss subvention givetvis erfordras. Huruvida och på vad sätt statsmakternas i detta avseende redan vidtagna åtgärder böra göras mera omfattande torde lämpligen böra upptagas till avgörande i annat sammanhang.» Man gör sig den frågan: i vilket sammanhang skulle denna del av landsbygdens elektrifieringsfråga lämpligen kunna behandlas om inte just i samband med en allmän översyn av kraftförsörjningsfrågorna? Jag tycker det borde vara alldeles självskrivet, att denna sak tas upp av utredningen.

Reservanterna ha också pekat på de ovissa framtidsutsikterna. Det är ju tydligt att tiderna kanske inte äro så lämpliga för planläggning för framtiden. Men i allt detta ovissa torde väl ändå det vara visst, att vi gå hårda tider till mötes. Vi måste räkna med en svår konkurrens folken emellan, där man på allt sätt kommer att söka övervältra krigets ekonomiska sviter på andra folk. Därvid är naturligtvis handelsutbytet folken emellan ett lämpligt medel att tillgripa. I ett sådant läge synes det mig ganska naturligt och lämpligt att i nationalekonomiskt hänseende söka ernå en självförsörjning och att åtminstone göra vad man kan för att bli så litet beroende av andra folk som möjligt på de områden, där man kan klara sig själv. Jag finner det märkvärdigt, att reservanterna så litet ha uppehållit sig vid dessa nationalekonomiska frågor. Vi ha ju dock importerat kol för ungefär 190 miljoner kronor om året, även då kolpriserna voro så låga som under perioden före kriget. Skulle man

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

inte möjligen kunna tänka sig att spara något av denna kolförbrukning genom att i större utsträckning anlita vår vattenkraft? Därigenom skulle man också med avseende på vår handelsbalans nå de fördelar, som en mindre kolimport naturligtvis måste innebära.

Skulle man inte såsom ett nationalekonomiskt framtidsperspektiv också kunna tänka sig en utvidgad export av elektrisk energi? Här i Norden är det ju endast Sverige och Norge som ha överskott av vattenkraft, medan däremot i synnerhet Danmark och, jag skulle tro, även Finland i viss grad har behov av att köpa elektrisk energi. Skulle man inte kunna tänka sig en utvidgning av denna export, till gagn för dessa våra grannfolk och på samma gång till båtнад för oss själva, i det att vi för egen räkning skulle kunna ernå motsvarande fördelar och förmåner från deras sida. Med nutidens tekniska möjligheter i fråga om överföring av elektrisk ström kanske det vore möjligt att bemästra de problem som en ökad export av elektrisk ström kan medföra.

I båda reservationerna har man också vänt sig mot statsdriften eller, som det ju så gärna heter, socialiseringen. Jag har en känsla av att det är gamla fördomar man här för till torgs. Vi ha ju i vår tid mycket goda erfarenheter av statsdrift, vid våra statsjärnvägar, vid post och telegraf samt på flera andra områden. Dessa goda erfarenheter borde rimligtvis kunna uppväga de fördomar, som man alltjämt synes hysa. Vi jordbrukare ha de allra bästa erfarenheter av centraliseringen och den samverkan, som vi ha kunnat ernå på det ekonomiska området under de senaste årtiondena. Vi äro sannerligen inte rädda för att utvidga statsdriften, då det gäller produktionen av elektrisk energi. Denna sker ju för övrigt redan till en tredjedel genom statsdrift. Jag ber i detta sammanhang också få påpeka att vi i motionen som första alternativ sätta en enhetlig ledning av frågorna rörande vår kraftförsörjning och först i andra hand en eventuell statsdrift.

Med dessa ord, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sundberg: Herr talman! Det är en fråga av mindre vanlig omfattning som nu ligger på kammarans bord. Dess yttersta syftemål är att socialisera en av våra viktigaste naturtillgångar, vattenkraften.

Vad har inträffat som aktualiserat kravet att igångsätta en väldig utredningsapparat i denna fråga i en tid, då våra nationella ansträngningar i första hand borde inriktas på uppgifter som sammanhånga med vår nations livsfrågor just nu, försvaret och folkförsörjningen?

Har regeringen, med den vidare aspekt över läget den besitter, ansett påkallat att verkställa denna utredning? — Nej! Från dess sida har intet initiativ tagits i saken.

Har riksdagen begärt något sådant? — Nej! Såsom herr J. B. Johansson i sitt anförande framhöll, har riksdagen så sent som i fjol manifesterat sin inställning till frågan genom att avslå en motion av i huvudsak samma innehåll som utskottsmajoritetens nu föreliggande förslag.

Ha de statliga organ, som närmast ha att företräda det allmännas intressen på detta område, kommerskollegium och vattenfallsstyrelsen, givit till känna någon önskan om en utredning i den stil utskottsmajoriteten förordar? — Nej! Tvärtom ha de såväl i yttranden som vid föredragning inför statsutskottet med mycket starka motiveringar bestämt avrått från en dylik utredning.

Har utbyggnaden av våra vattenfall under denna sista tid försumrats, så att man ur den synpunkten anser att riksdagen bör söka väcka till liv en ökad verksamhet på området? — Nej! Utbyggnaden av våra vattenfall har under

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

denna senare tid pågått i en omfattning som aldrig tillföre. Redan under tjuguarperioden 1916—1935 utbyggdes av vårt lands vattenkraft i genomsnitt 40,000 kilowatt per år. Under de senaste sex åren har denna siffra mer än fördubblats och uppgår nu till drygt 90,000 kilowatt. Den kommer att ytterligare stegras under de närmaste åren. För närvarande befinna sig nämligen kraftverk om sammanlagt 350,000 kilowatt under utbyggnad. År 1944 beräknar man att den totalt utbyggda vattenkraften i landet kommer att uppgå till den aktningvärda siffran av närmare 2 1/2 miljoner kilowatt. — Mot bakgrunden av dessa siffror förefaller det egendomligt, att herr Verner Andersson kunnat göra sådana uttalanden som vi nyss hörde. Han tillvitade därvid även oss reservanter, att vi icke inse den nationalekonomiska betydelsen av vattenkraftens tillgodogörande. Det finnes inga sakliga skäl för ett sådant påstående varken i våra nu gjorda uttalanden eller vår tidigare inställning till de konkreta fallen. Att vi kräva respekt för den enskilda äganderätten även i fråga om vattenkraft är en annan sak, som det må vara herr Verner Anderssons ensak att beteckna som »gamla fördomar».

Har någon gren av vår folkhushållning, exempelvis jordbruksnäringen, som i detta sammanhang särskilt åberopas, blivit försummad vid distributionen av den kraft som lösgjorts vid utbyggandet av våra vattenfall? — Nej! Inte mindre än 85 procent av vår landsbygds hushåll ha för närvarande tillgång till elektrisk kraft.

Har man förbisett att det finnes glest befolkade trakter i vårt land, som det ekonomiskt sett inte lönar sig att elektrifiera, men vilkas bebyggare ändå kunna ha berättigade krav att bli delaktiga av den värdefulla tillgång som elektrisk kraft utgör? — Nej! Riksdagen har under de två senaste åren anslagit 10 miljoner kronor till denna kulturelektrifiering, och så vitt jag vet är det inte från något håll ifrågasatt att stoppa upp denna utveckling.

Har det måhända undgått uppmärksamheten, att en viss ojämnhet föreligger i fråga om krafttaxorna — en ojämnhet som nog åtminstone i de flesta fall äger giltig förklaring och har varit ofrånkomlig, men som icke förty, och med fog, kan te sig nog så bekymmersam ur konsumenternas synpunkt? — Nej! Statens eget organ, kommerskollegium, har med berömvärd förutseende tagit initiativet till en utredning av just detta problem. När denna utredning föreligger och kan presenteras på kamrarnas bord, har riksdagen möjlighet att på ett objektivt sätt bilda sig en föreställning om dessa frågor, vilkas lösning man nu i socialiseringens tecken vill forcera fram.

Vilka frågor man än gör sig i detta sammanhang, får man, synes det mig, inga andra svar än sådana som visa obehövligheten av den stora utredningsapparat, som man nu vill igångsätta. Om sakliga skäl skola gälla i riksdagen, finns det sålunda enligt min mening ingen annan väg att gå än att följa den reservation som är avgiven av herrar Bernhard Nilsson, Bäckström, under-teknad m. fl.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Efter det att representanter för reservanterna och motionärerna nu ha haft ordet, skall jag be att något få motivera den inställning statsutskottets majoritet har till det föreliggande ärendet.

Först och främst skulle jag vilja säga, att när statsutskottet har gått in för ett sådant yrkande som här är fallet, så innebär detta, i motsats till vad som kanske har antytts tidigare, inte på minsta vis missnöje med det sätt, varpå vattenfallsstyrelsen leder dessa utbyggnadsarbeten. Det är för oss lika

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

klart som för reservanterna, att vattenfallsstyrelsen i det avsendet är höjd över varje tvivel. Vi äro överens om att ledningen på detta område är mycket sakkunnig och duglig. Vi ha också inom statsutskottets fjärde avdelning haft tillfälle att se, vilka storartade arbeten som pågå uppe i Norrland just för att främja tillkomsten av den elektriska energi, som landet behöver. Men vi tro, att vattenfallsstyrelsen behöver ha ett större svängrum för sin verksamhet. Med de möjligheter, som nu stå denna verksamhet till buds, är det enligt vår mening svårt att komma mycket längre och att råda bot på vissa missförhållanden som förefinnas i olika avseenden. Vi ha pekat på olikheten i fråga om taxorna och på åtskilliga andra spörsmål, där olikheterna äro så stora att befolkningen i olika delar av landet många gånger är missnöjd med det sätt, varpå distributionen skötes och priserna regleras.

Sedan jag nu har sagt detta, ber jag att få övergå till vad statsutskottets ordförande började sitt anförande med. Han sade att det är egendomligt, att man i dessa tider vill omsätta en miljard kronor, vilket belopp det här skulle vara fråga om. Ja, skulle man döma av den lätthet med vilken riksdagen tidigare har behandlat dessa miljardfrågor, så vore ju inte detta någonting för riksdagen ovanligt! Nu skall jag emellertid inte alls missförstå herr Johansson. Herr Johansson menar, att detta förstatligande skulle kosta ungefär en miljard, och det är väl riktigt, men vi äro ju långt ifrån framme där och det kräves en grundlig utredning innan tiden för detta har kommit.

Herr Johansson förvånade sig över att statsutskottet i fjol kunde så enhälligt avstyrka utredningskravet, men i år delvis ansluta sig till detsamma. Enligt min mening är detta inte alls någonting förvånande. Alla dessa synpunkter och önskemål, som återfinnas i motioner och andra framställningar, ha för oss redan tidigare varit mycket talande, men vi ha ansett att man måhända kunde vila på hanen. I fjol ansågo vi att man kunde se tiden an, men i år ha vi frågat oss, varför man inte skulle kunna taga upp dessa spörsmål och göra en utredning av dem, precis såsom herr Johansson antydde, för att se i vad mån kraven äro berättigade. Reservanten herr Johansson och majoriteten i statsutskottet följas åt, jag höll på att säga, ungefär hela vägen. Vi äro överens om att det skall ske en utredning av alla dessa olika spörsmål för att se i vad mån kraven äro berättigade, vad de olika möjligheterna väga o. s. v. Men när vi ha kommit så långt som till denna punkt och vilja gå ett steg vidare, stannar herr Johansson såsom gammal motståndare till allt tal om förstatligande. Kammaren känner ju alltför väl herr Johanssons inställning till exempelvis förstatligandet av de enskilda järnvägarna, och här är han en representant som står lika säkert i dag som tidigare.

Herr Johansson frågade mig, hur jag såsom representant för Malmö stad kan vara med om ett förstatligande av landets kraftförsörjning. Jag skall strax svara på den frågan, men innan dess vill jag betona, att medan herr Johansson önskar en utredning, liksom vi, beträffande de näraliggande spörsmålen, så vilja vi gå ett steg längre. Vi anse att det är omöjligt att komma till rätta med förhållandena på kraftförsörjningens område, om inte staten kan hålla denna sak i sin egen hand. Enligt vår mening måste ett förstatligande ske, i den mån så visar sig behövt.

Så undrade herr Johansson hur jag såsom representant för Malmö stad kan vara med på ett förstatligande, eftersom Malmö stad tillsammans med en del andra skånska städer äger Sydkraft. Ja, jag är alldeles övertygad om att såväl Malmö som de andra städerna i Skåne, vilka äga aktiemajoriteten i detta bolag, inte ha någonting emot att anpassa sig efter det allmänna, i den mån detta är behövt, för att göra distribution och produktion bättre och förnämligare samt för den stora allmänheten mera tilltalande med hänsyn till

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
priser o. s. v. Jag tror således inte att städerna, som ha hunnit så mycket längre på detta område, komma att göra några invändningar mot att anpassa sig efter det allmänna intresset i landet.

Sedan har det ju sagts, av herr Sundberg tror jag, att en utredning i denna tid möter stora svårigheter. Vattenfallsstyrelsen är också inne på detta och säger, att beredskapstjänst och dylikt kommer att inverka på möjligheten att ställa sakkunniga krafter till utredningsmännens förfogande. Men vi ha ju inte heller krävt, att denna utredning skall ligga på bordet till nästa år. Vi ha inte uttalat oss om den saken. Om vattenfallsstyrelsen skulle ha svårigheter därvidlag, får man väl försöka anpassa sig därefter, så att vattenfallsstyrelsens arbeten icke komma att bli försummade eller åsidosatta.

Vi äro således ense i fråga om de näraliggande spörsmålen, men ha blivit oense om fortsättningen, d. v. s. i vilken mån ett förstatligande är behövt. Eftersom herr Johansson så starkt har tryckt på faran av ett förstatligande, skall jag be att få göra kammaren uppmärksam på ett avsnitt av utskottets utlåtande å sid. 7, där det heter:

»Motionärerna ha ifrågasatt, att ett förstatligande av produktionen och distributionen av elektrisk energi bör äga rum i den mån så visar sig nödvändigt för uppnående av större planmässighet. Utan att underskatta de erinringar, som av vattenfallsstyrelsen och kommerskollegium riktats mot motionärernas framställning, vill utskottet uttala sin anslutning till det med motionerna angivna syftet, nämligen att uppnå en mera enhetlig ledning av landets kraftförsörjning samt därvid också i den mån så visar sig nödvändigt ett förstatligande av hithörande produktion och distribution.»

Detta är således sagt så försiktigt som det överhuvud taget är möjligt, och vi ha inte heller, såsom jag förut har nämnt, begärt att det hela skall vara färdigt till någon bestämd dag.

Jag vill också framhålla att vi se en fara i den spekulation på vattenkraftens område, som pågår i Norrland. Herr Johansson var inte alls inne på det spörsmålet, och det berödes inte heller av de andra talarna. Men det är med vattenfallen i Norrland ungefär som det var med tomtorna i städerna omkring 1908 och ett tiotal år därefter. De växlade ägare en fem sex gånger innan man byggde, och hos varje ägare stannade ett visst tillägg, vilket gjorde, att de människor, som kommo att bo på den tomten som hyresgäster, fingo betala inte allenast hyran för huset utan också alla de vinster, som hade stannat i de enskilda säljarnas händer.

Vi träffa ett liknande spörsmål här. Vattenfallsstyrelsen är också inne på den saken. Vattenfallsstyrelsen säger nämligen (utskottsutlåtandets sista stycke sid. 4): »I det sammanhanget må emellertid påtalas den spekulation med outbyggd vattenkraft, som bedrives på vissa håll. Om vattenfallen byta ägare flera gånger och varje gång med pålägg av försäljningsvinsten, måste kraften så småningom bli fördyrad för förbrukarna.» Det är också en sak, som jag ber de ärade reservanterna observera, och det är en mycket viktig sak. Jag tror, att om man skall komma någon vart med dessa spekulationer, så får allt staten ha det hela i sin hand och vidtaga de åtgärder, som äro behövtiga.

Jag skulle således helt enkelt kunna begränsa mig till dessa ord. Vi vilja ha en större planmässighet i denna produktion. Vi tro inte såsom herr Johansson, att produktionen därför, att man nu talar om en utredning och ett förstatligande, skall avstanna. Jag tror, att herr Johansson i det fallet blivit påverkad av sin principiella inställning till hela spörsmålet. Jag tror inte, att man kan och vill låta de krafter avstanna, som äro i rörelse i Norrland för att skaffa elektrisk kraft. Därför skulle jag tro, att det är det klokaste, om riksdagen i dag

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
fattar beslut i enlighet med utskottsmajoritetens förslag. Därför skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till detta.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag har det intrycket, att denna motion framkommit under påverkan av nu rådande svåra förhållanden beträffande belysning och kraft. Läget är ju sådant, att det är svårigheter att förse landet med brännolja, och det är svårigheter också i fråga om kraftändamål. Detta gör, att man nu ser med större intresse på en fråga som denna än man eljest skulle göra. Jag är tämligen övertygad om att ifall inte denna kris hade varit, så hade motionen kanske inte kommit fram, och jag menar därför, att denna fråga inte bör behandlas under intrycket av den nu rådande krissituationen, utan under förutsättning av de normala förhållanden, som vi väl få hoppas så småningom skola återkomma.

Då frågar man sig: föreligger här under normala förhållanden ett behov av statsingripande? Det har ju nu från alla håll vitsordats, hurusom distributionen av elektrisk kraft gått enormt framåt, och det ser man av den befintliga statistiken på detta område. Den har gått framåt med en fart efter förra världskriget, som är ofantligt mycket snabbare än man tidigare kunnat beräkna. Det är både staten och enskilda producenter, som ha fyllt behovet under denna tid, och jag är livligt övertygad om att därest denna utveckling får fortgå, kommer den att leda till ett ökat utbyggande av våra vattenfall och även till en sund och ekonomiskt lämpligt avvägd distribution av kraft.

Min erfarenhet är den, att de enskilda intressenterna ha fyllt behovet på många håll i landet i glest bebyggda trakter, där staten inte under en nära framtid skulle ha givit sig in på detta. Jag har en livlig erfarenhet av det beträffande min egen bygd. Under förra världskriget utbyggdes där mellan 20 och 30 små kraftverk. De ha vart och ett sitt distributionsområde, men konsumtionen ökades så småningom undan för undan, och det visade sig, att de inte kunde fylla behovet. Detta föranledde ett samarbete mellan de här kraftverken — vid den tidpunkten voro de 24 till antalet — och statens kraftverk i Trollhättan. Genom detta samarbete har man ernått, att dessa glest bebyggda trakter tidigt blevo elektrifierade. Och man kan nu från dessa kraftverk åtaga sig hur mycken energileverans som helst därför, att man har samkörning mellan kraftverken och med Trollhättan. Detta har föranlett, att den s. k. sekundakraft, som kan produceras vid dessa små kraftverk, också kan uttagas och bli använd som primakraft. Man kan åtaga sig hur mycket som helst, och därigenom får man användning för hela sin kraftproduktion. Jag är livligt övertygad om att om staten varit ensam distributör av elektrisk energi, skulle detta aldrig ha kunnat åstadkommas. Under tiden därefter har ju denna utveckling — samarbete mellan staten och enskilda kraftverk — utvecklats i stor omfattning. Den försiggår nu mer och mer. Vi kunna ju tänka på det samarbete som förekommer mellan Sydsvenska, som tidigare varit på tal här i dag, och statens kraftverk. För närvarande pågår ett utbyggande av vattenkraften i Nissan, och där skall det nu bli samkörning mellan de stora kraftverken och alla de kraftverk, som finnas i Nissans nedre lopp. Detta gör, att man får behovet utfyllt på ett utomordentligt värdefullt och förtjänstfullt sätt, och genom denna samkörning kommer också kraftproduktionen att ökas, så att man av rena konkurrensskäl ävensom bärighetsskäl för kraftverken kommer att sänka taxorna för distributionen, ty det är ju ofantligt mycket mer värdefullt, att man får användning för den elektriska kraften än att den skall gå till spillo.

Jag är sålunda livligt övertygad om att man genom ett bifall till motionen inte når det syftemål, som motionärerna avse, utan man når det målet myc-

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

ket säkrare genom att gå fram såsom man tidigare gjort och söka etablera samarbete mellan statens och de enskilda kraftverken och även mellan de enskilda kraftverken sinsemellan, så att hela kraftförsörjningsproblemet på det sättet ordnas enhetligt. Därigenom kan också den ojämna avrinningen inom våra vattendrag utnyttjas och fördelas över landet på ett lämpligt sätt, så att de delar, som vid ett visst tillfälle ha brist på kraft, kunna få sådan från andra delar av landet och tvärtom. Därigenom når man det bästa möjliga resultatet.

Beträffande frågan om förstatligandet av de enskilda järnvägarna och den jämförelse, som är gjord i det avseendet, vill jag erinra om att jag var ledamot i den kommitté, som framkom med förslaget angående förstatligande av de enskilda järnvägarna. Och jag är livligt övertygad om att detta var en lämplig och riktig åtgärd, men det är en helt annan sak. När det gäller statens järnvägar, så är det ju fråga om tariffer på olika banor. Det gäller varudistribution och vår samfärdsel överhuvud taget. Det är olika tariffer, olika zonberäkning, olika vägar för varutransporter och allt detta, som behöver rationaliseras för att man skall komma fram till ett enhetligt och lämpligt resultat. De behoven föreligga inte alls här på det sättet, som de göra beträffande statens järnvägar, därför att här kan ju staten ingripa och verka reglerande i alla fall trots det förhållandet att en del kraftverk befinna sig i enskild ägo.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till min med fleras reservation.

Herr Heiding: Herr talman! Man har svårt att förstå det motstånd, som reses, och den rädsla, som yppar sig inför denna utredning, som här begäres. Kan ordet »förstatligande» vara så farofyllt, att det skall målas med så svarta färger, som man vill göra här i dag? Utskottet har ju endast ifrågasatt, att ett förstatligande av produktion och distribution av elektrisk energi bör äga rum i den mån det visar sig *nödvändigt* för uppnåendet av större planmässighet. I utskottets kläm yrkas, att riksdagen i anledning av motionerna hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning rörande möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft. Klämmarna äro precis desamma, utskottets och reservanternas, med undantag för att i den reservation, som är avgiven av herrar Johansson och Danielsson, man strukit orden »genom statens medverkan». Det är just de orden, som nämnda reservanter ha varit så rädda för, men vi ha i utskottet ansett, att det är så många andra frågor, som behöva ordnas. Ett förstatligande avses endast i den mån det skulle visa sig *nödvändigt*. Att mera planmässigt än hittills trygga landets försörjning med elektrisk kraft — det är väl ingen, som borde motsätta sig detta. Jag tycker, att talet om socialisering av vattenkraften är i detta fall ett försök att få fram en skrämmande bild av det hela. Det är ju klart, att när man går in för en utredning, så är det många olika spörsmål, som behöva utredas, och man bör inte haka upp sig på detta ord »förstatligande», som reservanterna tyckas göra här i dag.

Visserligen kunna vattenfallen räknas som med jord och skog jämförbara naturtillgångar, men beträffande vattenfallen är det i alla fall något olika. De senare äro inte så jämnt fördelade över hela landet, och den kraft, som kan uttagas, är av mycket varierande storleksgrad. Det är ju mycket stora vattenfall, där man kan utvinna stora mängder elektrisk energi, men det finnes också många mindre, där man endast kan taga ut små mängder. Emellertid är det tydligt, att detta bör vara en fråga för hela landet. Således bör man bedöma den i ett sammanhang. Lyse och kraft bör komma så många som möjligt till godo. Uppå i Norrland, där det finnes värdefulla vattenfall, är det

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
många gånger så, att den befolkning, som bor intill dessa vattenfall, inte får den kraft, som önskvärt vore.

Det hölls ett möte uppe i Östersund den 1 mars 1942, och där talades allmänt om att där rådde vissa missförhållanden. I det häfte, som jag har här i min hand, är det intaget ett par skrivelser från länsstyrelsen i Jämtlands län, som äro ställda till Konungen. I den ena av dessa skrivelser säges bl. a., att »trots de 100-tals miljoner kilowattimmar, som komme att uttagas ur Indalsälven, åtskilliga bygder, som vore belägna vid älven eller kring dess reglerade källsjöar, saknade elektrisk belysning och ej heller hade utsikter att med stöd av vattenlagen erhålla sådan eller elektrisk kraft för jordbrukets behov utan att därför nedlägga kostnader och avgifter, som vida överstege vederbörandes bärkraft». Detta har länsstyrelsen i Jämtlands län sagt. Trots att det finnes många vattenfall i närheten däruppe, så kan inte befolkningen få kraft i den utsträckning, som vore önskvärd.

Även när det gäller taxor och pristariffer tror jag, att det behöver bli en ändring. De böra göras mera likartade än vad nu är fallet. Även när det gäller den spekulation i outbyggda vattenfall, som här framhölls av herr Johansson, så är det klart, att där finnes mycket att göra för att få bättre förhållanden till stånd. Det förekommer även en viss kedjehandel, och denna medför, att det blir en kraftfördyring, som inte kan vara lämplig. En mera enhetlig ledning skulle därvidlag kunna åstadkomma mycket, som vore till fördel för samtliga konsumenter av elektrisk energi. Att få fullt enhetliga taxor anser jag nu för min del inte är möjligt, men att få en bättre utjämning i detta fall, det tror jag kan uppnås. Behovet av klara riktlinjer här ha vi också framhållit inom utskottet. Önskvärdheten av en bättre kontroll över den allmänna kraftförsörjningen har redan tidigare vitsordats av den år 1917 tillsatta elektrifieringskommittén. Den säger i sitt 1923 avgivna betänkande, att det borde tillsättas ett permanent råd, som skulle kunna syssla med de här frågorna. Och det är klart, att ett sådant råd skulle kunna utträta en hel del.

Utskottets ärade ordförande framhöll, att både kommerskollegium och vattenfallsstyrelsen hade avstyrkt dessa motioner, och därför skulle det inte vara lämpligt att nu begära en utredning. Vattenfallsstyrelsen har dock framhållit, att missförhållanden förekomma i fråga om kraftpriset. Styrelsen anförde vidare förra året, att redan förekomsten av en statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström torde inverka reglerande, men framhöll tillika som ett önskemål, att uppgifter rörande den enskilda kraften och distributionen borde insamlas och publiceras.

Ja, om det sker ett sådant insamlande av uppgifter, som kommerskollegium håller på med, så är det ju inte annat än bra, men man får säga, att det är inte så säkert, att man vinner det önskade resultatet enbart med detta. Därför är det tydligt, att en utredning angående de här förhållandena har möjligheter att bättre kunna taga reda på de missförhållanden, som råda.

Utskottets ärade ordförande sade även, att det var till allmän förvåning, som statsutskottet gick med på en utredning om förstatligande. Ja, detta ord »förstatligande» framhölls i herr Johanssons anförande flera gånger, och jag får säga, att jag måste uttala min förvåning över, att man endast håller sig till detta enda ord, när det finnes så mycket annat, som behöver utredas. Därför tycker jag, att man inte skall göra gällande, att här gäller det att sätta i gång med en stor socialiseringsnämnd. Ja, jag vet inte, om en blivande utredning behöver göra skäl för detta namn, utan man kan ju kalla den för en kommitté eller något annat.

Att en sådan utredning som den här föreslagna skulle verka produktionshämmande, det kan jag inte heller förstå. Om en utredning kommer till stånd,

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

så går väl ändå allting sin gilla gång. Den utredningen kan i vissa delar taga både ett och två år eller kanske mer — jag vet inte hur länge — och inte behöver den under tiden verka hämmande på produktionen.

Sedan frågades det, om utskottsmajoriteten ansåg, att utredningen skulle gälla att förstatliga alla företag. Ja, det får väl den blivande utredningen yttra sig om, och då får man taga ställning till de olika synpunkter, som den kommer fram med. Utredningen bör bli förutsättningslös, med syfte att se till, att man får mera enhetliga taxor och en jämnare fördelning av det hela.

Det är icke riktigt att säga, att detta skulle behöva bli en skattekälla. Det ligger nu inte så till beträffande den elektriska kraften. Detta är säkerligen endast ett skrämskott, när det gäller att få fram motiv för ett avslag.

Det har sagts, att man borde vänta med att utreda denna fråga till dess det blir mera normala förhållanden och att man inte skall sätta i gång en utredning under intrycket av de tider, som nu äro rådande. Men jag kan inte förstå, att det skulle vara något att vänta med. Det är ju klart, att man bör så fort som möjligt komma fram med de förslag, som här åsyftas. Det är så många olika spörsmål, vilka, som här förut framhållits, behöva utredas, så att man bör se det hela i ett sammanhang och framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Herr talman, jag ber med vad jag sagt att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Gärde**: Herr talman! Man kan vara fullt ense med utskottet, då det uttrycker som ett önskemål att trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft. Frågan är givetvis på vilka vägar man bäst skall trygga detta syfte och vinna detta mål. Man kan inte bortse från att utskottets utlåtande, såsom det är upplagt i den delen, är av en mycket stor principiell räckvidd.

Jag har under min sysselsättning med uppgifter i statens tjänst under många år haft befattning med vattenlagstiftningen, och även som vattenrättsdomare har jag kommit dessa spörsmål ganska nära in på livet. Det må därför vara mig tillåtet att framhålla några synpunkter på denna angelägenhet.

Frågan om statens och det enskilda initiativets förhållande till varandra i avseende å utnyttjandet av vårt lands vattenkraft var under årtiondena före vår vattenlagstiftnings tillkomst 1918 föremål för ingående diskussioner och överläggningar. Å ena sidan framfördes en, man kan säga, politisk linje, som gick ut på, att vattenkraften borde förstatligas, socialiseras, så att man på den punkten komme i överensstämmelse med vad förhållandet är i åtskilliga andra länder. Å andra sidan anfördes, att vår vattenrätt vilar sedan uråldriga tider på andra grundvalar än vad som är fallet i en del av de stora kulturländerna, och att det för oss gällde att bygga vidare på dessa grundvalar. Givetvis måste härvid, som också alltid har varit fallet i svensk vattenrätt, de allmänna intressena tillerkännas en central plats och ett mycket stort utrymme, men å andra sidan ansåg man, att detta kunde ske genom en begränsning av den enskildes rätt, om än icke på det sättet, att den enskildes rätt helt och hållet avskaffades. Man kom på detta sätt fram till något, som redan har kallats det svenska systemet, som kännetecknas av en fri tävlan och samverkan mellan det privata och det statliga initiativet. Under detta system har nu vår vattenkraft utbyggts, och under de tvänne sista decennierna har detta tagit särskilt stark fart med stöd av den lagstiftning, som tillkom 1918.

Jag tror inte, att någon, som har kännedom om utvecklingen av vår vattenkraftsindustri och vår kraftdistribution under denna tid, kan förneka, att det

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

var en lycklig linje, som riksdagen 1918 valde, och jag tror, att om vi nu i denna tid, då bränslebrist och annan brist gör sig starkt gällande, i stort sett kunnat på ett tillfredsställande sätt klara upp vår kraftförsörjning, så är det tack vare detta svenska system, som kännetecknas av samverkan mellan det statliga och det enskilda initiativet. Det enskilda initiativet har ingen möjlighet att slå ut det statliga. Staten har sitt organ, vattenfallsstyrelsen, och sin kraftpolitik. Men det statliga organet har heller ingen möjlighet att frigöra sig från det enskilda initiativet som en kanske besvärlig konkurrent, utan de måste i inbördes tävlan söka nå för landet i dess helhet bästa möjliga resultat. Det är på detta sätt, som jag tror, att vi ha lyckats i så stor utsträckning som fallet varit intressera kapitalet för denna verksamhet, vattenfallens utbyggande och kraftens distribution. Man måste ju alltid komma ihåg, att på detta område är det viktigaste av allt det produktiva intresset, intresset av att vattenkraften blir utbyggd. Givetvis har det allmänna intresset här en mycket stark uppgift att fylla, en mycket stark ställning att tillvarata. För att avlägsna missförhållanden och åstadkomma utjämning mellan de stridiga intressena i olika situationer på detta område måste givetvis staten alltid utöva en mycket stark kontroll. Men att denna kontroll skulle speciellt på det här området — i olikhet mot vad som alltid iakttagits på andra livets områden — förutsätta, att det enskilda initiativet helt och hållet utslås, det förefaller mig vara en alldeles oriktig slutsats. Man vet, vad man har på detta område, och man vet, vilka resultat som detta system verkligen har kunnat frambringa. Vattenfallsstyrelsen, statens egen institution på detta område, har ju också på ett mycket kraftigt sätt vitsordat de lyckliga förhållandena i detta avseende.

En utredning på detta område måste givetvis ges en mycket stor omfattning. Den kan inte inskränka sig till vissa praktiska frågor om taxor och därmed sammanhängande spörsmål, utan såvitt jag kan se, måste den gå in även på grundvalarna för vår vattenrätt, den enskilda äganderätten till vattenkraften, ty man kan aldrig isolera frågan om den elektriska kraftens distribution från frågan om dess produktion och alltså frågan om äganderätten till kraftkällorna.

På detta område kommer denna utredning att bringa rättsliga spörsmål av mycket svårbedömlig och ömtålig beskaffenhet i brännpunkten. Såvitt jag kan förstå, måste den också leda till en omarbetning av vår nu gällande vattenlagstiftning i viktiga principiella delar.

Man kan då fråga sig, om något verkligen har inträffat, som ger anledning till att igångsätta en utredning av denna såväl rättsligt som ekonomiskt sett djupt ingripande beskaffenhet. Vattenfallsstyrelsen har lämnat ett svar på denna fråga, då den som en sammanfattning av sitt yttrande säger: »Såsom *sammanfattning* av det anförda vill vattenfallsstyrelsen framhålla, att de i motionerna framställda önskemålen till stor del äro tillgodosedda i sådan omfattning, att ytterligare utredning icke kan väntas åstadkomma någon förbättring. I andra avseenden gälla önskemålen frågor på lång sikt, vilkas behandling icke kan undanröja de just förhandenvarande besvärligheterna — vare sig det av vatten- och bränslebrist vållade mindre trångmålet för hela kraftförsörjningen eller de speciella svårigheterna för den återstående landsbygds-elektrifieringen — och rörande vilka utredning helst bör ske under mera normala förhållanden än de förhandenvarande. Det skulle bereda stora svårigheter att nu starta en ny elektrifieringskommitté för behandlingen av de i motionerna berörda, omfattande ärendena med den knappa tillgång på sakkunnig personal, som nu råder.» Jag vill härtill lägga, att utredningen, såvitt jag förstår, också måste gå in på mycket invecklade och ömtåliga rättsliga spörsmål.

Man har sagt, att för ett förstatligande av vattenkraften talar särskilt den spekulation i vattenfall, som nu förekommer. Jag undrar, på vilket område det inte i en tid som den nuvarande förekommer spekulation. Det förekommer sådan

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

med jordbruksfastigheter och litet av varje. Men att förekomsten av en sådan spekulation skulle kunna anföras som skäl för att föremålet för spekulationen utan vidare förstatligas, har jag svårt att kunna förstå. Givetvis bör staten ingripa mot allt osunt, som förekommer inom näringslivet och även inom vattenkraftdistributionen, samt se till, att de allmänna intressena komma till sin rätt, men härför stå otvivelaktigt andra och lämpligare medel staten till buds än ett förstatligande av produktionskällorna.

Jag kan alltså, herr talman, icke ansluta mig till utskottets utredningsyrkande på denna punkt. Givetvis har jag däremot mindre betänkligheter mot den första reservationen, där det yrkas, att riksdagen måtte hemställa »om utredning rörande möjligheterna att mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft». Den uppgiften bör givetvis alltid åvila statsmakterna, och om något brister i denna planmässighet, är det ingenting att invända mot att en utredning av detta slag kommer till stånd.

Skulle den första reservationen icke bifallas, kommer jag att ansluta mig till reservationen nr 2.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Jag delar herr Nilssons uppfattning, att denna motion sannolikt har kommit till, därför att man just nu under krisen känner bristen på t. ex. belysningskraft och drivkraft, som man inte kan åstadkomma med brännolja o. d. Jag delar också hans uppfattning, att det är en illusion att bygga stora förhoppningar på att denna utredning skall lätta dessa bekymmer. För det första måste utredningen helt naturligt kräva mycket lång tid, och för det andra kräves det — om den leder till det resultatet, att man skall utbygga mer vattenkraft — för utbyggnaden material, framför allt järn, stål och koppar, på vilka vi ha en rätt betydande brist. Därför tror jag inte, att det under kristiden kan ske någon större utbyggnad. Ser man på problemet från kristidssynpunkt, står man mellan två alternativ båda led samma: antingen att bygga med relativt liten planmässighet och kanske med kristidsmaterial, eller att få det mycket dyrt. Och det blir en kostnad, som folk sedan får svida för och som kan vara mycket besvärlig.

Jag har liksom herr Nilsson en erfarenhet av den utbyggnad, som skedde under förra världskriget. Jag har lett förhandlingar för att försöka få en överenskommelse mellan en större leverantör och fyra distributionsföreningar. Dessa företedde praktiskt taget alla grader av besvärlighet. En hade byggt sin anläggning för ett tillfälligt behov av kristidskaraktär. Den hade gjort sina ledningar av kristidsmaterial och fick plocka ned dem. Den fick sina affärer fullkomligt fördärvade, och det blev ledsamheter för de ursprungliga intressenterna. I motsats till denna fanns det en äldre förening, som passat på att betala hela sin skuld när — som en delägare sade — kronan var värd en 25-öring. Den föreningen hade det utomordentligt bra. Somliga av dem, som skulle kunna ha haft nytta av dessa olika föreningar, kunde inte få komma med. Sådant kan man kanske komma till rätta med, om man kräver, att alla distributionsföretag skola vara öppna. Andra fingo betala 4—5 gånger så mycket för kraften, om de ville vara med, som de, som bodde på andra sidan gränsen och kunde dra nytta av de lyckligare grundade distributionsföreningarna. I regel torde erfarenheterna från förra världskrigets tid mera likna mina än de av herr Nilsson skildrade.

Jag menar därför, att detta är en fråga, som gäller framtiden i högre grad än nuet. Nuets bekymmer lättas inte väsentligt. Och jag tror också, att det är en illusion, om man tror, att man med vattenkraft skall kunna helt ersätta import av fossilt bränsle. Vattenfallsstyrelsen har i förbigående omnämnt, att man

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

har vissa ångkraftanläggningar, där värme för andra ändamål är huvudsaken och där man tar ut elektrisk energi som biprodukt. Där kan man få en kilowattimme av ett kvarts kg kol eller — såvitt jag vet — ännu mindre. Men vid en vanlig ånganläggning enbart för kraftproduktion, som är fullt modern, går det åt ungefär $\frac{3}{4}$ kg, och på dem, som äro mycket förnäma och dyra men något föråldrade, går det åt ett kg kol för att alstra en kilowattimme. Jag menar, att det är en illusion att tro, att man skall kunna helt ersätta användningen av utländskt bränsle eller bränsle överhuvud taget för kraftproduktion med elektrisk kraft ur våra vattenfall. Det vore detsamma som att säga, att man skall förbjuda den mest ekonomiska användningen av utländskt bränsle, som kan komma i fråga.

Men jag skulle vilja se detta mera som ett problem för den tid, som kommer efter kriget. Jag hoppas visserligen, att mina farhågor skola visa sig ogrundade, men vi få väl i alla fall räkna med att vi då få att göra med någonting, som kallas för fredskris, och denna fredskris kommer säkerligen att karakteriseras av svårigheten att finna nyttiga arbetsobjekt för den arbetskraft, som blir ledig ifrån det myckna krigsbetonade arbete, som nu pågår. Där tror jag det skulle vara mycket viktigt, om man hade gjort upp planer för en utbyggnad av vår vattenkraft i större skala, så att man där kunde låta eljest ledig arbetskraft göra verkligt produktivt arbete i det gemensammes tjänst.

Herr Gärde illustrerade detta behov också därmed, att han talade om att vår lagstiftning är ytterligt tillkrånglad på detta område. Jag uppfattade åtminstone en detalj i hans anförande så. Det var alltså mycket ömtåliga rättsförhållanden, man där rörde sig med, och därför har vår vattenrätt blivit så tillkrånglad som den nu är. Jag skulle kunna tala om ett par fall, som inträffat i en trakt, vilken vi båda på grund av olika omständigheter känna rätt väl. Jag har varit med om att försöka för en kommuns räkning köpa ett vattenfall. Ingen människa visste, vem som ägde det, fast en person, som nu uppträdde som säljare, hade enligt sin mening hederligt köpt och betalat det. Det hade vid skifte någon gång på 1860-talet lagts ut som impediment. Det skulle ha behövts en lång rättegång för att reda ut äganderätten, och vi vågade överhuvud taget inte köpa fallet, även om vi mycket gärna ville ha det.

De många bilder vi ha sett i papperen om planläggningen av Vänerens reglering illustrera ju också, hur besvärliga sådana vattenmål äro. Om man skall lita till enskild företagsamhet och vår nuvarande vattenrätt, kräves det utomordentligt långa förberedelser. När vattenfallsstyrelsen står som en part jämställd med en kommun eller en enskild köpare, blir det inte väsentligt kortare för den. Jag menar, att man där nog bör söka komma fram på ungefär samma sätt som man nu gör, då det gäller att lägga en nödvändig väg. Det får skapas ett slags expropriationsinstitut, som gör det möjligt att låta tvister om äganderätter o. d. skjutas undan. De få inte stå hindrande i vägen för en utveckling, som allmänt anses som gagnelig.

Detta är således en omständighet, mina herrar, som gör, att denna utredning måste bli rätt långvarig.

Jag känner inte till de där 24 elektriska kraftanläggningarna, som herr Nilsson talade om, men jag undrar om man inte, när man tittar på dem efteråt, kan säga, att de skulle ha blivit bättre gjorda, om hela utbyggnaden skett i en regi. Detta är naturligtvis inget klander mot dem, som drivit arbetet. De gjorde sannolikt så gott de kunde och vad tidsförhållandena medgävo, men jag skulle tro, att en planläggning av vattenförsörjningen blir bäst, om den kan avse ett större område. Då man som sagt dessutom vet, att även de tekniska förberedelserna ta lång tid, menar jag, att om en utbyggnad av vår vattenkraft skall få betydelse till lindrande av fredskrisens verkningar, måste

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

den vara planerad i mycket god tid, och det är ingen dag för tidigt att börja med en sådan utredning.

Sedan kommer man till frågan, huruvida man bör lämna rum för möjligheten, att staten tar hand om och effektivt leder detta arbete, eller om man principiellt skall förhindra det. Ty såvitt jag förstår, är skillnaden här den, att majoriteten säger ifrån, att det är önskvärt, att det undersökes, huruvida staten bör ta hand om detta eller icke, under det man på andra håll och särskilt bland anhängarna av den sista reservationen anser det förkastligt att överhuvud taget låta staten få ett finger med i spelet.

Det skulle förvåna mig, om inte herr Nilsson kan bekräfta, att till det kontrakt, om dessa 24 lyckade vattenfallsföretag träffat med vattenfallsstyrelsen, är en karta vidhäftad, som säger, att inom det och det området får man sälja, och det får man inte gå utanför. I de fall, som jag känner till, har man just en sådan anordning. Det skapas sålunda monopol på vissa områden, inom vilka det ena eller det andra distributionsföretaget får arbeta. Vattenfallsstyrelsen försöker naturligtvis få ledningsnätet så rationellt som möjligt, men det är självklart, att om det finns ett privat företag, som har mycket god ekonomi, och man försöker slå ihop det med ett, som har dålig ekonomi, så stöter man på svårigheter, vilka äro välkända från alla andra därmed jämförliga företag. Då kommer man på ena sidan om gränsen att få en taxetyp, som till att börja med är betydligt högre än den man har på andra sidan gränsen, där man har ett bättre funtat distributionsföretag. Vidare ha vi en mycket växlande mängd av taxetyper, som ha använts, delvis i rent propagandasyfte. Ett företag, som börjar, har i regel en kapacitet, som inte med detsamma kan komma till den bästa användning. Då försöker det göra propaganda för att få användning för sin överskottsenergi. Man erbjuder ett fördelaktigt pris om t. ex. $\frac{1}{4}$ öre per kilowattimme, för att strömmen skall ledas in i en ångpanna och på det sättet utnyttjas för uppvärmningsändamål. Men så snart företaget inte behöver detta, upphör helt enkelt den taxetypen.

Jag tror, att förhållandena på detta område nu äro beskaffade på ungefär samma sätt som förhållandena voro t. ex. i telefonväsendets barndom — men kanske inte i ett avseende: här finns ju inte samma intresse att komma i omedelbar förbindelse från ett distrikt till ett annat som beträffande de olika telefonområdena. Men i stort sett är det detsamma, och jag tror, mina herrar, att erfarenheten säger oss, att det inte var någon olycka, att under borgerlig ledning vårt telefonväsende förstatligades. Jag tror inte, att det behöver bli någon olycka, om man verkligen i en utredning sådan som denna tänker på att staten skall tillförsäkras en så effektiv ledning, att man relativt lätt kan undanröja hinder, som nu på grund av rättsliga förhållanden eller dylikt ligga i vägen för en relativt snabb utveckling, och så att man kan utnyttja detta till mötande av fredskrisens svårigheter.

Jag önskar således denna utredning, om den kommer till, all lycka och kommer därför att rösta för majoritetens förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Herr Johan Nilsson trodde väl, att han riktade en allvarlig anmärkning mot mig, när han påstod, att jag i dag står kvar vid en principiell linje, som jag tidigare förfäktat, när det har gällt äganderättsspörsmål av denna natur. Jag tar inte alls detta såsom en anmärkning, jag tar det såsom ett beröm. Jag står verkligen på en principiellt klar linje, när det gäller äganderättens problem, och det berättigade i denna linje styrktes nyss av herr Björnsson, som sade, att äganderätten inte får stå såsom ett hinder i vägen för ett förstatligande. Denna min principiella linje hindrar inte, att jag kan vara tillmötesgående och säga, att det inom det en-

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
skilda initiativets berättigade område kan behöva göras förbättringar, organisationsförändringar och påbyggnader, som kunna vara till samhällets gagn. Detta tillmötesgående har jag visat i den av mig avgivna reservationen i den nu föreliggande frågan.

Herr Johan Nilsson har också en klar principiell linje, så i det avseendet äro vi ju varandra lika. Herr Johan Nilsson var emellertid på min linje förra året, när statsutskottet enhälligt avstyrkte de föreliggande motionerna i detta ämne. I år har herr Johan Nilsson kommit på den andra sidan. Jag förstår den ståndpunkten. Jag förstår överhuvud taget, att när ett borgerligt parti som bondeförbundet så energiskt som i fjol och nu i år ovillkorligen vill hävda ett socialiseringssträvande av denna omfattning, då kan inte ett parti, som har socialiseringen på sitt program, stå emot ett sådant erbjudande.

Herr Heiding höll ett anförande och tycktes inte ha observerat, att nästan allt vad han talade om utom förstatligandet ju är upptaget i min reservation till förman för en utredning. I denna står också nämnt om spekulationen, och jag har tagit upp frågan om den kedjehandel, som bedrivs på detta område. Men herr Heiding ville bestrida mitt påstående, att enbart tillkomsten av en statlig utredningskommitté med denna uppgift skulle verka produktionshämmande. Jag undrar, om inte många, som kanske eljest äro beredda att nedlägga kapital i tillkomsten av för produktion och distribution nödiga anläggningar, känna en viss tvekan inför den omständigheten, att staten med detta direktiv om ett förstatligande satt i gång denna utredning. De veta inte, om de komma att få bedriva sin verksamhet, så att kapitalet blir räntabelt. De veta inte, om ett förstatligande kommer till stånd, hur stor inlösesumman skall bli och i vilket förhållande den kommer att stå till det i företaget nedlagda kapitalet. Jag kan inte förstå annat än att åtgärder av detta slag måste dämpa den enskilda företagarlusten och således indirekt bli produktionshämmande.

Herr Verner Andersson påstår, att vi, som vilja motsätta oss denna utredning om förstatligande, göra detta endast på grund av gamla fördomar, och så säger han, att vi ha haft gagn av det förstatligande, som har skett av telegraf, telefon och dylikt. Ja, herr Björnsson var inne på telefonen. Ett förstatligande av telefonen har inte stött på sådana äganderättsliga och andra rättsproblem, som herr Gärde nyss erinrade om och som finnas på detta område. Och kan man nu säga, att det endast är fördom att motsätta sig en socialisering, har man så helt släppt sin gamla uppfattning, är ju steget inte så långt till förstatligande av de återstående naturtillgångarna, jorden och skogen. Äro herrarna beredda att också där ta steget fullt ut? Och om en utredning kommer till stånd om ett förstatligande av stora delar av den svenska jorden, skulle inte då, herr Heiding, initiativlusten för brukningen hämmas under utredningsarbetet? Jag tror, att jag har fog för mitt påstående, att själva tillkomsten av denna kommitté verkar produktionshämmande.

Jag har haft med detta spörsmål att göra under många dagar i statsutskottet och dess fjärde avdelning, och där ha vi fått höra, hur trängande det är, att det så snart som möjligt åstadkommes rättelser på en hel del områden: taxor, distributionsnät, landsbygdens elektrifiering i olika delar och dylikt. Men nu är det intressant att höra, att varje talare för utskottsförslaget, som har ordet, understryker, att denna utredning kommer att ta lång tid. De första talade om några år, och herr Björnsson tog steget fullt ut och sade, att det är en utredning, som tar sikte på en tidpunkt långt in i framtiden. Då kommer jag tillbaka till vad jag sade i mitt första anförande. Min reservation tar sikte på att utreda och om möjligt avhjälpa de aktuella bristerna i systemet, under det att den utredning, som statsutskottets majoritet föreslår, skall ställas långt på framtiden. Därmed är det ju tydligt, att de aktuella spörsmålen för utskotts-

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

majoriteten ha blivit en bisak. Förstatligandet har blivit huvudsaken i dagens diskussion.

Jag trodde, att motionärerna och deras meningsfränder skulle ha velat vara med om ett gemensamt framgående på den väg, som jag anvisat i min reservation och som huvudmotionären i denna kammare själv betecknade såsom positivt inriktad. Jag trodde, att motionärerna där skulle ha beaktat en tillmötesgående inställning och själva varit intresserade av att få till stånd en utredning, som tog sikte på det aktuella och som kunde slutföras inom en kortare tid och där sålunda resultat skulle kunna vinnas inom den närmaste tiden av den framstöt, som har gjorts i detta ämne. Nej, det vill man inte. Nu vill man ha utredningen större — man siktar nu inte på de dagsaktuella problemen, utan man siktar långt in i framtiden. Det anger ju karaktären av detta utredningsuppdrag.

Jag har, herr talman, ingen anledning att ändra mitt yrkande, utan yrkar fortfarande avslag på statsutskottets hemställan och bifall till min reservation.

Herr Andersson, Verner: Herr talman! Det måste ha varit en farlig motion, som vi väckt, eftersom man ansett sig böra både i pressen och här i riksdagen frammana det gamla socialiseringsspöket för att få bukt med den. Jag skulle dock knappast tro att så många människor skulle ta illa vid sig, om det möjligen skulle bli en utvidgning av statsdriften i fråga om kraftproduktionen — jag säger utvidgning, ty staten svarar ju redan för en tredjedel av denna produktion. Vi äro sålunda på god väg härvidlag.

Sedan är jag också på det klara med att dessa problem kunna ses på olika sätt, beroende på under vilka förhållanden man i det praktiska livet möter dem. För dem, som ha sin erfarenhet från en storstad eller från en bruksledning, där man på ett förmånligt sätt kan ordna sin kraftförsörjning, te sig dessa problem på ett helt annat sätt än för oss ute på landsbygden, där man i en liten elektrisk distributionsförening kanske fått stå som supplikant inför det mäktiga kraftbolaget, när det gäller att teckna kontrakt för leveranser av elektrisk energi. Läget blir åtskilligt annorlunda för dem, som exempelvis i likhet med mig bo endast några kilometer från södra Sveriges största kraftverk och dock ha ett strömpris, som ligger betydligt över vad man för enskild förbrukning får betala här i Stockholm. Och ändå måste Stockholm överföra kraften åtskilliga tiotals mil, skulle jag tro.

Det har vidare antytts, att besparingen när det gäller kolimporten inte skulle vara så mycket att räkna med. Men kan det inte tänkas, att framtiden härvidlag kan föra med sig åtskilliga överraskningar? Skulle man inte kunna ha anledning räkna med att de folk, som ha koltillgångarna inom sina områden, med hänsyn till de statsfinansiella förhållandena kunna behöva ta mera betalt för sina kol i framtiden med tanke på de ekonomiska svårigheter, som man får att kämpa med? Jag skulle tro att man får räkna med sådana förhållanden för framtiden.

Jag skall, herr talman, med detta endast be att få vidhålla mitt tidigare yrkande.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag är herr J. B. Johansson mycket tacksam för att han påminde om långvarigheten av den utredning, som vi här ha framfört krav om; han stödde sig på herr Björnssons uttalande, att denna utredning kommer att draga många år. Jag blir då i tillfälle att upprepa en sak, som jag gång på gång anført i statsutskottet, nämligen att jag förutsätter att kommunikationsministern, eller vem det nu blir som skall utse

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

denna kommitté, ger sådana direktiv, att utredningsarbetet så att säga delas i två etapper, en avseende de närliggande spörsmålen och en avseende de mera avlägset liggande. Därmed vederlägger jag också till punkt och pricka herr J. B. Johanssons uppfattning om att de aktuella spörsmålen inte skulle intressera oss. Det förvånar mig att han överhuvud taget kan säga någonting sådant efter alla de försäkringar vi gjort om att vi vilja se utredningen om just de aktuella spörsmålen så fort som möjligt på kammarens bord.

När herr J. B. Johansson förklarade, att han anser det vara en ära att stå på den gamla ståndpunkten i fråga om äganderätten, skall jag visst inte förmena honom den äran. Men jag tycker att man i detta fall bör följa med utvecklingen. Om herr Johansson eller jag äger stora jordområden, genom vilka en älv går fram, så tycker jag att det är rim och reson i att vi böja oss för det intresse, som samhället kan ha i detta sammanhang, och inte uteslutande känna det så, som om dessa vattenmassor vore någonting som vi skulle ha att göra med såsom vi själva ville. Det förefaller mig att samhället här får ha ett ord med i laget. Jag stod i fjol på den linje, som herr Johansson nu kallar för sin. Jag ansåg, då att man kanske ett tag skulle kunna vila på hanen, såsom jag yttrade i ett föregående anförande. Men jag anser att de frågor, som här komma fram, få allt större aktualitet. Och jag kan inte hjälpa att jag har den uppfattningen, och den har för övrigt herr Johansson också beträffande en hel del närliggande spörsmål, att om vi skola utreda denna fråga, så skola vi också utreda den i hela dess vidd.

Jag begärde egentligen ordet i anledning av herr Gärdes yttrande, men han blev delvis bemött av herr Björnsson. Jag kan emellertid få meddela, att jag år 1919 eller 1920 hade tillfälle att under herr Gärdes ordförandeskap deltaga i en kommitté, som just skulle yxa till några kapitel om en vattenrättslag. Den uppfattning jag fick av herr Gärde den gången var sådan, att jag var alldeles övertygad om att han i dag skulle kunna ansluta sig till ett utredningskrav beträffande detta spörsmål. Vattenrättslagen är ju ingalunda någon lag, som i allt respekterar den enskildes vilja. Den enskilde får böja sig ganska ordentligt i en hel del fall för denna lag, som jag nu inte alls skall draga upp en debatt om och på det sättet gå utanför ämnet.

Herr Gärde yttrade, att även om det förekommer spekulation, skall man väl inte därför behöva tillgripa en sådan sak som ett förstatligande. Jag har ju tidigare uttalat min uppfattning om i vad mån vi föreslå ett förstatligande. Och det gäller inte endast denna detalj, utan också många andra. Hela denna verksamhet med stat, kommun och enskilda såsom engagerade griper in i vart annat på ett sådant sätt, att det förefaller mig vara på tiden att man i någon mån klarar upp det hela.

Jag vet inte, om jag förstod herr Björnsson rätt, men han var tydligen inne på det resonemanget, att det var kristidsmateriel som vi nu skulle få använda, ifall vi skulle utöka våra anläggningar. De anläggningar som nu göras äro väl också avvägda med hänsyn till den materiel vi ha, och jag tror därför inte att man för ögonblicket kan vinna så särskilt mycket. Men man kan vinna i framtiden. Jag känner mycket väl till den kristidsmateriel som måste användas under förra världskriget och som man inte hade mycket glädje av. Mycket av vad som då gjordes måste göras om senare.

Jag har med detta endast velat säga, att man inte bör se spöken på ljusa dagen, såsom herr Johansson gör i detta fall. Jag tror att utvecklingen i själva verket bestämt har visat hän mot de linjer, som vi här visst inte alltför starkt ha slagit fast, men i alla fall pekat på, likaväl som utvecklingen gått i denna riktning vad beträffar telefon, järnvägar, post och sådant — man kan

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

kanske till och med säga att den i ännu högre grad pekar i en sådan riktning, då det gäller våra vattenfall.

Jag har därför inte någon anledning, herr talman, att ändra mitt yrkande.

Herr **Gärde**: Herr talman! Jag vill först säga några ord till herr Johan Nilsson i Malmö.

Herr Nilsson frammanade bilden av en stor älv, omgiven på ömse sidor av fruktbar och god jord. Varför skulle, frågade han, samhällsintresset inte kunna få sitt i avseende på denna älv och dess vattenkraft? Jo, visst skall samhällsintresset ha sitt! Och samhällsintresset skall ha sitt inte bara med avseende på älven, utan också med avseende på den goda jorden, som ligger på ömse sidor om älven. Men detta är i och för sig intet skäl att socialisera vare sig jorden eller älven, därest man kan tillgodose samhällsintresset på annat sätt. Samhällsintresset uppbares inte bara av staten som företagare, utan av varje enskild, som handlar i samhällets tjänst, såsom våra jordbrukare och våra näringsidkare, och det är alls inte någon förutsättning för samhällsintressets tillgodoseende att egendomen tillhör staten.

Herr Johan Nilsson uttalade vidare sin förvåning över att jag, som herr Nilsson kände från ett tidigare arbete, som vi haft tillsammans, inte nu gått på utskottets linje. Min uppfattning sedan dess har emellertid inte på något sätt ändrats. Möjligen kan den omständigheten, att herr Nilsson fått en annan uppfattning om mig den gången, bero på att det arbete vi hade tillsammans gällde torrläggning av mark och dragande av kloakledningar, och jag hade inte så stor anledning att då utveckla mina grundsatser i fråga om vattenkraftens tillgodogörande. Jag har emellertid hela tiden haft samma uppfattning i detta fall.

Jag skall vidare be att få säga några ord med anledning av herr Björnssons inlägg. Herr Björnsson anförde två exempel, som skulle antyda behovet av en utredning i fråga om de rättsliga förhållandena. Det ena var ett av oss båda känt fall, då det uppstod mycken tvist om vem som var ägare till ett vattenfall. Jag måste göra gällande, att detta spörsmål ligger helt utanför den utredning, varom här är fråga. Det tillhör möjligen lagberedningens utredning angående jordabalken, men rör på intet sätt vattenlagstiftningen. Det andra fallet var regleringen av Vänern. Herr Björnsson ville där att man skulle kunna få ett snabbare förfarande till stånd, så att staten inte skulle behöva uppehållas i sitt regleringsföretag på det sätt som skett. Men staten var ju där sökande till regleringen och får då naturligen underkasta sig samma bestämmelser, som om sökanden varit ett enskilt företag, ett bolag eller någon annan sammanslutning. Att denna utredning måste taga lång tid och bli särskilt grundlig, berodde ju på företagets stora omfattning och inte minst på det stora antal jordegendomar, som äro belägna runt om Vänern. Menar nu herr Björnsson, att vattenfallsstyrelsen i statens namn utan vidare skulle dämna upp Vänern och utsätta alla dessa jordegendomar för översvämning utan att jordägarna samtidigt ens hade fått sin ersättning bestämd, än mindre hade fått den till sig utbetalad? Den nuvarande vattenlagstiftningen utgår ifrån att ersättning skall såväl vara bestämd som utbetalad till jordägare, innan en sådan uppdämning kan äga rum. Att den skall vara bestämd dessförinnan är ju rent av nödvändigt, ty uppdämningen förstör i många fall den jord, som blir vattenskadad, och att sedan uppdämningen en gång ägt rum bestämma värdet på denna jord låter sig icke göra med någon som helst tillförlitlighet.

Om utredningen skulle resultera i en sådan lagstiftning, förefaller det mig

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

otroligt, att herr Heiding och herr Björnsson längre skulle vilja fortsätta på den väg, som de dock i detta fall ha slagit in på.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och vidhålla mitt yrkande om bifall i första hand till den av herr J. B. Johansson avgivna reservationen.

Herr Albertsson: Herr talman! I motionen nr 106 i denna kammare har undertecknad yrkat, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande *dels* insamlandet och sammanställandet av uppgifter rörande priserna å elektrisk kraft inom landets olika delar, *dels* en standardisering av taxornas form och andra vägar till en effektivisering av kontrollen över kraftpriserna och över distributionsföretagens sätt att fullgöra sina uppgifter, *dels* även frågan om en sammanslagning av smärre distributionsföretag på landsbygden till större mera rationella enheter».

Då denna motion av någon för mig oförklarlig anledning hänvisats till annat utskott och ej blivit behandlad i sammanhang med detta ärende, till vilket den hörde, ber jag att helt kort få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson avgivna reservationen, vilken såvitt jag förstår helt sammanfaller med det av mig i motionen gjorda yrkandet.

Herr Heiding: Herr talman! Eftersom statsutskottets ärade ordförande framställde en direkt fråga till mig, anser jag mig böra besvara densamma.

Herr Johansson frågade, om jag inte trodde att ett förstatligande av jorden — d. v. s. om staten skulle besluta en utredning om att övertaga den svenska jorden — skulle detta verka produktionshämmande. Jag måste därtill svara, att jag för det första inte alls tror att staten helt och hållet skulle vilja övertaga den svenska jorden. Ty det ligger ju så till, att staten redan har en hel del jord, men säljer av denna jord undan för undan. De är endast skogen, som är så att säga mer eftersträvad av staten, men inte tror jag att staten skulle vilja ha den svenska jorden. Om det emellertid skulle inträffa, att riksdagen skulle fatta ett sådant olyckligt beslut, så tror jag inte att det finns någon jordbrukare, som därför skulle missköta sin jord. Ty meningen vore väl då att staten skulle lösa in den svenska jorden, och då finge den, som hade skött sin jord dåligt, så mycket mindre i ersättning. Jag tror alltså inte att ett sådant beslut skulle verka produktionshämmande i detta fall, och på samma sätt vore det väl inom andra områden, om något liknande där skulle komma i fråga.

Herr Johansson framhäver ordet »förstatligande» och förklarar att förstatligandet varit huvudsaken i dagens debatt. Men det är ju herr Johansson själv, som gjort att det kommit dithän, att detta blivit huvudfrågan. Det är ju inte meningen att hela detta område absolut skall förstatligas, därför att man begär denna utredning — det har utskottet så tydligt och klart sagt ifrån, att jag inte tycker att man vidare behöver orda någonting om denna sak. Man får se vad utredningen kan komma fram till för resultat. Jag antar att alla de olika spörsmål, som här skola utredas, komma att behandlas på ett sådant sätt, att det hela kan leda till åsyftat resultat.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det har här varit en mycket intressant diskussion. Den belyser i hög grad en sida i den samhällsutveckling, som vi gå fram emot. Men den belyser också vådan av att vid dryftande av denna utveckling ställa alltför stela principer mot varandra.

Herr J. B. Johansson uppfattar tydligen ett beslut i den riktning, som statsutskottet föreslår, såsom en spik i det borgerliga samhällets likkista. Han ser

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

rött, när det talas om förståtligande, och han anklagar bondeförbundet för svek mot det borgerliga samhället, därför att det har vågat förutsätta, att ett förståtligande skulle kunna komma till stånd. Samtidigt menar han, att det är ganska naturligt, att eftersom det är fråga om en socialisering, skola vi socialdemokrater vara med på förslaget.

Jag vill gentemot detta framhålla, att vi socialdemokrater inte vilja ha något socialiserande för socialiserandets egen skull. Vi vilja socialisera, när det är förenligt med samhällets och människornas intressen och när det med hänsyn till produktionen och utvecklingen av landets produktiva krafter är nödvändigt att socialisera. Men i andra fall ha vi ingen anledning att endast för socialiserandets egen skull påfordra några sådana ingripanden. Vi leva ju emellertid redan i ett samhälle, där socialiseringen eller förståtligandet fortskridit ganska långt, och vi leva således i viss mån redan nu i ett socialistiskt samhälle. Hur ledsen jag än måste göra herr J. B. Johansson genom att konstatera det, har han säkert varit med om att slå många spikar i det borgerliga samhällets likkista genom att besluta utvecklandet av statens inflytande på produktionen och näringslivet.

Det är uppenbart, att när det gäller nyckelområden och verksamheter, som äro avgörande för produktionslivet i övrigt och för människornas liv och trivsel i bygderna, måste statens medverkan bli mera kategoriskt nödvändig eller nyttig och erforderlig än på andra områden. I fråga om kommunikationerna har ju den enskilda företagsamheten till en början haft en epokgörande betydelse, men efter hand har utvecklingen glidit därefter, att det allmänna har kommit att få ett allt större inflytande för att enligt vad vi nu kunna förutse till slut komma att bli det enda företaget åtminstone i fråga om järnvägsväsendet. Kraftförsörjningen, den elektriska belysningen och allt vad därmed sammanhänger är givetvis ett område av samma natur, där man knappast kan igångsätta en utredning, utan att frågan om samhällets större eller mindre inflytande måste vara med på ett hörn.

Jag vill dock för min del erkänna, att jag inte tror på ett snart genomfört fullständigt förståtligande på detta område. Jag tror tvärtom, att den enskilda företagsamheten här ännu under lång tid kommer att ha en betydelsefull roll att utföra. Man kan inte bortse från att den enskilda företagsamheten på detta område gått i spetsen. Den har varit mer energisk, mer driftig och t. o. m. i många avseenden mer förutseende än det allmänna. Det finns ju också så många invecklade sammanhang att ta hänsyn till. Det finns stora företag, som förse vidsträckta bygder med ljus och kraft och som knappast kunna förståtligas såsom sådana. Att genomföra ett förståtligande av endast deras kraftförsörjning kan inte heller gå för sig, emedan den har en avgörande betydelse för företagets egen drift.

Det är således, herr talman, så många synpunkter och invecklade sammanhang, som man bör ta hänsyn till i detta fall, att jag för min del måste komma till det resultatet, att ett fullständigt förståtligande är något som man visserligen kan se vid perspektivets slut, men som man måste betrakta som en utveckling på mycket lång sikt. Men samtidigt är det ju, som jag nyss framhöll, uppenbart, att i en sådan här utredning måste frågan om det statliga inflytandet vara med som ett alternativ, som man inte kan bortse ifrån.

Jag har för min del också läst statsutskottets utlåtande på detta sätt. Jag har inte läst det så, som herr J. B. Johansson uppfattar det, som en rekommendation av ett förståtligande till varje pris, utan endast som en rekommendation av en utredning, där detta alternativ måste vara med, men som ingalunda behöver föranleda ett genomförande av en sådan doktrinär socialisering, som det kallats här, under de närmaste tiderna.

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Eftersom jag, herr talman, läst statsutskottets utlåtande på detta sätt, anser jag mig även med den uppfattning beträffande förstatligandet på detta område, som jag nu utvecklat, kunna ansluta mig till statsutskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) av herr *Johansson, Johan Bernhard*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom och herr Danielsson vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herr Bernhard Nilssons m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av herr Bernhard Nilssons m. fl. reservation.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 86 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Johan Bernhard Johanssons yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 86, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Johan Bernhard Johansson och Danielsson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen

Ang. landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 46.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för vissa fortifikatoriska anordningar m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till stiftelsen Kronobergs regementes soldathem av visst kronan tillhörigt område; samt

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folktandvården jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
folktand-
vården.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för anordnande av folktandvård;

dels ock för budgetåret 1942/43 anvisa

1) till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård ett reservationsanslag av 100,000 kronor,

2) till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. ett förslagsanslag av 750,000 kronor samt

3) till Lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I:34) av herr *E. Näsström* m. fl. och den andra inom andra kammaren (II:50) av herr *K. J. Andersson* i Alfredshem m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts kungörelse nr 358

Första kammarens protokoll 1942 Nr 17.

Anslag till folktandvården. (Forts.)

av den 3 juni 1938 angående statsbidrag till folktandvården, att kommun, som ordnat skol- eller folktandvården, måtte i likhet med stad som ej deltog i landsting erhålla statsbidrag med 4 kronor per behandlat barn i den ålder, som avsåges i kungörelsen, till dess vederbörande landsting hade ordnat folktandvården.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna de ändrade grunder för anordnande av folktandvård, vilka förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 27 februari 1942;

b) för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

2) till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. ett förslagsanslag av 750,000 kronor;

3) till Lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader ett förslagsanslag av 10,000 kronor;

II. att motionerna I:34 och II:50 icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr **Näsström**: Herr talman! Jag får beklaga, att utskottet ej ansett sig kunna förorda en ändring av principerna, vad det gäller statens bidrag för folktandvården.

Enligt nu gällande normer kan en mer eller mindre rik storstad få statsbidrag för detta ändamål, under det att en fattig landskommun eller mindre stad inte har möjlighet att få statsbidrag, om inte vederbörande landsting gått in för att ordna folktandvård inom sitt område. Detta i sin tur kan ju bero på flera orsaker; kanske oftast på att landstinget inte anser sig ha råd att genomföra folktandvård. Kommunerna ha stora svårigheter att ordna folktandvården och även skoltandvården dels på grund av svag ekonomi och dels på grund av bristen på tandläkare.

Då jag emellertid förstår, att det inte är någon mening med att nu yrka bifall till motionerna, framställer jag, herr talman, intet yrkande. Jag vill bara beklaga, att utskottet inte har tagit hänsyn till de verkliga förhållandena.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 118, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 13 februari 1942, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

dels ock för budgetåret 1942/43 anvisa

a) under femte huvudtiteln till Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor;

b) å kapitalbudgeten under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd till Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av likaledes 1,500,000 kronor.

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 62) av herr *G. Tamm* och den andra inom andra kammaren (II: 97) av herr *G. Nilsson* i Göingegården m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära sådan ändring av kungörelsen den 6 mars 1936 angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet, att såsom villkor för statsbidrags erhållande vid uppförande av skolbyggnader även uppställdes skyldighet för skoldistrikt att i den utsträckning, som Kungl. Maj:t ägde närmare angiva, upplåta skolbyggnad för ortens frivilliga bildningsverksamhet och likartad fostrande verksamhet bland ungdomen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 208) av herr *K. Wistrand* m. fl. och den andra inom andra kammaren (II: 280) av herr *T. V. Lundell* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i nuvarande läge måtte avslå förevarande proposition;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 216) av herr *Gustaf Karlsson* m. fl. och den andra inom andra kammaren (II: 290) av herr *G. E. Andersson* i Södergård m. fl., vari hemställdes, att riksdagen vid bifall till propositionen nr 118 måtte uttala sig för att de olika folkrörelsernas lokalföreningar såvitt möjligt med stöd av kommun i regel borde taga initiativ till lokalfrågans lösning samt ställa sig som företagare samt att de synpunkter, som i övrigt anförts i motionen, måtte beaktas vid utfärdande av bestämmelser för i propositionen föreslagen verksamhet;

dels ock en inom andra kammaren av herr *G. Skoglund* i Umeå m. fl. väckt motion (II: 281), vari hemställdes, att riksdagen ville för budgetåret 1942/43 anvisa

a) under femte huvudtiteln till Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor;

b) å kapitalbudgeten under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd till Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag å likaledes 2,500,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

a) i anledning av motionerna I: 62 och II: 97 hos Kungl. Maj:t anhålla, att såsom villkor för statsbidrag till uppförande av skolbyggnader måtte uppställas skyldighet för skoldistrikt att i den utsträckning, som Kungl. Maj:t ägde närmare angiva, upplåta skolbyggnad för ortens frivilliga bildningsverksamhet och liknande fostrande verksamhet bland ungdomen;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 216 och II: 290 godkänna de grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler, som utskottet förordat;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 208, II: 280 och II: 281 för budgetåret 1942/43 såsom reservationsanslag anvisa

1) till Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler å driftbudgeten under femte huvudtiteln 1,500,000 kronor;

2) till Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd 1,500,000 kronor.

Reservationer hade anmälts av, utom andra.

1:o herrar *Björkman*, *Ekströmer* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort med bifall till motionerna I: 208 och II: 280 avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag;

2:o) av herr *Gustaf Karlsson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis med iakttagande att punkterna b) och c) behandlades i ett sammanhang.

Punkten a).

Herr Björkman: Herr talman! Vid detta ärende har jag jämte andra ledamöter av statsutskottet fogat en reservation. I själva saken ha vi ingen annan inställning än utskottet i övrigt, men vi ha ansett, att man i nuvarande kritiska läge borde avhålla sig från utgifter, som inte äro oundgängligen nödvändiga, särskilt när det som i detta fall gäller en utgift för byggnader, som man under mera normala ekonomiska förhållanden ansett sig kunna vara förutan.

Den kungl. propositionen i detta ärende grundar sig på en sakkunnigutredning av år 1937, som utmynnade i ett förslag till kungörelse om bidrag och lån av statsmedel till uppförande av allmänna samlingslokaler. 1939 remitterades förslaget för yttrande till samtliga länsstyrelser, överståthållarämbetet, en del ämbetsverk, städer och landskommuner samt ungdomsorganisationer m. fl. Av remissyttrandena framgår, att överståthållarämbetet och fem länsstyrelser avstyrkt förslaget, medan övriga länsstyrelser och institutioner ställt sig mera gynnsamma till själva saken. Men så gott som samstämmigt ha samtliga de hörda myndigheterna och institutionerna hänvisat till tidsläget och framhållit, att med igångsättande av verksamheten borde anstå, tills mera normala tider inträda.

Dessa yttranden avgåvos hösten 1939. Vårt ekonomiska läge har sedan dess inte förbättrats. Statsskulden har ökat från 2,600 miljoner kronor vid utgången av år 1939 till mellan 6 och 7 miljarder kronor i närvarande stund och fortsätter alltså att stiga. Budgeten kan inte tillnärmelsevis balanseras, och nya skatter måste tillgripas. Under dylika förhållanden måste ett uppskov med verksamheten vara starkt motiverat. Jag har därtill den uppfattningen, att då skatterna äro så tyngande som nu är förhållandet, bör man vara försiktig med utgifter, som icke kunna anses absolut nödvändiga, så att inte skattedragarna ges anledning till klander mot riksdagens sätt att använda de medel, vilka de med uppoffring av egna bekvämligheter och genom sänkt levnadsstandard fått avstå till det allmänna.

En annan återhållande faktor borde även knappheten på byggnadsmaterial vara. Det kan inte vara riktigt att framskapa en konkurrens därom med den ur social synpunkt långt viktigare bostadsproduktionen. Detta har även av departementschefen anförts i propositionen, och den synpunkten. anser jag, borde starkt beaktas. Vidare komma dessa byggnader att med nuvarande materialpriser betinga ett alltför högt pris, varför svårigheter säkert komma att uppstå för föreningarna att förränta och amortera dem. Detta kan lätt leda till skada för föreningslivet i stället för att, som man nu vill, hjälpa det, ty att dragas med ekonomiska bekymmer måste ju medföra svårigheter.

För övrigt ha vi nog andra och mera närliggande problem på t. ex. undervisningsområde. Jag tänker här på våra folkhögskolor, som inte alls äro utbyggda till den omfattning, som denna undervisningsform förtjänar, och vilka säkert på ett bättre sätt gagna ungdomen än här ifrågasatta åtgärder.

Den utformning, som statsutskottet givit sitt yttrande beträffande huvudmannskapet för dessa lokaler, det vill säga att föreningarna själva skola handha värden och förvaltningen, kan näppeligen vara tillfredsställande. Jag tror också, att man därmed räcker ett finger åt den nöjesindustri, som man eljest under den senaste tiden så gärna och så ivrigt velat bekämpa.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)

Herr Wistrand: Herr talman! Det är nog icke utan en viss oro, som man på många håll ute i landet betraktar den optimism, som ännu i huvudsak präglar regeringens och riksdagens behandling av budgetfrågor. Vi bedragas av ett penningflöde, som är helt konstlat och som innerst inne ingenting annat betyder än att redan befintliga tillgångar lösgöras och realiseras, varigenom fördöljes den ytterligt bräckliga grundval, på vilken hela vår budget för närvarande är uppbyggd. Visst är det så, att vissa grundläggande fakta blivit framförda i riksdagsdiskussionen, men de ha icke vunnit det beaktande, som de äro värda. I en tid, då det inte finns täckning i form av statsinkomster ens för de löpande behoven, måste det framför allt iakttas den allra största varsamhet beträffande tillskapandet av nya behov, som äro ägnade att ytterligare försvåra det allmännas möjligheter att balansera sina inkomster och utgifter.

Man får icke ett klarare begrepp om statsverkets ställning än om man fasthåller ett mycket enkelt faktum, som borde vara bekant på ett helt annat sätt än vad det är. Detta faktum är: statsutgifterna överstiga i denna stund antagligen hela den inkomst, som är beskattningsbar till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. Skulle vi i detta ögonblick söka finansiera budgeten med löpande inkomster, skulle alltså hela vårt folks inkomst intill de skattefria avdragen tas i anspråk för de statliga utgifterna. Vi skulle få leva på de inkomstfria avdragen och på dem betala våra kommunala utgifter och landstingskostnader. Det är enligt min mening en situation, som klarare än några utläggningar målar allvaret i det läge, som vi nu befinna oss i. Vi leva i denna stund såsom stat den hetsade gäldenärens oroliga liv, vilken dövar de dagliga bekymren genom oupphörliga upplåningar — en metod som i detta nu måste anlitas och som icke kan undvikas. Vi måste finna oss i den, även om vi ha fullt klart för oss, att den icke betyder någonting annat än att vi på framtiden uppskjuta bördor, som i detta ögonblick ha blivit oss övermäktiga. Men därför få vi icke vid något tillfälle glömma, att vi just genom denna metod för varje dag bli allt fattigare och att vi få allt svårare att på ett tillfredsställande sätt fylla de behov, som vi redan ha åtagit oss att täcka och som vi antagligen icke kunna komma att gå i land med att bära i fortsättningen, i varje fall icke utan ett det allra hårdaste skattetryck, som måste gripa djupare och djupare ned, om det skall medföra inkomster till statsverket.

Detta är den enkla sanningen, som det gäller att se i ögonen och som ingen lär komma ifrån. Den måste också enligt min uppfattning bilda bakgrunden till bedömandet av den anslagsfråga, som nu här skall behandlas.

Då nu möjligheterna för oss att för framtiden kunna fylla alla de behov, som man under årens lopp vant sig att se tillgodosedda genom bidrag av det allmänna, synas så tvivelaktiga, måste varje nytt krav på statskassan göras till föremål för den allra strängaste granskning och översyn. I det läget frågar man sig givetvis: Är nu det ändamål, som det här är fråga om, nämligen att skaffa samlingslokaler, av sådan natur att det obönhörligen kräver att bli tillgodosett och tillgodosett just nu i detta, jag kan ju ändå med skäl säga, förtvivlade läge? För min del har jag mycket svårt att åt denna fråga kunna ge en angelägenhetsgrad, som nödvändiggör nya utgifter för statsverket, allra helst som — såsom den föregående talaren framhöll — den allmänna knappheten på byggnadsmaterial icke gärna torde för ögonblicket överhuvud taget möjliggöra en större byggnadsverksamhet för andra ändamål än för bostäder och sådana byggnader, som äro nödvändiga för den viktiga produktionsapparatusens bibehållande och eventuellt även utökning. Att man icke räknat med en större byggnadsverksamhet för dessa samlingslokaler, visa också de relativt låga summor, som föreslagits och som ju i sig själva icke kunna ligga som underlag för någon *allmännare* verksamhet att skaffa sådana lokaler.

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)

Vad är det då som har föranlett, att man trots detta läge ändock föreslår utgifter på i detta ögonblick tre miljoner kronor för detta ändamål? Statsutskottet motiverar anslagskravet med att det »icke minst i allvarliga kristider är betydelsefullt, att medborgarna i ett land med demokratiskt statskick ej av brist på samlingslokaler hämmas i sina möjligheter att överväga och dryfta de krävande spörsmål, som då ständigt anmäla sig». Det är alldeles givet, att sådana överväganden skola kunna äga rum, och att bryta en lans för detta är egentligen att slåss med väderkvarnar. Ser man emellertid litet närmare på statsutskottets motivering och försöker att finna grunden för den, stannar man inför vissa tydningssvårigheter. Skall statsutskottets utlåtande tydas så, att vi ännu icke ha nått ett demokratiskt styrelsesätt, därför att bristen på samlingslokaler verkar hämmande på samhällsskickets funktioner? Äro de möjligheter, som förefinnas i form av skol- och andra lokaler och deras användande för detta ändamål, verkligen tillvaratagna? Arbetar demokratin i vårt land verkligen under så otillfredsställande och obekväma former, att den ännu icke har nått den grad av effektivitet, som är nödvändig för att den skall kunna sägas fylla sitt ändamål? Jag ställer den frågan, herr talman. Och om den besvaras nekande, om det alltså här gäller ett av demokratiens grundvärden, som ännu icke blivit tillgodosett och som därför även under de mest pressande yttre förhållanden måste räddas åt vårt folk, gör jag en ny fråga: Är det verkligen så, att demokratin skall kunna vinna sin fulla livskraft endast under förutsättning av ekonomiskt understöd från det allmännas sida?

Det var, herr talman, förvisso icke på den vägen, som demokratin gjorde sitt genombrott här i landet, och jag vågar säga, att hade den sökt den vägen, hade den aldrig nått sin mål. Det var på ansträngningarnas väg och under motstånd som den gick fram och växte sig stark. Och vad den icke minst hade att kämpa emot var bristen på samlingslokaler. Men de tillkommo och skapades i alla fall. Icke med stöd av statsmyndigheter och genom anslag, som lätt kunde förvärfvas genom besittningen av en voteringsmajoritet. Det var andra metoder som användes, mindre bekväma men mera hårdande. Det var fattigt folk, arbetande mot knappa avlöningar och med en lång arbetstid, som målmedvetet och länge lade slant till slant för att skapa sina samlingslokaler och ofta även efter en lång och tröttande arbetsdag åtog sig ännu några strävsamma arbetstimmar för att medverka vid det nödvändiga husbygget. På det sättet växte runt om i vårt svenska land upp en rad av samlingshus, först missions- och frikyrkokoloraler, där menige man samlades för att höra Guds ord predikas under de former som de satte högt, och sedan raden av folkets hus, som haft en sådan betydelse icke minst för vår arbetarklass. Det blev ofta fula och konstlösa lokaler, men de voro skapade av en tro som försatte berg. Mången såg ned på dem, men måste i alla fall icke vi alla, även vi som vid deras tillkomst kanske sågo dem med motvilja eller likgiltighet, betrakta dem som rörande minnen av en stor folkrörelse, som efter egna linjer med egen kraft gick att i grunden omdana ett samhälle.

Har den kraften nu sinat ut? Är det så med demokratin som med så mycket annat mänskligt, att när allt fallit den till, börjar redan mörgen täras och styrkan försvinna? Kan den nuvarande generationen och vad som rör sig inom den icke av egen kraft åstadkomma vad den gångna kunde under långt knappare förhållanden och med långt mindre resurser? Måste verkligen stödet ifrån staten vara förutsättningen? Det är ett bräckligt stöd, ty redan det, att det begäres, är ett svaghetstecken, ett bevis att de andliga resurserna hota att sina. Statsbidrag kunna aldrig ersätta de styrkekällor, som ligga i gemensamma ansträngningar att nå ett gemensamt mål.

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)

Staten är i denna dag betungad, och staten har svårigheter. Det vilar på oss att tillse, att de i detta ögonblick icke lättsinnigt ökas. Om den gångna generationens kraft att skapa av egna medel icke längre är för handen, torde under alla omständigheter skadan icke vara alltför stor, om tillkomsten av nya samlingslokaler ännu några år skulle fördröjas. Man kan samlas under enklare och mera primitiva förhållanden. Det har gått hittills på många orter, och det kan gå ännu en tid. Kanske är för övrigt vad vi dessa dagar innerst inne mest behöva icke ännu större möjligheter till sammanträden och föreningsliv på gott och ont. Ligger icke en stor del av tidens onda mest i hemlivets förfall, ett förfall som vi i dessa dagar på så många sätt se uppenbaras? Även denna synpunkt kan vara värd en flyktig eftertanke, innan föreningslivets främjande konstitueras som en av det moderna samhällets högsta och förnämsta uppgifter. Om vi vilja leva, nödgas nog även vi i detta fall gå vägen tillbaka till de källor, som ha varit livgivande för våra fäder.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Björkman m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Velander*.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Då den proposition, som nu avhandlas, framlades, tillät jag mig i anledning därav tillsammans med tio andra ledamöter av denna kammare att väcka en motion, och jag har till det föreliggande utskottsutlåtandet fogat en reservation utan att närmare angiva dess innebörd. Av dessa anledningar ber jag att få ta tiden i anspråk några minuter för att ur några synpunkter belysa den föreliggande frågan.

Innan jag går in på detta, känner jag mig emellertid manad — och jag tror mig här kunna tala på de svenska folkrörelsernas, i varje fall på de lokalägande folkrörelsernas vägnar — att tacka socialministern för att han för riksdagen framlagt denna proposition. Jag framför detta tack så mycket hellre som jag har den uppfattningen, att socialministern har lagt fram denna proposition icke blott å dragande kall och ämbetets vägnar, utan därför att statsrådet hyser verkligt intresse för att i föreliggande hänseende stödja de svenska folkrörelserna.

Jag skulle i anslutning till vad herr Wistrand yttrat vilja säga, att det finns värden i detta land, som måste stödjas, värden som icke alltid kunna mätas i pengar. Det trodde jag att herr Wistrand var underkunnig om.

I det följande skall jag söka att med några exempel belysa vad det innebär, om det allmänna skulle skänka ett stöd åt de folkrörelser, som under ett halvt sekel har gjort vårt land mycket stora tjänster genom att skaffa samlingslokaler. Det är mycket riktigt så, som herr Wistrand säger, att dessa rörelser ha utfört ett mycket uppoffrande arbete icke bara för att tjäna de olika föreningarnas syften. Det har nämligen ej endast varit fråga om att skaffa föreningarna själva lokaler, utan mycket ofta, särskilt under de senare åren, ha dessa lokalutrymmen även tjänat direkt samhälliga intressen, och detta är enligt vår mening ett tillräckligt motiv för att samhället också skall ge denna rörelse ekonomiskt stöd. Det har, sade jag, under mer än ett halvt sekel utförts ett betydande arbete på detta område; jag vill därvidlag bara erinra om landsorganisationens insats. Intill år 1939 hade landsorganisationen utlånat till föreningar, som ville bygga egna lokaler, omkring 5 miljoner kronor. Av detta belopp ha föreningarna återbetalat 2.5 miljoner kronor. Direkt avskrivet vid denna tidpunkt var ett belopp av omkring 315,000 kronor. Efter 1939 har avskrivningen varit mycket större, varför jag skulle tro, att det belopp, som man på detta sätt direkt skänkt efter för att åstadkomma möjligheter för smärre, fattiga föreningar att uppföra lokaler, närmar sig en halv miljon kronor. Jag vill dessutom bringa i erinran de betydande insatser, som alltfört göras på detta

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.) område. Jag skall inte länge uppehålla tiden, men jag skulle vilja taga upp ett enda exempel härpå och tar då som exempel staden Uppsala, vars arbetare ha satsat omkring en halv miljon kronor av sina sparade slantar, lagt 25-öring till 25-öring och på det sättet fått ihop eller förbundit sig att betala denna betydande summa för att uppföra en lokal, som jämväl skall tjäna Uppsala stads intressen och även tjäna kulturell verksamhet i denna stad i form av teater — jag syftar nämligen på den teaterlokal, som man skall inrätta i detta nya folkets hus. Det hade nämligen blivit ofantligt mycket dyrare, om Uppsala stad skulle ha byggt ett hus enbart för teater. Nu har man emellertid genom samarbete och sparsamhet å ömse sidor lyckats åstadkomma fasta och färdiga planer på ett folkets hus med en teaterlokal, vilket man ju får anse vara en uppgift som staten ekonomiskt bör stödja. Med det belopp, som jag hoppas kommer att bli tillgängligt efter riksdagsbeslutet i dag, tror jag dock för min personliga del inte att det är sannolikt, att Uppsala eller andra liknande platser kan få något med därav, eftersom det kommer att bli för ont om slantarna för att hjälpa andra än sådana, herr Wistrand, där tron finns kvar men de ekonomiska möjligheterna saknas, således avlägset liggande landsbygdskommuner, där fattiga människor behöva en samlingslokal. Det är framför allt där som man kan räkna en hjälpare hand, och är icke detta i denna tid en samhällsuppgift av mycket stora mått? För min del måste jag säga att så är fallet.

Nu har herr Björkman såsom talesman för en av reservationerna sagt, att vi skulle med byggandet av dessa samlingslokaler gå i vägen för ett bostadsbyggande. Ja, jag måste ju öppet erkänna, att bostadsbyggandet är ett angelägnare behov än byggandet av samlingslokaler, hur angeläget detta sistnämnda än är. Men det hindrar inte, att det är lämpligt att nu anvisa det för byggande av samlingslokaler ifrågasatta beloppet, eftersom det finns många orter här i landet, där man har behov av samlingslokaler och där man inte har några svårigheter att få fram det byggnadsmaterial som därtill erfordras. Det är just för sådana orter som dem jag förut antytt, som väl i första hand det statliga ekonomiska stödet skulle komma i fråga, och därför bör inte vad som har anförts vare sig från herr Wistrands eller från reservanten herr Björkmans sida vara något hinder för att anslaget beviljas.

Det var en annan punkt i herr Björkmans anförande, som jag också ville beröra, nämligen då han sade, att om nu staten beredde möjlighet att lämna föreningarna ekonomiska bidrag, räckte man därvid ett finger åt nöjesindustrien. Varför tillåter man överhuvud taget nöjestillställningar i våra samlingslokaler, i våra folkets hus, i ordenshusen och i bygdegårdarna ute på landsbygden? Jo, helt enkelt därför, att dessa lokaler måste finansieras på detta sätt. De upplåtas således icke till nöjestillställningar för nöjenas egen skull, utan man tillgriper denna utväg av nödtvång för att kunna klara finanserna, och då måste det väl vara en god gärning enligt min mening, om samhället lämnar ekonomiskt stöd för att sanera på detta område vad som mycket väl, det erkänner jag, behövs saneras. Det är att se för grunt på spørsmålet, om man påstår, att man här räcker ett finger åt nöjesindustrien genom att bevilja detta anslag. Det är tvärtom så, att man härigenom bereder föreningarna möjlighet att sanera nöjesindustrien.

Jag hade tänkt att icke polemisera i denna sak, och jag hade hoppats, att ett beslut skulle kunna fattas i enighetens tecken. Med vad jag nu yttrat har jag därför bara velat antyda, att det inte är någon fara för att man uppmuntar denna nöjesindustri genom att bevilja det ifrågasatta anslaget.

Jag vill nu i fortsättningen gå över till att säga något om innehålllet i utskottets utlåtande, vilket har föranlett mig att till utlåtandet foga en blank reservation. Det är särskilt vid tre punkter, som jag vill uppehålla mig. Den

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
första gäller frågan om att kombinera en samlingslokal med lokaler för andra uppgifter. Utskottet säger, att man bör särskilt ta hänsyn till denna kombinationsmöjlighet, när det finns behov av gymnastiklokaler, och att man skall försöka åstadkomma en kombination »därest detta icke medför särskilda olägenheter».

Nu vill jag med den erfarenhet jag har på detta område påstå, att en sådan kombination kommer att medföra framför allt ekonomiska olägenheter. En samlingslokal blir mycket dyrare i uppförande — det kan inte undvikas — om man skall försöka att i den inrymma även en gymnastiklokal, och man förlorar dessutom ganska mycket ur ren trevnadssynpunkt på en sådan kombination. Är det på något område, som kommunerna eller skoldistriktet skulle kunna tillmötesgå kravet på lokaler, så skulle det vara just genom att upplåta skolornas gymnastiklokaler för allmänna gymnastikövningar. Jag tillhör inte dem, som anse, att skolorna skola eller kunna upplåtas för kreti och pleti, men jag anser, att man mycket väl skulle kunna upplåta just gymnastiklokalerna utan några större olägenheter. Då jag sålunda hävdar, att det kommer att fördyra hela verksamheten, om man driver denna kombinationstanke alltför hårt, skulle jag här bara vilja råda till att man ginge fram med varsamhet. Därför hade jag velat att utskottet på ett bestämdare sätt hade uttalat sig om de särskilda olägenheter av ekonomisk natur, som följa med en sådan lokalkombination.

Härefter vill jag säga några ord i vad jag för min del betraktar som huvudfrågan och som var huvudfrågan i den motion, som jag tillsammans med mina medmotionärer framlade.

Jag avser därmed frågan om kommunernas rätt, så att säga, att ta initiativ och ställa sig som företagare vid tillkomsten av samlingslokaler. I motionen ha vi hävdad, att den förutsättning, som herr statsrådet här har angivit, att kommunerna i allmänhet böra taga initiativet och böra ställa sig som företagare vid tillkomsten av samlingslokaler, kommer att medföra att verksamhetens igångsättande blir väsentligt försenad och att verksamheten inte får någon nämnvärd omfattning. Erfarenheten visar, att kommunerna ha litet svårt för att komma i gång, och för övrigt äro våra kommuner så överhopade med uppgifter, alldeles särskilt med sådana av mera kristidsbetonad art, att de säkerligen inte kunna och inte heller komma att ta initiativet till lokalfrågans lösning, såvida det icke ålägges dem i lag och de bli tvungna därtill — men den saken har ingen tänkt på och det vill väl ingen vara med om. Därför ha vi i motionen sagt, att i regel föreningarna böra taga initiativet i dessa frågor. Detta vore bra även från den synpunkten sett, att man då skulle knyta förningsslivet till lokalen, man skulle uppmuntra människornas intresse för förningssliv och få ett livaktigare intresse runt om denna lokal för dess vård och förvaltning.

Utskottet har sagt att det anser de synpunkter, som ha anförts i motionen, »värda beaktande», men man får inte någon riktig klarhet om i vilken grad motionen skall beaktas. Jag vill därför här direkt ställa en fråga till utskottets talesman: menar nu utskottet, att kommunerna och föreningarna skola vara likaberättigade, när det gäller att ta initiativ och att ställa sig som företagare för att tillskapa samlingslokaler? Är detta innebörden i utskottets uttalande, så avviker min mening inte från utskottets, utan då anser jag den ståndpunkten vara starkt sakligt motiverad, ehuru jag i motionen har anført, att föreningarna i regel borde ställa sig såsom företagare, och jag tänker därför inte driva denna min mening vidare. Ett klarläggande av utskottets åsikt på den punkten tror jag skulle vara till gagn för den framtida verksamheten och för det hela.

Slutligen vill jag säga något i frågan om den byggnadstekniska granskningen, vilken fråga också utskottet har varit inne på. Motionärerna ha ansett,

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
att hela verksamheten bör göras smidig och enkel och så litet byråkratisk som möjligt, och vi ha hemställt att man vid utformandet av reglerna för denna verksamhet skall taga hänsyn till att organisationen bör bli så smidig som möjligt. Den kontroll, som byggnadsstyrelsen skulle få över denna verksamhet, skulle enligt vår mening bli onödigt tung och byråkratisk, varför vi ansett det lämpligare att en eller flera på dessa områden erfarna arkitekter finge göra sin erfarenhet gällande i den nämnd, som är ifrågasatt och som inom departementet närmast skulle handha verksamheten. På det sättet skulle man kanske få till stånd en smidigare organisation för det hela. Och endast när det gällde större företag, skulle man enligt vår mening sålunda besvara byggnadsstyrelsen.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till de synpunkter jag nu berört, ehuru ämnet därmed ingalunda är uttömt. Jag tar emellertid så mycken hänsyn till det statsfinansiella läget att jag, ehuru jag är medveten om att den summa det här gäller är liten, ändå inte kommer att framställa yrkande om något högre belopp, vilket jag icke heller gjort i motionen, och syftet med min reservation och mitt anförande här har närmast varit, att de synpunkter, som jag här har framfört, skola vinna beaktande, då reglerna för verksamheten skola närmare utformas. Jag har, herr talman, därför intet annat yrkande att framställa än vad utskottet här har hemställt.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Såsom framgår av utskottets närvarandeförteckning har jag icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, av den anledningen att jag varit tvungen att då vara borta för andra uppgifter. Hade jag varit närvarande, hade jag emellertid också stått som reseryant tillsammans med herr Björkman m. fl. Jag delar nämligen de synpunkter, som herr Wistrand framfört i sin motion och nu senast i sitt anförande.

Det går inte att i dessa tider komma förbi de statsfinansiella synpunkterna. Vi närma oss mer och mer den tidpunkt, när ett noggrannare aktgivande på de statsfinansiella spörsmålen obönhörligen måste ske. Man diskuterar här och anslår medel precis som för åtskilliga år sedan under fredligare och bättre förhållanden utan att aktgiva på anslagens inbördes samband och sambandet med tidsläget.

Det är också en annan sak, som jag ber att i detta sammanhang få påpeka. I propositionen nr 221 angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. redovisas industrikommissionens utlåtande rörande materialförsörjningsläget, transportkapaciteten, arbetskraftsförsörjningen, byggnads-kostnadsutvecklingen och dylikt, och i anledning av denna industrikommissionens mycket pessimistiska redogörelse yttrar departementschefen — samme departementschef som står för det nu här ifrågavarande förslaget om anslaget till samlingslokaler — bland annat i fråga om materialförsörjningsläget, att »då bostadsbyggandet nu ryckt upp i en mycket hög angelägenhetsklass böra vidare från statens sida vidtagas åtgärder, som syfta till att giva bostadsbyggandet en relativt ökad andel av ifrågavarande knappa förnödenheter; möjligt är att vissa, för andra än bostadsändamål avsedda byggnadsföretag måste tills vidare uppskjutas». Och han fortsätter: »Därest denna möjlighet hålles öppen samt vidare en omsorgsfull granskning och planläggning av alla statliga och övriga byggnadsföretag kommer till stånd torde man emellertid ha anledning antaga, att det mest nödvändiga bostadsbyggandets behov skall kunna säkras.»

Här redovisas så tydligt som helst den materialbrist, som förefinnes för byggnadsverksamheten, och det understrykes vilken angelägenhetsklass bostadsbyggandet står i ävensom nödvändigheten av att iakttaga återhållsamhet

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
i fråga om allmänna och offentliga byggnadsföretag. Kommer man i propositionen fram till punkten om transportkapaciteten, finner man, att herr statsrådet säger, att de tillgängliga transportmedlen torde vara tillräckliga för att medgiva den *oundgängliga* utökningen av bostadsproduktionen. Det är således även på detta område ett hinder, som gör att man måste begränsa sig.

Kommer man över till frågan om arbetskraftsförsörjningen, så säger departementschefen därom i den nyssnämnda propositionen, att »en betydande lägesförändring» har »sedan dess inträtt» — därmed avses förra året, då det ju rådde en viss arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. Han fortsätter: »Den 'lediga' arbetarstammen har sålunda — såsom i promemorian framhållits — avsevärt krympt samman.» Längre ned på samma sida säger statsrådet: »Genom att inskränka eller uppskjuta byggnadsverksamhet av lägre angelägenhetsgrad torde emellertid möjlighet föreligga att erhålla det extra tillskott av byggnadsarbetskraft som må komma att erfordras för att säkra bostadsproduktionens behov.»

Det förefaller, efter dessa pessimistiska uttalanden från departementschefen, när det gäller att få i gång bostadsbyggandet, som om det kunde ha varit välbetänkt att uppskjuta framläggandet av den proposition, som nu avser att anvisa medel till byggandet av samlingslokaler. Ty det är uppenbart att såväl materialbristen, transportkapacitetens begränsning som arbetskraftsförhållandena äro moment av avgörande betydelse för denna byggnadsverksamhet. Därtill kommer ju också den allmänna fördyring, som det nuvarande krisläget har medfört i fråga om byggnadskostnader. Har man kunnat klara sig fram ända till år 1942 med ordnandet av de offentliga lokalerna utan statens medverkan, så kunde det, förefaller det mig, även under denna kristid ha fått anstå därmed, till dess man närmare kunnat överblicka såväl de finansiella möjligheterna som de moment, om vilka jag nyss talat och vilka omnämnas i propositionen nr 221.

Om man intar en sådan ståndpunkt, är det därmed inte sagt, att man icke kan ha sympati för strävandena att åstadkomma sådana samlingslokaler. Visst är det önskvärt och behövt på många håll, att samlingslokaler finnas, men det ena är vad man önskar och vad man vill, och det andra är att dessa önsningar måste inpassas i det läge, som den nuvarande kristiden har skapat och som vecka efter vecka skärpes med därav betingade ändrade förhållanden.

Jag har, herr talman, velat framhålla detta, och jag hemställer därför om bifall till den av herr Björkman avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse till herr Wistrands lovsång över den tid, då de folkliga rörelserna med ytterst små medel till sitt förfogande i sin entusiasm för vissa strävanden skapade sina samlingslokaler utan något särskilt samhällsstöd. Jag bara gjorde den reflexionen, att även om så skett, kan det väl knappast vara ett idealtillstånd, att man skall skapa lokaler, som äro, såsom dessa oftast varit, i hög grad mindervärdiga eller att man skall pålägga dem, som bilda föreningar, att under alla omständigheter även med de allra största uppoffringar sörja för tillgodoseendet av sina lokalbehov. Det var ett tillstånd, tillåt mig säga, mycket värdigt det samhälle, som vi skulle kunna kalla det fördemokratiska, men jag kan för min del inte därför erkänna, att den slutsatsen är riktig, att det är ett tillstånd som följaktligen bör bevaras.

Jag skall icke i övrigt utveckla motiveringen närmare — det har gjorts i propositionen och i statsutskottets utlåtande — men jag medger, att jag under åtskilliga år snarast har haft den uppfattningen, att det i ett demokratiskt samhälle förutsattes, att medborgarna skola kunna samlas till överläggningar

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
i allehanda samhällsangelägenheter och att de skola kunna samlas i tillräckligt stort antal för att icke eventuella beslut skola få den karaktären, att det egentligen beror på vem som först besätter bänkarna i en lokal, hur besluten i eventuella tvistefrågor skola komma att utfalla. Jag har därför närmast ansett, att det i demokratiens samhälle är en samhällsangelägenhet av första ordningen att samhället skall sörja för att medborgarna få tillfälle att samlas — i ett land med vårt klimat även inomhus under den tid, då väderleken inte tillåter några överläggningar under bar himmel. Jag skulle kunna utveckla denna fråga närmare, om så vore påkallat, men jag tror inte att det kan vara behövt.

I fråga om arbetskrafttillgången och materialtillgången vill jag fästa uppmärksamheten på att det i departementschefsanförandet särskilt understrykes, att om det visar sig, att tillgången på byggnadsmaterial icke skulle räcka till täckande av alla slags byggnadsbehov, företräde skall ges åt de mest angelägna, dit jag då i första hand räknar bostadsbyggandet. Detta vill med andra ord säga, att frågan om beviljandet av statsbidrag till sådana samlingslokaler, om vilka det kan komma förslag, skall vägas emot andra byggnadsbehov, som annäla sig, och detta är en av anledningarna till att beslutanderätten har lagts i Kungl. Maj:ts hand, under det utredningsmännen för sin del hade tänkt sig, att den skulle läggas hos statens byggnadslånebyrå.

Jag erkänner att det var ett äkta tonfall i de bekymmer för statsfinanserna, som uttalades av ett par talare här och icke minst av herr Wistrand, och det är ju klart, att man icke har rättighet att nu bortse ifrån de statsfinansiella hänsynen. Men det är ju alltid så, då beslut skola fattas om statsutgifter, att man väger emot vartannat ändamålets betydelse och de utgifter som man vill låta samhället betala för ändamålet, och tyvärr komma vi människor sällan till riktigt samma resultat, då vi skola avväga, huruvida ett ändamål verkligen har sådant värde, att man anser sig kunna även i bekymmersamma tider offra samhällets pengar därpå eller icke. Jag bara konstaterar, att i statsutskottet ha åtminstone representanterna för tre av de partier, som äro representerade där, för sin del tydligen sagt sig, att samlingslokalerna ha det värdet ur allmän synpunkt, att man får låta alltför stora statsfinansiella betänkligheter träda i bakgrunden. Det rör sig ju för närvarande inte heller om alltför våldsamt tilltagna belopp. De tre riksdagspartiernas representanter i utskottet ha tydligen funnit, att ändamålet är tillräckligt välmotiverat för att man inte skall vägra det samhällets stöd, och även det parti, herr Wistrand representerar här i kammaren, har ju i statsutskottet i varje fall icke enat sig om att avslagslinjen vore den riktiga. Två representanter för samma parti ha ju tydligen anslutit sig till majoriteten i utskottet och praktiskt taget då också till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Att jag för min del har ansett, att man inte nu skulle ytterligare uppskjuta avgörandet i denna sak, beror på två omständigheter. Den ena är, att de statsfinansiella skälen otvivelaktigt kunna komma att åberopas åtminstone under de närmaste tio åren med kanske icke fullt lika stor styrka som i dag men i alla fall med mycket stor styrka, eftersom ju de nuvarande försvarsutgifternas återbetalning kommer att medföra en ganska betydande eftersläpning. Dessutom veta vi ju alla, att vi komma att binda oss för försvarsutgifter av en otroligt mycket högre storleksordning än vi under förkrigstiden ansågo oss behöva räkna med. Det ena skälet är alltså, att ett uppskov på grund av denna statsfinansiella motivering rimligtvis måste bli ett mycket långt uppskov.

Det andra skälet är, att sedan man har lyckats med mer eller mindre goda men ofta säkerligen ganska goda skäl upparbeta den föreställningen, att vi utsätta vår ungdom för en moralisk förfallsperiod närmast på grund av den

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
 nöjesindustri, som spekulerar i ungdomens intressen även för mycket tvivelaktiga nöjen, åtminstone för vissa ungdomsgrupper kanske till och med för framtiden direkt skadliga nöjen, så har jag även sagt mig, att om man verkligen tycker att man spårar ett samhällsont, kan man ju inte hålla på med att bara deklamera om detta, utan man bör även försöka göra någonting, som har praktisk betydelse för det ondas bekämpande. Det är klart att jag inte vågar åtaga mig någon garanti för att alla nöjen som komma att bjudas i dessa samlingslokaler, bli av högsta klass. Herr Björkman var ju rädd för att man rent av skulle förleda ytterligare grupper av ungdom att hålla till godo med en nöjesindustri, som är under all kritik. Men jag utgår ifrån att det i sådana lokaler, som uppföras av samhället eller i varje fall med samhällets medverkan, kommer att uppställas krav på att de nöjen, som där bjudas, åtminstone äro fullt tolerabla ur allmän kultursynpunkt. Och vad som nu anmärkes på, förmodligen av goda skäl, är att man, särskilt på landsbygden, inte kan erbjuda ungdomen ett rimligt utrymme för föreningsliv eller för den kulturverksamhet, som man gärna vill försöka leda ungdomen in i men icke kan åstadkomma utan tillgång till lokaler.

Det är dessa två skäl och dessutom, som ett tredje, riksdagsskrivelsen från i fjol, som gjort att jag för min del ansett, att man inte längre kan uppskjuta denna sak.

Herr talman! För att inte alltför mycket förlänga debatten, skall jag begränsa mig till detta yttrande. Jag tillåter mig därför nu hemställa, att kamraren måtte följa utskottet.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Bagge* att avlämna kungl. propositioner.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 255, angående nedläggande av högre lärarinneseminariet m. m.; och
 nr 256, angående vissa frågor rörande undervisningen vid de tekniska högskolorna m. m.

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 91 punkten a).

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Efter herr statsrådets anförande kan jag begränsa mig till att vända mig emot den punkt i herr Wistrands yttrande, som rörde angreppet på och misstänkliggörandet av de demokratiska folkrörelserna och vad därmed står i sammanhang. Jag har samma respekt som herr statsrådet för de statsfinansiella svårigheterna, men efter hans anförande kan jag alldeles bortse ifrån dem.

Herr Wistrand fann sig föranlåten att framställa två frågor, på vilka han ville ha svar. Den första av dessa frågor var, om det är så, att vi inte ha nått fram till demokratien här i vårt land därför att lokalsvårigheterna ha varit så stora eller därför att lokalerna ha varit så dåliga, om vi således inte kunna vinna demokratien utan att ställa bättre lokaler till förfogande? Den andra frågan var: Ifall det nu skulle vara så, att dessa bättre och rymligare lokaler måste till för att demokratien skall vinnas, kan icke detta ske utan statsunderstöd? Har inte demokratien och de demokratiska folkrörelserna gått fram ansträngningarnas väg? Är det inte den, som har fört till segrarna, är det inte dessa ansträngningar, som också ha åstadkommit att så pass goda samlingslokaler ha skapats som faktiskt skett? Det var härda och metoder, sade

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler m. m.
 (Forts.)

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
herr Wistrand, och han ägnade en nästan sentimental ton åt de rörande minnen, som stego upp i honom, när han tänkte på dessa stora och ädla verk.

Dessa hårdande metoder på den tiden, herr Wistrand, åstadkommo en hel del bitterhet här i samhället, och jag tror att herr Wistrand en gång har talat åtskilliga hårda ord om klasshat i samband med de strider, som demokratien måste kämpa. Det är möjligt att denna bitterhet i stor utsträckning skärptes just på grund av orättfärdigheten hos dem som makten hade över lokalerna på den tiden och som, när de kunde, hjälpte till att stänga dem för folkföreningarna och för de demokratiska folkrörelserna överhuvud taget. Den där sentimentaliteten i herr Wistrands anförande tror jag för övrigt ganska litet på, ty sedan kom det en fråga, om mörgen tärdes bort, när de demokratiska målen hade vunnits, om det, när makten hade vunnits, var slut med den egna kraften, så att man måste vädja till staten om understöd.

Det brukar kallas för ett misstänkliggörande, när man angriper en rörelse med sådana metoder. Den nödvändiga borgfreden i all ära, men man skall inte från det ena hållet bara begära den och samtidigt undergräva den med sådana insinuationer.

Sedan kom också på ett utomordentligt vackert sätt anklagelsen mot folkföreningarna i fråga om hemmets undergrävande. Undergräves hemmet genom ett fattigt hemliv eller undergräves det genom ett rikt hemliv? Herr Wistrand har tydligen inte någon erfarenhet att tala om i fråga om folkföreningarnas insats varken då det gäller de sociala eller de ideella intressena och deras stärkande, deras rotande eller deras utbredning även i hemmen tack vare folkföreningarnas arbete.

Det är på det sättet, tvärt emot vad herr Wistrand här försökt insinuera, att folkföreningarna, inte minst de ideella folkföreningarna, äro kraftfullare nu än någonsin, även om herr Wistrand har svårt att förstå detta, även om de — i synnerhet på den svenska landsbygden — inte äro ekonomiskt bärkraftiga i den utsträckning som önskvärt vore. Herr Wistrand har rätt i att vi bli fattigare och fattigare för var dag som går. Det bli folkföreningarna också. Den beredskap, som svenska folket nu har, den demokrati vi nu ha att glädja oss över och som vi i alla läger äro stolta över, den demokrati och den beredskapen är till stor del folkföreningarnas förtjänst, och det är allt skäl att komma ihåg, att denna beredskap bör bevaras och uppehållas under de svåra tider som komma till och med efter en eventuell fred. Det är därför nödvändigt, att behovet av samlingslokaler tillgodoses, och detta är ett angeläget krav just nu, vilket också herr statsrådet framhävde i sitt anförande.

Det finns väl ingen större kraftkälla här i landet för den medborgerliga bildningen än just folkföreningarna. Det trodde jag var allmänt känt ända tills jag nu hörde denna insinuation om folkföreningarnas undergrävande inflytande på hemmen. Denna kraftkälla ha vi inte råd att försumma under tider som dessa.

När man här talar om allmänhetens understöd, skulle jag vilja fråga: Vems pengar är det här fråga om? Är det inte svenska folkets pengar, är det inte de fattigas pengar, folkföreningarnas pengar lika väl som aktiebolagens och andras, vilka här i synnerhet göra sig till tolk för de statsfinansiella bekymren? Det är inte alls fråga om något fattigunderstöd, som här begäres i den kungl. propositionen, utan det är ett allmänt medborgerligt krav av allra högsta vikt och betydelse för bevarandet av vårt folks kraft i de hårda tider, som nu äro inne och som länge komma att råda i världen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Strand**: Herr talman! Jag har för min del intet emot att instämma i de synpunkter som den förste ärade talaren här har anfört beträffande nöd-

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
vändigheten av att i nuvarande tid iakttaga sparsamhet och begränsa utgifter-
na till det absolut nödvändiga, så mycket mindre som man dagligen framhåller
vikten av såväl enskild som samfällid sparsamhet till förmån för vårt försvar.
Jag kan emellertid icke dela hans uppfattning om att det skulle finnas anled-
ning att tänka sig, att just dessa anslag till bidrag och till lån kunde anstå
tills vidare och följaktligen rubriceras såsom onödiga. Jag kan därför inte
heller dela herr Wistrands oro inför de nya krav, som kommit till synes i pro-
positionen nr 118.

Det är icke något nytt behov, som har uppkommit. Det är möjligt att det
är nytt i denna församling, men behovet av samlingslokaler har varit rådande
i varje fall under hela detta århundrade. Det har till nöds fått tillgodoses på
andra vägar, men resultatet har icke blivit tillfredsställande. Det är tyvärr
fortfarande på det sättet, att idéerna icke ha fått sin bostadsfråga löst på ett
tillfredsställande sätt, och man kan inte uppskjuta den saken hur länge som
helst.

Herr Wistrands ord angående den kamp, som fördes för, låt oss säga, ett
femtio-tal år sedan äro nog riktiga, och de kanske skulle ha gjort sig alldeles
utmärkt exempelvis, då en Folkets husförening firade femtioårsjubileum i sin
gamla lokal, som förstrött lutade sig antingen åt höger eller åt vänster, be-
roende på från vilket håll vinden kom. De lokaler, som byggdes upp under den
tid, då den gamla kampanan var till finnandes, byggdes närmast för att man
skulle ha någonstans att samlas för att överlägga om de åtgärder, som skulle
vidtagas för att störta det gamla samhället i gruset och bygga upp ett nytt.
Nu är det inte fråga om något sådant längre; vi äro väl allesammans överens
om att det har byggts upp ett nytt samhälle under det gångna halvsekle, och
det gäller nu frågan om att anskaffa lokaler åt olika organisationer, som bil-
dats under den gångna tiden. Vi ha kämpat för demokratien, och vi ha fått
den, men då skola vi väl inte fortsätta att kämpa på samma sätt som tidigare.
Nu kunna vi väl ställa det kravet på demokratien, att den ger oss lokaler, där
vi kunna hålla våra överläggningar om åtgärder, som skola vidtagas, icke
emot samhället utan för samhället. Det är sådana frågor, som numera äro de
överbärande i samtliga våra organisationer. Det är statens och kommunernas
angelägenheter, som behandlas såsom huvudfrågor vid dessa sammankomster.

Det är möjligt, att våra fackföreningar kunna samlas i ganska primitiva lo-
kaler. Det är möjligt, att våra förnämsta partiorganisationer kunna samlas på
hotellen på sådana platser, där det finns hotell, men vår ungdom hör inte
hemma på sådana ställen. Den måste ha lokaler, där den kan samlas för stu-
dier, och för nöjen också — gärna sådana nöjen, som vi kunna tolerera även
ifrån riksdagshåll — men det är sådana lokaler som saknas, framför allt studie-
lokaler.

Jag är icke övertygad om att denna fråga kan lösas på ett tillfredsställande
sätt genom att man uttalar att skolorna i största möjliga utsträckning skola
ställas till förfogande för sådana ändamål. Skollokalerna äro icke lämpliga för
den vuxna befolkningen. Skolbänkarna äro gjorda för barn; där kan inte gärna
äldre folk bekvämt sitta. Det är möjligt att man kan ordna detta genom extra
möbler, som kunna sättas in i skollokalerna för studiesammankomster, men skol-
lokalerna kunna inte gärna användas för möten och andra dylika sammanträ-
den. Det måste åstadkommas någonting annat, och jag tycker att man utan vi-
dare har rätt att fordra, att samhället numera hjälper till att åstadkomma triv-
samma lokaler, där sådana saknas. Våra äldre lokaler, de må vara byggda av
godtemplarorganisationer eller byggda som folkets hus, äro på många håll för-
brukade och behöva ersättas med något nytt. Medlemmarna i dessa olika för-
eningar äro inte villiga att på samma sätt som förr upptaga en offerkampanj

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)
för att åstadkomma nya lokaler. De räkna med rätta med att man numera kan få ett mera allmänt stöd för en sådan verksamhet, och ett sådant krav är berättigat.

Jag tycker inte att man behöver resignera inför frågan om de belopp det här är tal om. Det är föreslaget i propositionen 1.5 miljoner kronor som bidrag och 1.5 miljoner kronor såsom lån. Man måste nog konstatera, att det är blygsamma belopp, när det gäller ett så vittomfattande verksamhetsområde som det här är fråga om, men man kanske kan nöja sig med detta, om man tar fasta på departementschefens uttalande, att det är fråga om en början under nästa budgetår och att verksamheten måhända måste begränsas med hänsyn till tillgången på byggnadsmaterial och möjligen också på arbetskraft. Eljest lära nog tre miljoner kronor per år för detta ändamål visa sig vara alltför knappt tilltagna. Jag tycker inte att man behöver tveka inför storleken av detta belopp, då vi säkerligen inom den närmaste framtiden komma att ta ståndpunkt till frågan om vårt försvar och alldeles säkert också besluta en försvarsplan, som går ut på att vi inom de närmaste fem åren skola offra 3,800 miljoner för det ändamålet. Om vi under samma tidsperiod, alltså fem år, skulle offra 15 miljoner för att stärka den inre fronten — det anser jag nämligen kommer att göras, om vi skapa ändamålsenliga lokaler åt sådana olika organisationer — är detta säkerligen något som Sverige har råd med även i nuvarande tid.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att besvara en fråga, som herr Karlsson i Munkedal ställde. Herr Karlsson i Munkedal har tillsammans med några andra kammarledamöter väckt en motion, vari han hemställt, att riksdagen ville uttala sig för att de olika folkrörelsernas lokalföreningar i regel borde taga initiativet till lokalfrågans lösning samt ställa sig som företagare. Utskottet har icke kunnat undgå att finna motionärens synpunkt värd beaktande. Det är på denna punkt herr Karlsson nu vill ha ett förtydligande.

I regel blir det ju så, att dessa organisationer komma att söka sig till de kommunala myndigheterna för att där upptaga ett resonemang med dem om hurvida man i orten skall åstadkomma en samlingslokal. Finns det då intresse hos de kommunala institutionerna, är det inget hinder för att initiativet tages från deras sida. Skulle denna initiativkraft saknas, böra ju organisationerna ha rätt att taga initiativet. Utskottet menar alltså, att det här finns möjlighet för båda parter att uppträda såsom initiativtagare. Inom avdelningen voro vi, när vi behandlade denna fråga, av den uppfattningen, att initiativet kan i lika stor eller ännu större utsträckning ligga hos organisationerna som hos kommunerna.

Medan jag har ordet vill jag, herr talman, också säga några ord till reservanten herr Björkman. Herr Strand har redan talat om storleken av det belopp det här gäller och om att det är fråga om ett årsbidrag på en och en halv miljon kronor — den andra delen av anslaget skall ju utgå såsom lån. Det kan väl inte på något sätt rubba det statsfinansiella läget, om man skulle bifalla propositionen och för nästa budgetår ställa ett dylikt belopp till förfogande för detta ändamål. Det statsbidrag, som skall utgå till de organisationer, som eventuellt tänka sig bygga samlingslokaler, är maximerat till 25 procent, resten få föreningarna eller kommunerna själva bidra med. Om en sådan byggnadsverksamhet skulle sättas i gång, skulle det betyda, att det för byggnadsarbetarna skapades rätt goda arbetstillfällen, varvid kommuner och enskilda skulle bidra med 75 procent av kostnaderna.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Ang. statsbidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna b) och c).

Herr **Björkman**: Herr talman! I fråga om dessa punkter ber jag att få yrka bifall till min reservation i anslutning till motionerna nr 208 här och nr 280 i medkammaren.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dessa punkter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i de under behandling varande punkterna hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsnykterhetsnämnderna m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Blekinge kustbanor;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till iståndsättande av fjällstugorna vid färdleden Karesuando—norska gränsen;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till luftskyddsanordningar för vissa länsstyrelser;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bostadshus för postverkets räkning i Krylbo; samt

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1942/43 m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
tulltaxan
m. m.*

I detta betänkande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 85, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å de likalydande motionerna I: 209 av herr Sylwan m. fl. samt II: 278 av herr Ericsson i Kinna m. fl. ävensom motionen I: 201 av herr Wohlin,

1) antaga under punkten infört förslag till ändringar i den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan;

2) besluta, att förordningen den 12 juni 1936 (nr 293) med ytterligare tillägg till gällande tulltaxa skulle upphöra att gälla samt att såsom ytterligare tillägg till gällande tulltaxa vid införsel från utlandet av varor av under denna punkt angivna slag skulle utöver tull, som stadgades i tulltaxan, utgå tilläggstull på sätt under punkten sades;

Första kammarens protokoll 1942. Nr 17.

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

3) förklara, att de i det föregående omförmälda ändringarna skulle träda i kraft å dag, som Kungl. Maj:t bestämde.

I de likalydande motionerna nr 209 i första kammaren av herr *Sylwan* m. fl. och nr 278 i andra kammaren av herr *Ericsson* i Kinna m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 85.

I motionen nr 201 i första kammaren av herr *Wohlin* hade likaledes hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 85.

Herr Wohlin: Herr talman! Kungl. Maj:ts förevarande proposition, som nu blivit av bevillningsutskottet behandlad, innefattar icke någon rubbning i tullsatserna å konstsilkegarn och icke heller i avseende å den inhemska accisen å tillverkning av sådant garn. Den berör följaktligen icke den av aktiebolaget Svenskt konstsilke i Borås bedrivna tillverkningen av konstsilkegarn. Propositionen innefattar emellertid en del mycket betydande tullnedsättningar för praktiskt taget alla färdiga produkter av långfibrigt konstsilke, såsom vävnader, kläder och andra sömnadsarbeten, alla slag av strumpstolsarbeten och ett antal andra varor av detta material.

Man torde kunna säga att ingen revision av tulltaxan på textilområdet under de senaste två årtiondena med avseende å sin omfattning kan jämföras med den föreliggande, som berör icke mindre än ett trettiotal statistiska nummer i den i anslutning till tulltaxan utfärdade statistiska varuförteckningen. Visserligen ha under årens lopp vissa ändringar och jämkningar ägt rum på olika punkter av tulltaxan i avseende å textilvaror, såsom i samband med det svensk-tyska handelsavtalet år 1926, i samband med Sveriges handelsavtal med Storbritannien och Norra Irland år 1933 och även eljest, men samtliga dessa under årens lopp vidtagna förändringar kunna på intet sätt jämföras med den mycket radikala omgestaltning av tulltaxan på det förevarande området som nu är förelagd riksdagens prövning.

De tullsatser varom här är fråga infördes år 1922, om jag icke missminner mig på förslag av en socialdemokratisk finansminister; på den punkten kan jag dock misstaga mig efter så många år. De genomfördes väsentligen såsom finanstullar. De varor, om vilka nu är fråga, betraktades helt naturligt på den tiden såsom artiklar av en viss lyxbetonad karaktär, och då behov förelåg att öka statens inkomster fann man det naturligt att åsätta sådana varor förhållandevis höga tullsatser. Dessa finanstullar — om jag nu får kalla dem så — ha under de gångna tjugu åren tillfört statsverket sammanlagt mycket betydande inkomster som ju kommit svenska staten till godo för bestridande av de mångfaldiga viktiga utgifter som under dessa årtionden anmält sig och som under det föregående årtiondet gjort sig gällande i ständigt stegrad grad.

Emellertid ha samma tullar otvivelaktigt under de gångna båda årtiondena även i hög grad verkat såsom uppfostringstullar, och under skyddet av dessa tullsatser har utvecklats en mycket betydande och respektabel gren av den svenska textilindustrin; en bransch inom textilindustrin som omfattar icke mindre än ett hundratal medelstora och större företag med ett sammanlagt arbetarantal som är mycket avsevärt och dessutom ett sjuttiotal mindre tillverkningsställen — antingen i form av fabriksdrift eller i form av hemarbete — med ett sammanlagt arbetarantal upp emot tiotusen, företrädesvis kvinnor som på detta sätt fått sysselsättning, bl. a. i den mån de gått miste om arbete vid nedlagda tändsticksfabriker. Denna svenska konstsilkeindustri har under dessa årtionden så utvecklats att den före krigets utbrott tillgodosåg ungefär nio tiondelar av vårt lands förbrukning av de varor som det nu är fråga om, samtidigt som denna förbrukning under dessa årtionden mycket väsentligt ökats, själv-

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

fallet beroende på att varor av detta slag i allt högre grad förlorat sin ursprungliga karaktär av lyxvaror och, om de också icke kunna betraktas såsom nödvändighetsvaror i samma bemärkelse som varor av ull, bomull eller lin, likväl kommit till en mycket vidsträckt användning inom praktiskt taget alla samhällslager.

Nu kan man visserligen säga att ifrågavarande tullsatser varit relativt höga, men de ha likväl icke under denna långa tid utgjort något nämnvärt hinder för en i kvantitet och värde ständigt stigande import av konstsilkevaror med åtföljande stegrade statsinkomster. Frånsett vissa utredningar under förra hälften av 1920-talet har någon ändring i dessa tullsatser icke heller bragts allvarligt på tal förrän 1938 års tulltaxerevision diskuterade frågan om en sänkning av dessa tullsatser. Men revisionen framlade ingalunda något förslag i denna riktning, och statsrådet och chefen för finansdepartementet utvecklade för ungefär två år sedan, då han behandlade denna fråga, på ett mycket klart sätt de bestämda skäl som enligt hans mening vid dåvarande tidpunkt talade emot en förändring av dessa tullsatser. Statsrådet förklarade bl. a. i en kungl. proposition, som berörde tullfrågorna, vid 1940 års riksdag att den svenska industrien på förevarande område tillgodosåge — vilket jag nyss erinrade om — omkring nio tiondelar av landets förbrukning och att industrien icke ägde möjlighet att i mera avsevärd mån utnyttja tullarna i skyddssyfte; vidare att importvarorna visserligen drabbades av tullarnas hela kraft, men att dessa varor i avsevärd grad utgjordes av modebetonade artiklar av viss lyxkaraktär, för vilka tullbelastningen, såsom statsrådet uttryckte saken, ofta vore av jämförelsevis underordnad betydelse. Ytterligare tillfogades i statsrådets anförande att tullarna icke lade större hinder i vägen för importen, vilket framginge av att införseln visade en så gott som oavbruten stegring, och slutligen — och det var helt naturligt från finansministerns sida — förklarades att någon allmän nedsättning av dessa ur statsfinansiell synpunkt viktiga tullar uppenbarligen icke kunde komma i fråga.

Nu har en proposition framlagts som i hela sin gestaltning och till hela sitt innehåll diametralt strider mot den motivering som för två år sedan av statsrådet sålunda anfördes. Den föreslagna taxerevisionen har väckt den mest allvarliga oro såväl inom industrien som bland representanter för vederbörande arbetargrupper. Den har bestämt avstyrkts av textilrådet och av en rad andra sammanslutningar vilkas inlagor omnämnas i utskottets betänkande. Den har också givit anledning till massmotioner i båda kamrarna bakom vilka står, om jag icke missminner mig, ett femtiotal av båda kamrarnas ledamöter tillhörande skilda politiska partier och i varje fall representerande såväl industriens som arbetargruppernas intressen.

Såsom skäl för denna oro anföres i korthet — anförandena i riksdagen få i dessa tider icke bli alltför långa — att på grund av den nuvarande relativt starka spänningen mellan tullen å garnet och tullarna å de färdiga artiklarna hittills icke förelegat någon särskild anledning för exportländerna, d. v. s. de främmande länder som exportera till oss, att ensidigt inrikta exporten på färdigfabrikaten. Helt annorlunda, framhålles det bl. a. i textilrådets uttalande, blir förhållandet efter de föreslagna nedsättningarnas genomförande. Det kommer då att ligga i de främmande exportländernas intresse att för egen produktion reservera konstsilkegarnet och att i stället öka utförseln av färdiga varor därav, varigenom manufakturingsarbetet förbehålles det egna landet. Då produktionsvolymen i nuvarande läge knappast torde kunna utvidgas, blir resultatet endast att införseln av färdiga konstsilkevaror kommer att ökas, medan i fråga om garnet införseln minskas. Därigenom inträder icke, såsom det heter i propositionens motivering, någon förbättring i vårt försörjningsläge.

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

Snarare uppstår en försämring så till vida att allmänheten i stället för prisbilliga konstsilkevaror av svensk tillverkning får inköpa dyrare utländska produkter av mer eller mindre lyxbetonad karaktär. Från industriens sida hänvisas vidare till den svaga räntabiliteten hos ett stort antal av de företag varom det nu är fråga. I nuvarande läge med knapphet på ylle och bomull utgör den ransoneringsfria konstsilkeproduktionen ofta ett kompletterande stöd till ylle- och bomullsindustrien, vilket stöd genom de förevarande tullnedsättningarna avsevärt försvagas. Det föreligger enligt vederhäftiga yttranden som kommit utskottet till handa fara för ytterligare driftsinskränkningar inom textilindustrien, ja, för åtskilliga företags vidkommande kan det bli fråga om företagens fortsatta tillvaro.

Om jag nu skall söka med några ord sammanfatta, hur jag själv ser denna sak, kan jag uttrycka det sålunda. Antingen kommer på grund av nu rådande förhållanden på den europeiska kontinenten — för att använda propositionens uttryck — någon nämnvärd ökning av importen av konstsilkevaror icke till stånd efter taxerevisionen. Så länge ett sådant tillstånd varar, hotas visserligen icke industrien, men det blir likväl en inkomstminskning för staten, och framför allt är hela revisionen under sådana förhållanden fullkomligt meningslös såväl för oss som för de utländska leverantörerna. Eller också — och det är säkerligen meningen från utländsk sida — kommer importen förr eller senare att successivt ökas, och då inträda successivt i stegrad grad de följer för industrien som jag nyss i korthet berört. Huruvida tullinkomsterna under en sådan utvecklingsperiod bli större eller mindre än de nuvarande undandrar sig bedömande; det är i förevarande sammanhang för mig icke någon avgörande fråga.

Jag fäster uppmärksamheten på den egendomliga och korta behandling, som detta viktiga tullärende, det viktigaste enligt min uppfattning på de senaste tjugu åren, fått under utskottsbehandlingen. På den tid jag tillhörde bevillningsutskottet var det regel, att avgörandet av varje tullfråga, vare sig det gällde en tullförhöjning eller en tullsänkning, föregicks av en omsorgsfull och ingående undersökning av räntabiliteten inom den berörda industrien och tullarnas höjd i förhållande till manufaktureringkostnaderna jämte en rad andra på tullfrågan inverkan omständigheter. Tullfrågorna behandlades på 1920-talet och ännu långt in på 1930-talet i bevillningsutskottet med den största omsorg. Jag kan knappast säga att den behandling, som denna tullfråga fått, ur industriell skyddssynpunkt fyller måttet med tanke på den utredning, som dylika frågor traditionsenligt brukat underkastas i den svenska riksdagen.

Jag behöver endast taga ett exempel för att tillräckligt belysa, huru man förfarit. Under det statistiska numret för andra strumpstolsarbeten än strumpor falla ett stort antal trikåvaror för herrar och damer. Före 1922 var tullsatsen för dessa artiklar 9 kronor per kilogram. Nu föreslås i utskottets betänkande en tullsats av 12 kronor per kilogram. Silkeaccisen å 3 kronor och den däremot svarande höjningen av tullen å konstsilkegarn med 3 kronor ha emellertid tillkommit under mellantiden och reducerat tullskyddet med 3 kronor, så att tullen för alla dessa artiklar efter den nu föreslagna nedsättningen blir nominellt lika med den tull på 9 kronor, som fanns före 1922. Men härtill kommer ytterligare, att dessa artiklar före 1922 tulltaxerades med inberäkning av visst emballage, medan de nu tulltaxeras netto. Det betyder att den tullsats, som nu föreslagits på denna punkt, är lägre än tullsatsen var före 1922. Om man då betänker, att den här berörda industrien — det är företrädesvis den mindre industrien, som jag för en stund sedan omnämnde, med ett sammanlagt arbetarantal av bortåt tio tusen, fördelade på ett sjuttio-

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

tal olika tillverkningsställen — under de senaste tjugu åren liksom alla svenska industrier har kunnat giva sina arbetare och arbeterskor successivt ökade löner, samtidigt som den i övrigt fått vidkännas ökade omkostnader, framstår det som mycket besynnerligt, att man på detta sätt river och sliter i tulltaxan och nedsätter en tullsats till ett lägre belopp än före 1922 års förhöjning. Detta endast såsom ett exempel, kanske det mest pregnanta i den långa rad av spörsmål som här uppställa sig.

För samtliga konstsilkevaror gäller, att tullsatserna efter krigsutbrottet, på grund av varornas stegrade värden såväl vid den inhemska tillverkningen som vid import, sjunkit högst väsentligt, om man räknar dem i förhållande till varuvärdena, och ingalunda, som i propositionen säges, utgöra något nämnvärt hinder mot vår försörjning av dylika varor. För övrigt, vad är det som brister i vår textilförsörjning? Det är självfallet i första rummet ull och bomull, ullgarn och bomullsgarn samt vävnader och färdiga artiklar av ull och bomull, liksom av lin. Vad som brister i vår försörjning är icke i första rummet artiklar av konstsilke.

Sammanfattningsvis måste jag säga, att alla svenska intressen såvitt jag förstår tala emot den nu föreslagna revisionen. Det är mig fullkomligt obekant att, såsom i propositionen säges, under senaste tiden allt starkare önskemål framkommit om en nedsättning av dessa tullsatser, försåvitt man därvid åsyftar önskemål från vederbörande intresserade svenska kretsar. Industrien är emot en nedsättning, dess arbetare likaså, importörerna ha ej på årtal gjort sig påminta och lika litet konsumenterna. Vår textilförsörjning karakteriseras för närvarande av brist på ylle- och bomullsvaror, medan konstsilkevaror äro ransoneringsfria — det säger mycket. Ur statsfinansiell synpunkt finns i dag ännu mindre skäl att vidtaga en åtgärd av denna natur än för två år sedan, då den bestämt avvisades av finansministern. Ur tullteknisk synpunkt slutligen har denna fråga ingen annan betydelse än att vissa olägenheter uppstå. Det är ett helt annat spörsmål, som varit aktuellt under det gångna årtiondet och där utländska och svenska tulltekniska intressen i viss mån sammanfallit, nämligen frågan om tullbehandlingen av artiklar med inblandning av cellull, d. v. s. kortfibrigt konstsilke, en fråga varom nu alls icke är tal.

Det är väl också alldeles uppenbart, mina herrar, att framläggandet för 1942 års riksdag av denna proposition med förslag, vilka, enligt vad jag nyss erinrade om, så sent som för två år sedan betraktades såsom uteslutna, föranletts av från utländskt håll framförda önskemål och gjorda krav. I propositionen talas om, som jag också nyss nämnde, »den europeiska kontinenten», och man får sålunda icke veta, från vilket utländskt håll dessa önskemål och krav ha framställts. Men det förefaller mig — med den allmänna kännedom om importen av dessa varor som jag har och i övrigt med hänsyn till vad som är allmänt känt — som om härmed i främsta rummet avses Tyska riket. Det torde vara så, att denna tulltaxerevision framtingats på begäran från detta håll. Nu har det väl ändå under årtionden varit en allmän regel i svensk handelspolitik, att man från svensk sida icke lämnat tullkoncessioner åt ett främmande land utan att detta i fråga om sina egna tullar vidtagit nedsättningar, som kommit den svenska exporten till godo. Frågan är då, vilka motprestationer som i förevarande fall utlovats från det främmande landets sida. Något svar på denna fråga lämnas icke alls i propositionen, vars hela motivering är ytterligt egendomlig; jag skulle vara frestad att här använda ett ord, som emellertid icke är parlamentariskt tillåtet. Först i utskottets utlåtande får man veta, att den ifrågavarande taxerevisionen »skulle kunna vara ägnad att underlätta införseln av vissa i rådande försörjnings-

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

läge särskilt behövliga råvaror». Jag får härmed till utskottets ärade ordförande, min gamle vän herr Bärge i Katrineholm, rikta en direkt fråga, vad som är innebörden i detta utskottets uttalande. Vad är det för särskilt viktiga råvaror vi få i kompensation för dessa svenska tullkoncessioner? Och föreligger det bindande utfästelser, att vi verkligen få dessa råvaror? På dessa frågor förväntar jag ett bestämt besked, ty riksdagen har rätt att vid avgörandet av en handelspolitisk fråga få bedöma eftergifter och motprestationer i ett sammanhang.

Blir svaret på dessa frågor icke tillfredsställande, måste jag sluta med att säga, att den handelspolitiska uppgörelse, som eventuellt kan ligga bakom den förevarande tulltaxerevisionen, enligt min personliga mening icke är av den natur, som brukar träffas av en i politiskt och ekonomiskt avseende fri och oberoende stat.

Herr Bärge, Johan: Herr talman! Om inte av annat skäl kunna de direkta frågor, som herr Wohlin riktade till mig, påkalla, att jag yttrar mig. Herr Wohlin, som länge har varit ledamot av bevillningsutskottet, känner väl de arbetsmetoder som tillämpas i utskottet. Han har liksom jag under många år deltagit i utskottsarbetet och varit med om att tillskapa uttalanden av samma natur och innebörd som det han nyss citerade ur utskottsutlåtandet, i klar vetskap om att det icke alltid lämpar sig att inför en öppen riksdag och således inför allmänheten framlägga alla de ting, som sammanhånga med handelsavtal. Det är sålunda icke av okunnighet som herr Wohlin har framställt dessa frågor, utan där bakom ligga andra skäl, om vilka jag inte vill fälla något omdöme, därför att det inte, för att tala med herr Wohlin, lämpar sig i parlamentariskt språk. Det är en alldeles onödig ömväg att rikta denna fråga till utskottets ordförande, när finansministern är närvarande. Det är en säkrare källa att ösa ur, och det lönar sig bättre än att försöka piska mig ut på ett område, där herr Wohlin tror, att jag skulle vara lättare fångad.

I fråga om arbetsmetoderna i utskottet nu och under herr Wohlins tid vill jag säga, att någon egentlig skillnad knappast råder. Jag har suttit i detta utskott i fler år än herr Wohlin och har således varit i tillfälle att lära känna dess arbetsmetoder. Nu liksom under herr Wohlins utskottstid, och inte mindre än då, har man försökt att tränga in i de ofantligt besvärliga spörsmål, som under nuvarande tider föreligga vid behandlingen av sådana frågor som den nu förevarande. Skillnaden mellan då och nu är, att då hade man principiella linjer att följa, och man behövde knappast taga hänsyn till annat än de allmänt ekonomiska förhållandena, som rådde i landet, och den konkurrens, som under de fredliga förhållandena rådde med utlandet. Herr Wohlin har sig väl ändå bekant, att vi nu leva under andra förhållanden än vi gjorde på den tiden.

Jag är övertygad om att den kraftiga ändringen av gällande tullsatser icke skulle hava föreslagits, försävt inte starka skäl hade förelegat därtill. Men jag tror att herr Wohlin tar alldeles fel beträffande verkningarna inom landet av en sådan tullsänkning som den föreslagna. Vid de överläggningar som ha skett inom utskottet, lika väl som vid de förhandlingar som ha ägt rum med förespråkare för de berörda intressenterna, d. v. s. industriföretagare och talesmän för arbetarna, ha icke — och det är väl sakens kärna — egentliga farhågor framhållits för rubbningar i de industriella förhållandena i *nuvarande* läge, utan för rubbningar som man kan vänta sig skola uppstå, när det en gång blir fred i världen och man åter kan påräkna en import, som kan spela någon roll i konkurrensavseende. För närvarande är ju något sådant så gott som uteslutet. Visserligen har man i propositionen anfört, att man genom

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

en tullsänkning kanske skulle ha utsikt att främja importen av vissa varor, men det torde vara synnerligen ovisst. Försöket kan vara vällovligt med den brist på vissa varor som nu råder i landet, men det är ytterst tveklaktigt, huruvida tullsänkningen kan lända till något sådant resultat. Men länder den inte till något resultat, rubbar den å andra sidan inte heller de ekonomiska förhållanden, varunder industrien arbetar.

Det är emellertid riktigt att, som herr Wohlin sade, en fara kan uppstå, om det blir fredliga förhållanden och importen undan för undan kommer att öka. Liksom departementschefen har inte heller utskottet varit okunnigt om detta, och därför har det också i utskottsbetänkandet skrivits följande: »Så länge importmöjligheterna äro så begränsade som för närvarande är fallet, torde emellertid en måttlig sänkning av tullarna icke spela någon större roll ur skyddssynpunkt. Möjligen kan i detta avseende läget komma att ändras, när efter krigets slut de utländska konkurrentindustrierna åter kunna i full utsträckning återupptaga exporten på den svenska marknaden. I sådant fall bör dock självfallet intet hinder möta att vid lämpligt tillfälle åter höja tullarna, därest detta skulle visa sig erforderligt.» I den mån det kan tillmätas något värde, vill jag inför kammaren anföra, att utskottet i detta uttryck har nedlagt ett verkligt allvar. Om och när den dag kommer, då det visar sig, att tullsänkningen är till verkligt men för den svenska industrien, torde man ha friare händer än man nu har vid regleringen av ifrågavarande tullsats.

Herr Wohlin nämnde inte — jag hörde uppmärksamt på honom — något om de jämkningar uppåt på de mest känsliga punkterna, som utskottet har gjort i förhållande till vad som föreslagits i den kungl. propositionen. Just på dessa punkter, det gällde väsentligen strumpstolsarbeten, ha överläggningar hållits med företrädarna för industrien, och det har lett till ett resultat, som redovisas i utskottsbetänkandet och som man från företagarhåll har förklarat sig kunna tåla under nuvarande förhållanden. Även de som motionsledes eller eljest varit talesmän för arbetarna ha givit sin anslutning härtill. Detta har resulterat i att vi inom utskottet ha kunnat sammanjämka meningarna och få en enig linje. Jag föreställer mig att några invändningar mot utskottsbetänkandet icke skola göras från industriens representanter i kamrarna.

De jämkningar, som i utskottet ha gjorts, ha skett under sakkunnig ledning i samförstånd med departementet. Detta har varit nödvändigt för att inte en ändring av Kungl. Maj:ts förslag på en punkt — t. ex. höjningen av tullsatsen på konstsilkestrumpor från 16 till 20 kronor per kilogram — skulle få menliga verkningar på andra punkter, då ju det ena är intimt invävt med det andra.

Om inte de berörda industrierna ansett sig kunna fördraga ändringarna, föreställer jag mig, att det icke skulle ha varit möjligt att talesmännen i utskottet för dessa industrier biträtt ett enhälligt beslut i utskottet. Med hänsyn till omständigheterna får man låta sig nöja och inrikta sig på att med vaksamhet följa, hur det ställer sig med importen under den närmaste tiden, och vara beredd att göra de jämkningar, som man alltid får göra, då omständigheterna det påkalla.

När jag nu inte har velat svara på herr Wohlins direkta frågor, vilka viktiga råvaror, som man förväntar att få in i landet genom de s. k. eftergifter i tullavseende, som man har gjort, och huruvida det föreligger ett bestämt avtal, som tryggar denna import, har herr Wohlin på förhand förklarat detta vara icke tillfredsställande. Jag skulle vilja vädja till herr Wohlin att avlyfta den domen från mig och i stället lägga den på finansministern. Jag föreställer mig, att det svar som jag skulle kunna ge heller inte värdesättes lika högt som det herr statsrådet själv kan avge.

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med detta inlägg få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Wigforss**: Visserligen har herr Wohlin inte riktat sin fråga till mig, men jag förmodar att den indirekt ändå var avsedd för mig, och jag skall icke undandra mig att svara på den enda punkt, där jag behöver tillägga någonting utöver vad utskottets ordförande har sagt.

Det hade kanske varit ännu bättre, om handelsministern kunnat lämna svaret, eftersom han i första hand har ansvaret för förhandlingarna, men jag har i alla händelser varit med om dem så mycket att jag både känner till vad som försiggått därunder och har min fulla del av ansvaret. Jag går nämligen ut ifrån att det herr Wohlin yttrade före slutet egentligen endast var tänkt såsom en inledning, och såsom någonting som skulle spänna uppmärksamheten, till den klimax med vilken han avslutade sitt anförande.

Jag tror att om man ser saken såsom en vanlig tullfråga, kan den inte sägas spela den roll, som herr Wohlin befarade, under de år som vi nu närmast ha att räkna med. I det avseendet tror jag att herr Bärags anförande gav en tillräcklig förklaring. Men man kan fråga sig, varför man överhuvud taget vidtar rubbningar i tullsatser under en tid som den nuvarande.

Det är alldeles uppenbart att så inte skulle ha skett, om rubbningarna inte varit föranledda av det som vi bruka kalla våra förhandlingar med länder med vilka vi stå i handelsutbyte och som vi äro beroende av i fråga om tillförsel av varor. Det är ju så — och det vet herr Wohlin lika bra som jag — att länderna i det nuvarande läget inte sträva efter att bli av med så mycket varor som möjligt till andra länder och sålunda kräva att få fördelar genom att deras varor slippa in i andra länder, utan i grund och botten äro alla gripna av en skräck för varubrist och göra allt vad de kunna för att få in varor i landet. Detta har också varit, kan man säga, det väsentliga spörsmålet vid de senaste förhandlingarna, där frågan om konstsilketullarna har spelat en roll.

Jag känner herr Wohlin sedan ganska länge, och vi ha haft ett mycket gott samarbete. Jag, lika väl som hela kammaren, känner hans lidelsefulla temperament, och vi känna också hans starka fosterländska patos. Vi kanske därför inte behöva missuppfatta de ord varmed han slutade sitt anförande. Jag kan emellertid försäkra honom att den som följt förhandlingarna med vår stora granne i söder vet att de svenska intressena ha tillvaratagits på ett sätt som man kanske inte skulle ha kunnat vänta när man vet hur utomordentligt starkt ekonomiskt beroende vårt svenska näringsliv är av tillförseln söderifrån. Vi leva ju under fullkomligt exceptionella förhållanden, där både den svenska exporten söderut och i minst lika hög grad den svenska importen söderifrån är av verkligt livsviktig betydelse för oss. Trots det ha vi såvitt jag förstår fullt ut kunnat tillvarata de svenska intressena utan att förhandlingarna på något sätt varit präglade av vad man skulle kunna kalla den brist på balans i politiskt hänseende som föreligger. Det har varit rent ekonomiska förhandlingar, där var och en försökt tillvarata sina intressen, och i dessa förhandlingar har det, när det gällt att nå fram till ett tillfredsställande resultat, spelat en roll, att man skulle vidtaga vissa lättnader i fråga om importen från Tyskland av de varor varom här är tal. Jag tror att herr Wohlin under sådana förhållanden förstår lika bra som någon annan att det inte varit tal om att tillförsäkra sig en viss mängd av en viss råvara, utan att tullnedsättningen har gått in som ett led i hela den stora balans, där det har gällt vår import av utländska varor, vilken, jag vill inte säga skulle ha omöjliggjorts, men varom i alla händelser en uppgörelse skulle i allra högsta

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

grad ha försvarats, om vi inte å vår sida varit villiga att på denna punkt låta tala med oss.

Jag tror sålunda att jag vågar försäkra att herr Wohlin, även om han deltog i beslutet, skulle kunna gå från detta beslut med höguret huvud såsom en fullkomligt självständig svensk.

Herr Wohlin: Med anledning av utskottets uttalande att tullsänkningarna skulle kunna vara ägnade att underlätta införseln av vissa särskilt behöfliga råvaror anhöll jag att få veta, om det var några speciella nödvändighetsvaror som utgjorde kompensationen. Jag riktade min fråga till herr Bärge i Katrineholm, eftersom i propositionen ingenting nämnes om dessa saker, utan man först i bevillningsutskottets betänkande får läsa därom. Därför var den naturliga adressen herr Bärge i Katrineholm. Nu får jag av statsrådet i allmänna ordalag veta att detta medgivande skett för att säkerställa och utveckla varuutbytet med vårt stora grannland i söder.

Jag måste då tillägga att jag är en varm och livlig anhängare av en utveckling av detta varuutbyte, liksom när det gäller det svenska varuutbytet med andra länder i världen. Jag har med tillfredsställelse sett att det svensk-tyska varuutbytet under den tid clearingen varit gällande utvecklats så pass storartat som det faktiskt har gjort, en sak som exempelvis framgår av exportföreningens nye verkställande direktörs anförande vid föreningens senaste årsstämma. Men jag får å andra sidan säga att om clearingen mellan dessa båda länder för närvarande är så beskaffad som alla veta att den är, så kan det icke rimligen inverka på den balansen, om man sänker ett trettiotal tullsatsar inom konstsilkebranschen, ty i ena fallet rör det sig om en differens på 100 miljoner kronor och mera, och här är det dock endast fråga om några miljoner. Med hänsyn härtill finner jag det nu gjorda medgivandet från svensk sida absolut obegripligt, och det blir för mig ännu mer oförståeligt när jag får höra att det icke varit fråga om några bestämda utfästelser rörande för Sverige viktiga främmande råvaror.

Jag vill slutligen tillägga, att jag alltid betraktat Sverige såsom ett land som skall på en gång uppbära ett stort och livskraftigt jordbruk och föda en stor jordbrukarebefolkning och samtidigt vara ett industriellt land som skickar ut sina kvalitetsprodukter över världen och som bör vara självförsörjande på de för vårt folk viktigaste områdena. Jag är en gammal entusiast för Sverige såsom varande på en gång ett stort agrarland och ett stort industriland. Det är en tanke som jag icke vill släppa under de år som komma. Men jag spårar i denna proposition och i den uppgörelse som ligger bakom densamma egentligen för första gången vissa tendenser som sammanfalla med vad man ute i världen och särskilt på visst håll kallat för Europas ekonomiska Neuordnung. Om denna ekonomiska nyordning för de små självständiga, ekonomiskt och kulturellt högt utvecklade nationerna innebär att de skulle successivt förlora sina färdigindustrier och sin högt utvecklade färdigfabrikation och sjunka ned till leverantörer av halvfabrikat och råvaror åt främmande stormakter som skulle tillgodogöra sig manufaktureringsteknaderna och allt vad därmed sammanhänger, då skulle Sverige sjunka tillbaka i ett ekonomiskt tillstånd som motsvarade förhållandena för femtio å sextio år sedan. Då vore våra industriidkares storartade arbete under den gångna mansåldern till väsentlig del spoli-erat. En sådan framtid tänker jag mig icke för Sveriges vidkommande, och eftersom den proposition, som här föreligger, för mig framstår såsom ett uttryck för dylika tendenser, har jag velat på det mest bestämda sätt protestera mot densamma.

Jag yrkar avslag på utskottets förslag.

Ang. vissa ändringar i tulltaxan m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. och 2 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående fortsatt utgivning av otryckta riksdagsprotokoll;

nr 37, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 38, i anledning av väckt motion om gäldande av skadestånd och livränta till värnpliktige K. H. V. Dinos änka och minderåriga dotter;

nr 39, i anledning av väckta motioner om pensionsrätt för viss i statens järnvägars tjänst övertagen personal från Sala—Gysinge—Gävle järnväg;

nr 40, i anledning av väckt motion om tillerkännande av viss förmån åt ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension; samt

nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, utom i vad angår anslag till jordbrukets kreditkassor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m. jämte i ämnet väckt motion, såvitt angår anslagsfrågor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. beskattningen av stiftelser och ideella föreningar m. m.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 6 mars 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 134, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) samt

2) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Ang. beskattningen av stiftelser och ideella föreningar m. m. (Forts.)

Med det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget åsyftades att åstadkomma större klarhet i bestämmelserna om skattefrihet för stiftelser och ideella föreningar m. m.

I Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt var 15 § så lydande:

Till grund för beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatt skall läggas sammanlagda beloppet av den skattskyldiges taxerade inkomst samt en etthundradedel av hans och i förekommande fall hans omyndiga barns skattepliktiga förmögenhet. För ekonomisk förening skall dock till grund för skattens beräkning läggas den taxerade inkomsten och en tvåhundrededel av den förmögenhet, för vilken föreningen är skattskyldig. Är någon skattskyldig allenast för inkomst eller allenast för förmögenhet, skall till grund för skattens beräkning läggas inkomsten eller den del av förmögenheten som nyss sagts.

Det sålunda — — — kronor, bortfaller.

Till utskottets behandling hade jämväl hänvisats två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1) motionen nr 286 i andra kammaren av herr *Henriksson*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta, att 15 § i förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt måtte erhålla följande lydelse:

Till grund för beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatt skall läggas sammanlagda beloppet av den skattskyldiges taxerade inkomst samt en etthundradedel av hans och i förekommande fall hans omyndiga barns skattepliktiga förmögenhet. Är någon skattskyldig allenast för inkomst eller allenast för förmögenhet, skall till grund för skattens beräkning läggas inkomsten eller den del av förmögenheten som nyss sagts.

Det sålunda — — — kronor, bortfaller.

2) motionen nr 287 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Karlstad och *Hansson* i Vännäsby, vari hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta, att såväl Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund som ock i vårt land verksamma djurskyddsföreningar av enahanda struktur som riksförbundet måtte förklaras fritagna från skattskyldighet till stat och kommun.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 134 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å motionerna II: 286 och II: 287, antaga vid propositionen fogade förslag till

I) lag om ändring av vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar, att 29 § 3 mom. samt anvisningarna till 31 och 53 §§ erhöles den ändrade lydelse, som under punkten angivits;

II) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herrar *Velander*, *Lagerfelt*, *Sandström*, *Lundell* samt *Olsson* i Göteborg ansett, att det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet för ekonomiska föreningar liksom för andra skattskyldiga bort utgöra det sammanlagda beloppet av den skattskyldiges taxerade inkomst samt en etthundradedel av hans skattepliktiga förmögenhet. Inkomstskatteförordningens 15 § hade sålunda enligt reservationernas mening bort bibehållas oförändrad.

Ang. beskattningen av stiftelser och ideella föreningar m. m. (Forts.)

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande betänkande skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Herr **Karlsson, Oscar Gottfrid**: Herr talman! Jag har begärt ordet på denna punkt endast för att till protokollet få uttala den förvisningen, att till sjukvårdsinrättningar, vilkas verksamhet ej bedrivs i vinstsyfte och vilka liksom tidigare skola komma i åtnjutande av skattefrihet, skola, liksom hittills har skett, räknas alkoholistanstalter. Det är inte klart utsagt, men jag har utgått från att så även i fortsättningen kommer att vara fallet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten II.

Herr **Velander**: Herr talman! Reservationen under denna punkt tar sikte på de ekonomiska föreningarnas förmögenhetsbeskattning och då närmast det förhållandet, att förmögenhetsandelen föreslagits skola utgöra en tvåhundrededel eller sålunda hälften mot vad som i andra fall av förmögenhetsbeskattning skall läggas till grund för denna.

Principen om att de ekonomiska föreningarna själva skola utgöra skatt för den del av förmögenheten, som deras medlemmar eller andelsägare icke ha att svara för, må vara i och för sig riktig. Den eftersättes emellertid för närvarande i mycket stor utsträckning. Medlem av sådan förening, som utträder ur föreningen, äger författningsmässigt icke att utbekomma större andel av föreningens behållna tillgångar än vad som motsvarar hans insats jämte eventuellt beslutad vinstutdelning. Även denna rätt kan vara begränsad eller helt eliminerad på grund av bestämmelser i stadgarna. Vidare finnas för åtskilliga ekonomiska föreningar föreskrifter i stadgarna därom att vid föreningsupplösning endast den del av föreningens tillgångar, som motsvarar insatserna, må återbetalas till medlemmarna. Detta är förhållandet beträffande exempelvis de till kooperativa förbundet hörande föreningarna. Medlemmarna i dessa föreningar kunna sålunda, så länge dessa stadgar äro gällande, icke ens vid föreningsupplösning erhålla större del av dess förmögenhet än som motsvarar insatserna. Insatserna kunna därför näppeligen vid någon tidpunkt uppskattas till högre värde än maximum deras nominella belopp. Föreningens förmögenhet eller behållna tillgångar utöver insatskapitalet undgå således för närvarande förmögenhetsbeskattning. Detta förhållande har man nu äntligen funnit icke kunna längre få fortbestå. Det föreslås därför, att den del av de ekonomiska föreningarnas förmögenhet, som icke beskattas hos medlemmarna, i stället skall beskattas hos föreningarna själva. Men man går därvid ut ifrån, såsom jag redan antytt, att andelen av förmögenheten, som skall upptagas till beskattning hos föreningarna, skall utgöra en tvåhundrededel i stället för vad som i andra fall av förmögenhetsbeskattning är regelmässigt gällande, nämligen en hundrededel.

Denna differentiering, som ju bryter sönder enhetligheten i förmögenhetsbeskattningen, har framstått för reservanterna såsom i hög grad subjektiv och godtycklig.

Propositionen utgår emellertid ifrån att, om man icke inläte sig på denna differentiering, skulle förmögenhetsbeskattningen hos föreningarna bli väsentligt hårdare än om medlemmarna finge utgöra skatt för föreningsförmögenhet. Detta antagande grundas därpå, att grundbeloppet för de juridiska personerna är satt till tio procent av det beskattningsbara beloppet, och det byg-

Ang. beskattningen av stiftelser och ideella föreningar m. m. (Forts.)
ger vidare på den förmodan, att ägarna av andelarna eller insatserna i de ekonomiska föreningarna skulle befinna sig i sådana inkomstlägen, att skatteprocenten för dem skulle komma att ligga väsentligt lägre. Det kan hända, att det ligger någonting i denna tankegång. Man bortser emellertid därvid från en hel del omständigheter. Man kan sålunda fråga sig, hur förmögenheten, när den skall beskattas hos föreningarna, kommer att värdesättas. Förmodligen kommer den att uppskattas på det sättet, att man tar bokvärdena med undantag möjligen för det fall, att i balansräkningen ingå aktier i andra företag, då någon jämkning kan ske. När det gäller uppskattningen av aktiebolagens förmögenhet eller behållna tillgångar för beskattning hos aktieägarna, går man dock till väga på ett helt annat och effektivare sätt. Då är man intresserad av de dolda reserverna, förefintlig good-will och andra på räntabiliteten inverkan faktorer. När man vidare talar om förmögenhetsbeskattningen hos de ekonomiska föreningarna, är det icke heller fråga om den särskilda förmögenhetsskatten. De ekonomiska föreningarna bli nämligen helt fritagna från denna. Vidare kan i detta sammanhang erinras därom att på grund av gällande skattelagstiftning de kooperativa föreningarna äro i tillfälle att verkställa utdelning till medlemmarna av sin behållna vinst på sådant sätt, att denna vinst icke blir beskattad hos föreningarna. Man kan även peka på ett sådant förhållande, som att i samband med de år 1938 vidtagna ändringarna i förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt en väsentligt skärpt beskattning över hela linjen genomfördes, med undantag allenast för de ekonomiska föreningarna, vilkas beskattning väsentligt minskades på grund av att densamma gjordes proportionell i stället för progressiv. Man kan även peka på skatteförmågan. Det är väl anledning utgå ifrån att de ekonomiska föreningarna ofta ha den bärkraften, att man när det gäller att avvåga deras skattebörd, icke behöver snegla på den inkomstnivå, på vilken många av andelsägarna måhända befinna sig.

Jag vill ock rikta uppmärksamheten på en annan sak i detta sammanhang. Exempel från producentkooperationen ge vid handen, att på grund av den ordning, som kamraren och riksdagen måhända nu kommer att besluta, denna producentkooperation icke kommer att lämna några mera betydande bidrag till förmögenhetsbeskattningen. Vi kunna tänka oss en sådan förening, ägare till ett spannmålslagerhus eller annat. Dess verksamhet har gått bra. Den har samlat en betydande förmögenhet. Insatserna i föreningen lyda kanske å fem kronor och deras antal motsvarar antalet hektar jord, som representeras av de olika delägarna. Förmögenheten uppgår i alla fall till 30, 40 eller 50 kronor per insats. Om en medlem utträder ur föreningen får han i bästa fall icke mer för insats än de fem kronorna. Överlåter han fastigheten och medlemskapet på den grund upphör, får han icke heller mer än fem kronor per insats. Om han avlider och av den anledningen icke längre kommer att tillhöra föreningen, går det på samma sätt. Hans rättssinnehavare kunna nog icke tillgodogöra sig mer än högst de fem kronorna per insats. Om, såsom här förutsatts, vid föreningens upplösning tillgångarna i deras helhet skola enligt stadgarna fördelas mellan andelsägarna, blir läget faktiskt det, att dessa under föreningens bestånd komma att i förmögenhetsavseende skatta för insatsernas nominella belopp, men föreningens förmögenhet därutöver blir obeskattad.

Det förefaller sålunda som om den likställighet med aktiebolagen som här, efter vad man uttryckligen anför, eftersträfvats, blir en ren chimär. Den avsedda beskattningen stannar i många fall på papperet. Förslaget kan av denna och andra anledningar icke sägas lösa de spörsmål man här givit sig in på. De måste anmäla sig till omprövning snarast möjligt. Om riksdagen nu fattar beslut i överensstämmelse med propositionen och utskottets förslag är detta

Ang. beskattningen av stiftelser och ideella föreningar m. m. (Forts.)
att beklaga och det även av den anledningen, att det ekonomiska livet i allt större utsträckning kläder sig i de ekonomiska föreningarnas form. Föreliggande spörsmål äro av sådan vikt, att man hade bort taga något allvarligare på dem än vad som faktiskt skett.

I anslutning till den vid utskottets betänkande fogade reservationen får jag alltså, herr talman, hemställa att ur förslaget på denna punkt § 15 måtte helt utgå och att i ingressen till punkten orden »15 §» även måtte uteslutas.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Det var många anmärkningar som den ärade reservanten anförde mot utskottets förslag. Om dessa anmärkningar är kanske inte så särskilt mycket att säga. Jag tror att om man ville kosta på sig besväret att göra jämförelser i vår skattelagstiftning mellan hur skatten drabbar den ena eller andra under skiftande förhållanden, skulle man kunna skriva en hel bok om dessa ting.

Jag skulle för min del tro, att det nu föreliggande förslaget söker i möjligaste mån åstadkomma likställighet mellan de juridiska personer, som benämnas bolag, och de juridiska personer, som benämnas föreningar.

Frågan om de kooperativa föreningarnas beskattning är ju en gammal och lång lidandets historia. Det fanns en tid då dessa kooperativa föreningar sågos med mycket oblida blickar i vida skikt av vårt folk. Dess bättre har ju en annan syn på tingen så småningom vuxit fram. Beskattningsproblemet har emellertid ständigt vållat många besvärligheter.

När därför skattekommittén framlade sitt förslag i avsikt att fylla ut den lucka i beskattningsavseende, som otvivelaktigt fanns i fråga om de kooperativa föreningarna, kände vi oss litet var tillfreds. Enighet rådde också, oavsett olika synpunkter på föreliggande spörsmål, bland kommitténs ledamöter. Kungl. Maj:t har även format ett förslag i enlighet därmed.

Det är klart, att det kan sägas sticka i ögonen, att man vid beräkning av de beskattningsbara beloppen i en kooperativ förening icke räknar med samma procental som i övrigt utan bara räknar med en tvåhundrededel av förmögenheten i stället för en hundraedel. Vi ha emellertid i det förberedande arbetet varit överens om att om man räknade med samma procentsats som vid övrig beskattning, nämligen med en hundraedel av förmögenheten, skulle man med skäl kunna säga, att skatten drabbade en förening hårdare än den drabbade ett bolag eller dess intressenter. Huruvida en tvåhundrededel kan vara den absolut riktiga procentsatsen är inte lätt att säga, men man kommer utan tvivel närmare likställigheten om man tar en tvåhundrededel än om man tar en hundraedel av förmögenheten till beskattningsbar inkomst.

För min del tycker jag, att man skulle ha vunnit åtskilligt om man hade kunnat, utan för mycket jämmer, sluta upp kring det föreliggande förslaget och anse, åtminstone för någon tid framåt, såsom när det gäller beskattning i allmänhet, frågan om de kooperativa föreningarnas beskattning avgjord på sätt som här föreslås. Jag föreställer mig, att kammaren inte har något större intresse av att påta i de minsta detaljer i fråga om jämförelser, som herr Velanders anförande skulle kunna ge anledning till. Det är för övrigt inte så lätt att komma till rätta med det virrvarr som alltid uppstår, när man kommer in på beskattningens område.

Jag tycker för min del, att man, när det gäller föreliggande spörsmål, från alla håll ansträngt sig att komma fram till ett resultat, som man skulle kunna godtaga.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Utöver detta vill jag bara i fråga om vad herr Gottfrid Karlsson yttrade rörande alkoholistanstalterna ha till protokollet antecknat, att jag liksom han

'Ang. beskattningen av stiftelser och ideella föreningar m. m. (Forts.)

känner mig förvissad om att den nya ordningen icke kommer att innebära någon ändring i alkoholistanstalternas ställning mot vad nu råder.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! I föreliggande förslag har man från beskattning principiellt undantagit vad man betraktar som en i hög grad allmännyttig verksamhet. Nu kan det naturligtvis råda mycket delade meningar om vad som kan betraktas som en i hög grad allmännyttig verksamhet. Det är väl inte många personer som skulle kunna bestämt rubricera vad som borde undantagas från beskattning i ett sådant fall.

I det framlagda förslaget har praktiskt taget från beskattning undantagits vad som förr kallades fromma stiftelser och likaså sådan verksamhet som är undervisande eller understödande för vetenskaplig forskning.

Jag vill inte resa några invändningar på denna punkt. Men det är ändå att beklaga, att flertalet av de fonder, som finnas till kommunala myndigheters förfogande i större eller mindre utsträckning i vårt land, äro skattskyldiga, vilket försvårar för kommunerna att uppfylla den donatorernas vilja, som legat bakom givandet av dessa fonder. Den tolkning av de gamla skattelagarerna, som regeringsrätten givit, kommer att betyda och har redan medfört ett bakslag för kommunernas verksamhet på en hel del viktiga områden. Det är att beklaga, men jag kan för min del icke komma ifrån att i en situation som den nu rådande, då både enskilda och företag i skattehänseende pressas synnerligen hårt, måste man gå med på den beskattning, som kommer att drabba dessa allmänna fonder.

Jag vill tillika fästa kammarens uppmärksamhet på vissa saker i samband med detta spörsmål. Kommittén har, i samband med att den behandlade frågan om olika stiftelsers och donationsfonders skattskyldighet, i fråga om sådana stiftelser, som avse att främja konst och litteratur, skrivit, att för dessa inte tillräckliga skäl föreligga för befrielse från skatt. Kommittén har således tagit mycket löst på denna sak. Man kan säga, att i och med att kommittén blott säger, att det icke föreligger tillräckliga skäl för att undantaga stiftelser och donationer för främjande av konst och litteratur från skattskyldighet, har den angivit, att den inte orkar framställa en motivering som är bindande på denna punkt.

Vad beträffar departementschefens yttrande finner man, att departementschefen inte direkt nämner frågan om konsten och litteraturen utan inskränker sig till frågan om konsten. Departementschefen skriver i propositionen: »Vad teaterkonsten, musiken och de bildande konsterna beträffar utövas de väl icke alltid på sådant sätt att uppmuntran från det allmännas sida i form av skattebefrielse kan anses befogad.»

Jag vill villigt erkänna, att inte alltid dessa inrättningar utövas på ett sådant sätt, att de förtjäna befrielse från skatt. Men i realiteten är det väl ändå så, att om en stiftelse inrättats för ett dylikt ändamål, måste man nog utgå ifrån att den är inriktad på sådan verksamhet som staten anser sig vara skyldig att i viss utsträckning stödja. Dessa stiftelser och fonder för främjande av teater, musik och bildande konst stödja således en i hög grad allmännyttig verksamhet.

Departementschefen har som allmän regel uppställt, att skattefrihet skall beviljas för sådan verksamhet som så gott som undantagslöst förtjänar allmänt stöd. Denna karakteristik träffar också de stiftelser och donationer, som avse att befämja teaterkonsten, musiken och de bildande konsterna.

Man kan dock förstå, att man på grund av det skattepolitiska läget icke har kunnat undandraga så särskilt många områden från beskattning. Jag vill

Ang. beskattningen av stiftelser och ideella föreningar m. m. (Forts.)
emellertid i det sammanhanget fästa kammarens och framför allt vederbörande ministrars uppmärksamhet på att utskottet ansett sig kunna skriva, att när det allmänna stöd kan anses påkallat, det synes lämpligare att sådant stöd lämnas i form av anslag till verksamheten.

När på grund av denna ökade beskattning möjligheterna att understödja teater, musik och konst, och varför inte även litteratur, minskas, kommer det att ligga på vederbörande myndigheters ansvar, närmast ecklesiastikministerns men även finansministerns, att se till att de hål man gör i de summor, som eljest skulle gå till understöd av denna verksamhet, i viss utsträckning komma att fyllas av de anslagsbeviljande myndigheterna. När fonderna beskattas, kommer ansvaret för dessa viktiga verksamheters bedrivande att i hög grad överflyttas på myndigheterna. Jag skulle vilja erinra närmast ecklesiastikministern och finansministern om det gamla latinska uttrycket *videant consules*.

Jag har, herr talman, som frågan för närvarande ligger till inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Velander: Herr talman! Till vad jag nyss anförde vill jag endast foga den meningen, att den föreslagna formen för de ekonomiska föreningarnas förmögenhetsbeskattning är sådan, att andra vägar därför måste sökas. Av de antydningar, som från min sida gjordes, torde med tydlighet framgå, att någon likställighet med beskattningen av aktiebolagens förmögenhet eller behållna tillgångar icke ernås. Det blir måhända nödvändigt att överväga möjligheten att lägga förmögenhetsbeskattningen helt och hållet hos föreningarna, om man vill skapa en verklig ordning på detta område.

Det synes mig också som om 1936 års statsskattekommitté inte har fördjupat sig särskilt mycket i dessa ting. Kommitténs betänkande innehåller på denna punkt ganska litet. Om kommittén tagit mera allvarligt på hithörande spörsmål, förefaller det som om den borde ha kunnat komma fram till en annan ordning än den, som nu i stort sett har upptagits i propositionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Velander*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i förslaget till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, att 15 § utelämnades samt att därav föranledd jämkning vidtoges i ingressen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 21 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Velanders under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-

propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 42, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.;

nr 43, i anledning av väckta motioner om höjda årliga gratifikationer åt vissa f. d. verkstads- och banarbetare vid två av staten övertagna enskilda järnvägar; samt

nr 44, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om preskription av rätt till medel som inestå hos offentlig myndighet;

nr 34, i anledning av väckt motion om revision av lagstiftningen angående förfarandet hos förvaltningsdomstolar och hos övriga förvaltningsmyndigheter vid behandlingen av frågor, som röra enskild rätt;

nr 35, i anledning av väckta motioner angående skydd för markägares rätt till skogsbär å egen mark m. m.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Lagförslag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar m. m.

Genom en den 6 mars 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 172, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar; samt
- 2) lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor.

Det förstnämnda lagförslaget avsåg att möjliggöra en skärpning av straffen för vissa brott mot ransoneringsförfattningarna.

Förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor upptog bestämmelse att, då en handlande i väsentlig mån åsidosatte ransonerings- eller prisbestämmelse, som meddelats beträffande ransonerad vara, förbud skulle kunna meddelas för honom att idka handel med sådan vara och eventuellt även andra ransonerade varor. Befogenheten att meddela dylikt förbud skulle enligt förslaget efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkomma central kristidsmyndighet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner, nämligen

Lagförslag om straff för överträdelse av vissa ransoneringsförfattningar m. m. (Forts.)

inom första kammaren nr 217 av herr *Herlitz* och nr 218 av herr *Nordenson* samt inom andra kammaren nr 288 av herr *Henriksson*.

I motionen I: 217 hade hemställts att riksdagen i anledning av förevarande proposition ville

1) för sin del besluta sådant tillägg till lagen om regeringsrätten 2 § 14:o), att mål om förbud mot vidare utövande av handel med ransonerad vara eller om vägrad återkallelse av sådant förbud skulle tillhöra regeringsrättens upp- tagande och avgörande, samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående vidgad rätt att påfordra inlösning av varor, som ägaren genom ransoneringsförfattningar eller med stöd av sådana förbudits att förfoga över, och om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motionen I: 218 hade hemställts, att riksdagen, under förklaring att det genom propositionen framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor icke kunde oförändrat antagas, måtte för sin del däri vidtaga sådana ändringar,

att befogenhet att meddela i förslaget avsett förbud att saluhålla eller försälja eller annorledes överlåta ransonerad vara endast tillades de allmänna domstolarna samt

att sådant förbud finge meddelas i samband med avkunnande av dom, varigenom handelsidkare dömdes till ansvar för brott mot ransonerings- eller prisbestämmelse, såframt han genom detta brott jämte eventuella tidigare liknande brott finge anses hava i väsentlig mån åsidosatt dylik bestämmelse.

I motionen II: 288 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte vidtaga sådana ändringar i förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor, att vissa i motionen anförda synpunkter beaktades.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen ville antaga det i propositionen framlagda förslaget till lag om straff för överträdelse av vissa ransoneringsförfattningar;

B) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor — måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag i ämnet;

C) att riksdagen måtte, i anledning av det i propositionen framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor samt med bifall i denna del till motionen I: 217, för sin del antaga följande förslag till

L a g

angående ändrad lydelse av 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Häri genom förordnas, att 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

14:o) mål om inmutning — — — och pensionat;

mål om förbud mot vidare utövande av handel med ransonerad vara eller om vägrad återkallelse av sådant förbud;

Lagförslag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar
m. m. (Forts.)

mål om beslut av tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar — — — andra personalstiftelser;

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

D) att de i ärendet väckta motionerna, i vad de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under B) eller C), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I § i förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Har Konungen i anledning av rådande utomordentliga förhållanden genom särskild författning förordnat, att vara icke må försäljas eller eljest överlätas annat än i den ordning, som i författningen angives, eller i den ordning och under de villkor vederbörande centrala kristidsmyndighet bestämmer, må efter Konungens bemyndigande den centrala kristidsmyndigheten, därest någon som idkar handel med den sålunda ransonerade varan i väsentlig mån åsidosätter av Konungen eller av kristidsmyndighet beträffande varan meddelad ransonerings- eller prisbestämmelse, meddela förbud för honom att saluhålla eller försälja eller annorledes överlåta sådan vara ävensom, i den mån myndigheten finner särskilda förhållanden därtill föranleda, övriga till myndighetens verksamhetsområde hörande ransonerade varor.

Förbud må ej meddelas i annat fall än då åtal blivit väckt för gärning å vilken förbudet grundas. Varder åtalet ogillat eller fällande utslag upphävt av högre rätt, skall förbudet omedelbart hävas av kristidsmyndigheten.

Har central kristidsmyndighet meddelat förbud enligt första stycket, må annan central kristidsmyndighet som erhållit i samma stycke avsett bemyndigande, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, utsträcka förbudet att gälla jämväl ransonerade varor hörande till sistnämnda myndighets verksamhetsområde.

Förbud, varom i denna paragraf förmäles, skall delgivas vederbörande i den ordning, som angående delgivning av stämning är stadgad.

Herr Nordenson: Herr talman! Den föreliggande propositionen innehåller två olika lagförslag; det ena avser införande av vissa straffskärpningar för överträdelser av ransoneringsförfattningar, och det andra förslaget innebär, att de centrala kristidsmyndigheterna — d. v. s. kommissionerna — skola kunna få bemyndigande av Kungl. Maj:t att förbjuda en näringsidkare att driva handel med ransonerade varor, ifall han »i väsentlig mån åsidosätter av Konungen eller av kristidsmyndighet beträffande varan meddelad ransonerings- eller prisbestämmelse».

I nuvarande brydsamma försörjningsläge är det naturligt att vi söka tillse, att gällande ransonerings- och prisbestämmelser så noga som möjligt efterlevas. Härvidlag ha staten och den stora massan av lojala företagare liksom allmänheten självfallet alldeles identiska intressen. Ingen bör tillåtas att driva sin näring på sådant sätt, att han tillskansar sig obehöriga förmåner på sina

Lagförslag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar m. m. (Forts.)

kollegers och på konsumenternas bekostnad. När därför Kungl. Maj:t nu föreslår vissa straffskärpningar för överträdelser av ransoneringsförfattningarna och dessutom vill bereda möjlighet att helt stoppa illojala företagare i deras verksamhet medelst ett handelsförbud, kan man enligt min mening inte med fog motsätta sig åtgärder i denna riktning.

Men även om jag således i princip anser en skärpt lagstiftning under nuvarande förhållanden motiverad, måste jag ställa mig ytterligt betänksam till den form, som propositionen har givit bestämmelserna om detta handelsförbud. Dessa betänkligheter äro av både principiell och praktisk art. Jag skall inte ingå på principfrågorna, ehuru det skulle kunna vara av stort intresse. Jag tror det skulle föra något för långt. Däremot vill jag understryka några av de mera praktiska skälen. Ett handelsförbud av det slag, som här föreslås, kan medföra så utomordentligt hårda verkningar för den drabbade, att dessa bli vida allvarligare än det straff, som kan komma att ådömas honom även med de nu föreslagna skärpta bestämmelserna. Ett dylikt förbud kan även på ganska kort tid verka hart när ruinerande på ett företag. Vidare måste man betänka, att det icke bara är företagaren själv som beröres. Förbudet kan också komma att drabba de hos honom anställda genom att de bli berövade sitt arbete, vilket ju då sker utan någon som helst skuld från deras sida. Det är sålunda ytterst angeläget att här skapa nödiga garantier för rättssäkerheten.

Jag har därför motionsvis framfört det yrkandet, att handelsförbud icke skall få meddelas av kristidsmyndigheterna, utan endast av domstolarna. Vidare har jag hemställt, att handelsförbud endast bör ifrågakomma, ifall vederbörande företagare dömes till ansvar för brott mot ransonerings- eller prisbestämmelse. Vid dessa yrkanden har jag utgått från den uppfattningen, att endast domstolarna äro fullt kvalificerade att utreda och avgöra den viktiga och svårbedömliga frågan, om ett handelsförbud är motiverat. Kommissionerna äro som bekant tillskapade för helt andra ändamål.

I sitt utlåtande har nu första lagutskottet å sid. 18 framhållit, att »jämväl utskottet har hyst betänkligheter mot att lägga så vidsträckt befogenheter i kristidsmyndigheternas händer», som lagförslaget om handelsförbud innebär. Utskottet säger sig därvid ha fäst särskild vikt vid att förutsättningarna för rätten att meddela förbud äro tämligen obestämt angivna i lagförslaget. På dessa skäl har utskottet, sid. 22 nederst, förordat den ändringen i lagförslaget, att förbud ej må meddelas i annat fall än då åtal blivit väckt för gärning, på vilken förbudet grundas. Blir åtalet ogillat, i underrätten eller av högre instans, skall förbudet enligt utskottets förslag omedelbart hävas. — Dessutom har utskottet i anledning av en annan motion föreslagit, att då handelsförbud meddelas, skall beslutet härom kunna överklagas hos regeringsrätten. Enligt propositionen skulle klagomål avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

De ändringar i propositionen, som utskottet sålunda har föreslagit, äro utan tvivel värdefulla ur näringslivets synpunkt. Riskan att en näringsidkare utan tillräckliga skäl drabbas av handelsförbud har med dessa ändringar väsentligt minskats. Innan ett sådant förbud kan meddelas, måste nämligen en grundlig undersökning av omständigheterna i samband med den påstådda överträdelser ha ägt rum genom vederbörande polismyndighet, och det är klart att kristidsmyndigheterna på det viset få ett vida mera omfattande material att gå efter, då det gäller för dem att ta ställning till frågan, om handelsförbud bör meddelas eller icke.

Men även med utskottets förslag till bestämmelser kvarstå alltså vissa ganska allvarliga betänkligheter. Hur grundligt och samvetsgrant en polisundersökning än sker, kan den ändå inte ge en tillförlitlig fingervisning om

Lagförslag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar
m. m. (Forts.)

huruvida den misstänkte och åtalade näringsidkaren också kommer att fällas till ansvar för det brott, för vilket han är åtalad. Det är mycket möjligt att hans sak kommer i ett bättre läge under domstolsförhandlingarna än som tyckes framgå av polisrapporten i saken. Exempelvis föreställer jag mig att det kan bli mycket svårt att redan under polisförhöret med säkerhet utrona, om näringsidkaren bör göras ansvarig för fel eller försummelse, som någon hos honom anställd person gjort sig skyldig till. Sådana fall kunna ju mycket lätt komma att inträffa, och de äro särskilt ömtåliga.

Jag vill också understryka, att det nu av utskottet föreslagna förfarandet kan leda till ganska egendomliga konsekvenser. En företagare, som blir åtalad för brott mot en ransoneringsförfattning och i anledning därav omedelbart får ett handelsförbud på halsen, blir kanske sedan helt frikänd av domstolen. Det är gott och väl att förbudet då omedelbart skall hävas, men vem ersätter företagaren — och hans anställda — för de ekonomiska förluster, som förbudet under tiden har åsamkat dem? Man kan också fråga sig hur det skall bli möjligt att ersätta den ideella skada, som företagets goda namn och anseende ovillkorligen lider genom ett handelsförbud. Företaget blir i allmänhetens och kollegers ögon »prickat» — och detta även om förbudet efter överklagande skulle upphävas. Bättre trygghet på denna punkt skulle enligt min mening kunnat vinnas genom att som villkor för handelsförbudet fordra fällande dom i första instans. Jag har i min motion krävt lagakraftvunnen dom, men det är klart att detta kan innebära ett mycket långt dröjsmål med ärendets avgörande och i viss mån göra ett förbud ineffektivt. Men om man nöjer sig med fällande dom i första instans som grund för förbudet, skulle ju detta uppskov i högsta grad förkortas, på samma gång som man onekligen vinner mycket i fråga om rättssäkerhetens trygghande.

Jag vill i korthet vidröra en annan synpunkt i samband med detta förbud, nämligen hur det kan väntas bli tillämpat i praktiken gent emot olika företagare. På denna punkt uttalar departementschefen å sid. 21 i propositionen, att handelsförbud — såsom naturligt är — skall kunna riktas både mot handelsföretag och industrier. Departementschefen tillägger emellertid, att »praktiska skäl» föranleda, att stadgandet i fråga endast i undantagsfall torde kunna tillämpas mot industriföretag. Av hänsyn till folkförsörjningen torde det i regel inte bli möjligt att stoppa ett producerande företag medelst handelsförbud. Detta är enligt min mening en alldeles riktig synpunkt, men just därigenom framträder så mycket tydligare lagens stränghet mot övriga företagare, d. v. s. närmast rena handelsidkare och kanske en del mindre tillverkare. Man kan sålunda här förutse en ojämnhet i tillämpningen, som är allt annat än tilltalande.

De synpunkter, herr talman, som jag här har tillåtit mig anföra, ha gjort att jag alltjämt hyser betänkligheter mot förslaget även i utskottets formulering, trots de förbättringar som detta innebär i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. I det läge, som frågan har, vill jag emellertid icke göra något särskilt yrkande. Däremot vill jag här uttala en livlig förhoppning och en mycket allvarlig vädjan till våra kristidsmyndigheter att grundligt besinna, vilket utomordentligt hårt verkande vapen som här är avsett att sättas i deras händer, ett vapen med så enastående hårda verkningar att det måste handhavas med den allra största försiktighet. Här mer än någonsin gäller det att tillämpa regeln att i tveksamma fall hellre fria än fälla. Det gäller också att vid förbudets tillämpning taga alla möjliga hänsyn. Jag tänker då icke blott på de mera formella omständigheter, som äro av betydelse för avgörandet, utan framför allt, såsom jag redan förut har påpekat, på de sociala verkningarna av förbudet.

Lagförslag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar m. m. (Forts.)

I det läge vari frågan nu befinner sig har jag, herr talman, icke något särskilt yrkande att framställa.

Herr **Gärde**: Herr talman! I det uttalande, som herr Nordenson sist gjorde, kan jag mycket väl instämma.

Däremot måste jag säga att de skäl, som föranlett utskottet att avvika från motionen i vad herr Nordenson där påyrkat domstolsbehandling av dessa frågor, enligt min mening äro mycket starka. Dessa frågor om handelsförbud kräva ju en ganska skyndsam handläggning, så att ett ingripande skall kunna äga rum omedelbart. Om sådant förbud, såsom föreslås i motionen, skulle få meddelas först i samband med en lagakraftvunnen dom eller, såsom herr Nordenson nu har ändrat sin ståndpunkt till, en fällande dom i första instans, skulle ju detta medföra ganska långt uppskov med avgörandet av en dylik fråga.

Enligt Kungl. Maj:ts proposition vinnes dessutom en central handläggning av dessa frågor och därmed enhetlighet i tillämpningen. Om det i stället skulle anförtros åt landets alla underrätter, som ju överstiga flera hundra, att avgöra dessa frågor, så kan man befara att tillämpningen komme att bli ganska ojämn. Att dessa frågor sedermera skola dragas genom alla instanserna, eventuellt upp till högsta domstolen, skulle ju vålla ytterligare osäkerhet och tidsutdräkt.

Den ökade säkerhet, som motionären har åsyftat, förefaller mig vara tillgodosedd, så vitt det är möjligt, genom bestämmelsen att förbud icke får meddelas förrän åtal är väckt och att, om frikännande dom meddelas, förbudet genast skall hävas, vilket också skall ske då underrätts fällande utslag beträffande den förseelse, som ligger till grund för handelsförbudet, upphäves av högre rätt. Utskottet har dessutom föreslagit den ändringen i Kungl. Maj:ts proposition, såsom också herr Nordenson påpekade, att frågor av detta slag skola i andra instans prövas av regeringsrätten.

Man kan väl förstå, att dessa bestämmelser ur näringslivets synpunkt kunna framstå såsom hårda. Jag är emellertid övertygad om att de för den lojala näringsverksamheten icke behöva leda till någon irritation eller oro eller medföra olägenheter. Såsom herr Nordenson själv påpekade och erkände, är det däremot ett allmänt intresse att på detta område stoppa de illojala näringsidkarna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Då jag begärt ordet vid behandlingen av detta utlåtande, är det inte för att uppehålla mig vid den fråga, som de föregående ärade talarna ha behandlat. Jag avser en annan fråga i det föreliggande betänkandet. Under punkten D) har utskottet bland annat avstyrkt en av mig i motion gjord hemställan om utredning angående vidgad rätt att påfordra inlösning av varor, som ägaren genom ransoneringsförfattningar eller med stöd av sådana förbudits att förfoga över. Om den saken skall jag be att få säga några ord.

Som bekant förekommer i stor utsträckning någonting som kallas för beslag och som äger rum med stöd av förfogandelagen. Dessa beslag innebära, såsom var man vet, att ägaren av en vara är förhindrad att fritt förfoga över densamma. Lagstiftaren har emellertid haft klart för sig, att detta förfarande innebär ett mycket allvarligt och kännbart ingrepp i äganderätten. Därför har lagstiftaren också stipulerat i förfogandelagen, att ägaren av en under beslag lagd vara har rätt att inom en viss tid få varan inlöst av staten

Lagförslag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar
m. m. (Forts.)

enligt de i förfogandelagen bestämda reglerna och till belopp, som ytterst avgöras av riksvärderingsnämnden.

Nu förhåller det sig emellertid så, att sedan några år tillbaka företagas, utan stöd av förfogandelagen, oberoende av och vid sidan av densamma, i mycket stor utsträckning en sorts åtgärder, som man har brukat ge det sammanfattande namnet handelsregleringar. Dessa handelsregleringar innebära, precis som beslaget, ett förbud för ägaren att förfoga över de av regleringen drabbade varorna. Det är ett förbud, som i varje fall kan vara och ofta är lika kännbart som beslaget; det är alltså fråga om ett lika svårt ingrepp i äganderätten. Det märkliga är emellertid, att med dessa handelsregleringar icke följer någon rätt för ägaren att få sina varor inlösta av det allmänna.

Att jag har fört denna sak på tal i sammanhang med detta lagstiftningsärende, beror på att det nu berörda förhållandet framstår i en alldeles särskilt bjärt belysning då man ser det i sammanhang med 3 § i den lag om förbud, som kammaren just nu går att antaga. Denna paragraf säger nämligen ifrån att en person, som har, om jag får säga det kort, burit sig illa åt vid tillämpningen av ransoneringsförfattningarna och alltså drabbats av ett förbud, har en laglig rätt att få sin vara inlöst. Under sådana förhållanden måste det framstå som ganska egendomligt, att en fullt lojal näringsidkare eller varuägare av annat slag — det kan vara en jordägare, en industriidkare o. s. v. — som drabbas av en handelsreglering, icke skall ha motsvarande rätt. Det är därför som jag i detta sammanhang har hemställt om en utredning, huruvida icke en vidgad rätt till inlösning av varor skulle kunna stipuleras.

Mot denna min hemställan har utskottet anfört tre skäl, som jag skall be att få upptaga i tur och ordning. För det första säger utskottet, att frågan icke har något omedelbart samband med den nu föreslagna lagen. Den invändningen vill jag inte diskutera närmare. Den har naturligtvis åtskilligt som talar för sig. Vidare säger utskottet, att frågan är av synnerligen vittutseende beskaffenhet och inrymmer åtskilliga svårlösta spörsmål. Denna motivering är jag tacksam för. Den synes mig understryka nödvändigheten av en utredning. För det tredje säger utskottet, att något praktiskt behov av en reglering enligt dess mening knappast har gjort sig gällande. Vid den punkten ber jag att få uppehålla mig något utförligare, eftersom jag inte kan låta den stå alldeles oemotsagd.

Jag vill gärna tro att de svårigheter, som jag här tänker på, i stor utsträckning kringgås eller undanröjas genom allehanda regleringsanordningar, och att förluster för sådana varuägare, som tvingas ligga inne med en vara utan att få försälja den eller eljest förfoga över den på vanligt sätt, ofta kunna förebyggas under hand av kommissionerna på ena eller andra sättet. Men det lär dock näppeligen kunna bestridas, att så ingalunda alltid varit fallet. Jag har satt mig i förbindelse med personer, som känna till förhållandena inom köpmannavärlden, och jag har från dem mottagit en del uppgifter, som jag antar äro fullt riktiga och som kanske kunna tjäna till att konkret belysa vad saken gäller. Man har t. ex. åberopat, att s. k. försäljningsstopp för ärtor, bönor och torkad frukt inträdde i juli 1941. Det dröjde sedan månader, innan dessa varor åter fingo säljas, och under den tiden ledo givetvis handlandena kännbara förluster. Någoting liknande skedde i fråga om fotogen under krigets första skede, då försäljningen av den varan blev praktiskt taget omöjliggjord för många detaljister. Man har också åberopat en del andra exempel, men jag skall inte trötta kammaren med att räkna upp dem. Jag skulle nästan tro, att man på kommissionshåll inte riktigt vill underskriva

Lagförslag om straff för överträdelse av vissa ransoneringsförfattningar m. m. (Forts.)

utskottets uttalande om att något behov av en reglering knappast har gjort sig gällande. Jag antar att man på kommissionshåll har kännedom om dessa olägenheter, då jag har mig bekant att de i flera fall ha föranlett framställningar.

Men jag tror också att de, som råkat ut för detta, i många fall verkligen ha tegat stilla. Varför ha de tegat? Skall man helt enkelt med utskottet säga, att något behov av ersättning för denna vara, som de inte få förfoga över, knappast har uppstått? Sammanhanget är väl snarare, att vederbörande lojalt ha fogat sig i vad som skett. De ha kanske tänkt, att man får finna sig i sådant under krig. De ha tagit det såsom ett ofrånkomligt öde och aldrig tänkt sig att någonting skulle kunna göras åt saken. Därvidlag tror jag, att de i mycket stor utsträckning ha påverkats av ett ganska anmärkningsvärt förhållande, som jag till min stora förvåning har stött på, nämligen att man inom intresserade kretsar faktiskt tycks sväva i den allra största okunnighet om att *beslaget* har den rättsverkan, som jag nyss talade om. Det torde med andra ord vara en okänd sak i vida kretsar bland de jordbrukare och näringsidkare av olika slag, som beröras av beslagen, att ägaren har rätt att påfordra inlösning av beslaglagda varor. Under sådana förhållanden är det ganska naturligt, att man inte har gjort några invändningar mot att under *handelsreglering* lagda varor icke bli inlösta.

Sådana här förhållanden bör lagstiftningen enligt min mening beakta även om det inte har uppträtt något »behov» i form av klagomål av det ena eller andra slaget. Jag har naturligtvis fullkomligt klart för mig, att man inte kan lösa frågan genom en schematisk regel, så att man säger, att var och en, som inte kommit åt att sälja sina varor, strax skall ha ersättning till fulla värdet. Naturligtvis är saken mycket mera komplicerad än så. Men jag menar, att det inte heller är någon allvarlig lösning av det svåra problemet, om man säger, att vi stryka i det här fallet utan ersättning över ägarens äganderätt, eller rättare sagt: vi stryka över alla de befogenheter, som ligga i hans äganderätt. Enligt min tanke kan lagstiftaren inte gärna undandraga sig att försöka genom en för ändamålet avpassad lagstiftning på ett såvitt möjligt rättvist sätt fördela de förluster och bördor, som kristiden för med sig. Problemet om ersättning för sådana förluster har dykt upp i åtskilliga sammanhang, som jag inte här skall erinra om. Här tyckes mig emellertid ett av de mest flagranta fallen föreligga, eftersom det här just är fråga om ett omedelbart ingrepp i äganderätten.

Jag har, herr talman, velat på detta sätt stryka under den betydelse, som efter min tanke spörsmålet har, men jag gör intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande; samt

nr 40, i anledning av väckta motioner angående revision av gällande bestämmelser rörande beivran av upprepade förseelser mot alkohollagstiftningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fornminnen m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Punkterna A—C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten D.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fornminnen m. m., såvitt angår genom denna proposition framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 108 §§ expropriationslagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen.

*Ang. vissa
ängringar i
allmänna för-
fogandelagen
m. m.*

Genom en den 6 mars 1942 dagtecknad proposition, nr 173, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Reservation hade anmälts av herr *Wistrand*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **Wistrand**: Vid detta utskottsutlåtande har jag avgivit en reservation. Jag har icke velat biträda slutet, när jag ansett det vara synnerligen angeläget att få denna fråga behandlad av utskottet och riksdagen i samband med det förslag till lagstiftning om vanhävd, som föreligger färdigt.

Det föreliggande förslaget har varit föremål för mycket vägande anmärkningar från lagrådets sida, vilket särskilt betonat faran för fastighetskrediten av dess antagande.

Jag tror inte, att det tjänar mycket till att gå närmare in på dessa saker. Jag ville endast deklarerat varför jag inte har biträtt utskottets förslag, under beklagande, att det ej lämnats någon möjlighet att åstadkomma ett lagförslag, som på ett enligt min uppfattning mera tillfredsställande sätt tillvaratagit alla intressen i denna fråga.

Herr **Norman**: Ja, vi voro nog ganska eniga inom utskottet i den uppfattningen, att det varit lämpligt att få handlägga de här två sakerna, som herr *Wistrand* talat om, på en gång. Men på grund av särskilda omständigheter ville vi inte taga på vårt ansvar att uppskjuta det nu föreliggande lagförslaget antagande. Inom utskottet fingo vi sådana informationer beträffande den kommande vanhävdslagen, att vi utan några större betänkligheter kunde be-

Ang. vissa ändringar i allmänna förfogandelagen m. m. (Forts.)
handla det nu föreliggande förslaget för sig, då det säkerligen inte hade blivit annat resultat, om förslagen hade handlagts samtidigt, än att, om ändringar komme att föreslås från riksdagens sida, detta nog bleve fallet beträffande den väntade lagstiftningen och inte denna.

Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 december 1941 (nr 942) angående dyrtidstillägg åt vissa livräntetagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4—7.

Lades till handlingarna.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkten 10.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 11 och 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13 och 14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 15 och 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17 och 18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19 och 20.

Lades till handlingarna.

Punkten 21.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23 och 24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkten 26.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

Punkten 28.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Jordfonden för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

*Anslag till
jordfonden.*

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Mannerskantz, von Stokenström, Carlström* och *Lundbom*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning till jordfonden för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Under denna punkt och den följande ha fyra utskottsledamöter avgivit en reservation, som går ut på att man skulle inställa nybyggandet av arrendeegnahem så länge nuvarande förhållanden äro rådande. Detta är principiellt en rätt betydelsefull sak och dessutom även finansiellt sett. Jag hade tänkt att något så när fylligt redogöra för den här saken, men jag tycker, att det är synd att göra det just nu, då det ser ut att inte bli kvällsplenium, och jag skall därför fatta mig mycket kort.

Det är huvudsakligast två skäl, som ha legat till grund för vårt ställningstagande. Det ena är att byggnadskostnaderna stigit så ofantligt, som de gjort, och det andra är, att man kan inställa denna verksamhet utan att det är till förfång för några, som redan nu ha blivit berörda därav. Det är något annat att upphöra med denna rörelse än att draga in ett redan förut utgående anslag.

När den här rörelsen började kostade det ungefär 12,000 kronor att bygga upp ett arrendeegnahem. Då var det möjligt att utarrendera dem för ganska överkomliga arrenden, och ändå fick statsverket en ränta på omkring 4 %. För närvarande kostar uppbyggandet ungefär 27,000 eller sannolikt mer, och även arrendena äro enligt min mening väl höga för att innehavarna, som ofta äro nybörjare, skola kunna klara sig. Då blir ändå förräntningen till statsverket inte mer än ungefär 1 %. Jag tycker därför, att det vore välbetänkt att upphöra med denna nyetableringsverksamhet, så länge byggnadskostnaderna äro av den storleksordning, som de faktiskt äro i dag. Blir det en bestående och effektiv ändring till det bättre, då skall jag för min del inte heller vara sen att bidra till att den här verksamheten kommer igen, men inte förr.

Den andra synpunkten är den, att man kan spara på den här 28:de punk-

Anslag till jordfonden. (Forts.)

ten 500,000 kronor och på den nästa 500,000, summa 1 miljon kronor. Och det är en besparing, som jag anser vara av den storleksordningen, att den faktiskt betyder något, Vi ha förut i dag, herr talman, haft ett sådant ärende. Det ansågs där, att 3 miljoner inte betydde så mycket. Man sade, att på det området måste man i alla fall göra det, som föreslagits. Det blir det ena efter det andra! Här ha vi samma dag ytterligare ett sådant tillfälle att spara.

Följden av att man går på reservationen blir ju inte någonting annat än att man inte nyetablerar flera arrendegnahem under en tid, då byggnadskostnaderna äro så höga och statsverkets kassa är så ansträngd. Här är verkligen ett tillfälle, då man kan spara utan någon nämnvärd olägenhet, och den, som inte vill göra detta, den menar jag har ej någon riktig vilja till att spara.

Det finnes dessutom ett ytterligare skäl, som man kan kalla för åtminstone ett halvt skäl. Den här verksamheten hittills har betraktats som en försöksverksamhet, och nu är det ju så, att de här försöken ha slagit ojämnt ut. I vissa fall har det nog gått tämligen väl, men i ett stort antal fall är det inte idealiskt, och därför tycker jag, att även ur denna synpunkt borde man låta detta försök, som nu gjorts på en 280 gårdar, få gå litet längre innan man skapar ytterligare flera.

Detta sista skäl betraktar jag som sagt inte för närvarande som ett huvudskäl, utan huvudskälen äro byggnadskostnaderna och statsverkets finansiella ställning. Under hänvisning till detta, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till reservationen, som betyder, att detta anslag skall utgå med blott 500,000 kronor. I nästa punkt kommer jag att yrka, att anslaget skall helt strykas.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Den framstöt herr Mannerskantz här gjort i denna fråga och de synpunkter han anlagt på densamma äro inga direkta nyheter. Under alla dessa år, då jordbruksutskottet har haft att taga ställning till frågan, har man på visst håll haft litet svårt att dölja sitt misskag över denna arrendegnahemsverksamhet. Emellertid har herr Mannerskantz och med honom liktänkande nu ansett tidsläget vara sådant, att ett avslag på det av Kungl. Maj:t begärda anslaget för i år till denna verksamhet vore det enda riktiga.

Jag hade väntat, att herr Mannerskantz litet mera fylligt skulle försvara sin reservation. Det har han inte gjort, med hänsyn till att tiden är långt framskriden och att detta plenum inte skall fortsätta i kväll. Det blev en misräkning även för mig, ty jag hade tänkt att här tala om en del saker, som äro förknippade med denna arrendeverksamhet, en hel del saker, som man från visst håll alltid inom utskottet vid behandlingen av denna fråga har tagit upp gentemot denna verksamhet. Jag hade nämligen väntat, att herr Mannerskantz liksom annars om åren skulle gått in på det förmenta missnöje, som skulle vara att finna ute bland dessa arrendegnahemmare. Det gjorde han inte nu, men däremot har han så mycket starkare tidigare om åren vid utskottsbehandlingen tryckt på denna punkt. Det är byggnadskostnaderna, som för herr Mannerskantz äro det huvudsakliga skälet för ett avbrytande av denna verksamhet. Och jag må säga, att på den punkten delar jag herr Mannerskantz' uppfattning. Jag är där på samma linje som han. Nu kan ju den invändningen göras, att detta avsnitt, byggnadsverksamheten på landsbygden, är ett problem för sig och icke direkt hör samman med den fråga vi nu behandla, men indirekt gör den väl ändå detta, eftersom herr Mannerskantz i sin motion har berört saken. Jag skall inte onödigtvis taga upp denna fråga till behandling, men jag kan i alla fall inte underlåta att säga, att byggnadskostnaderna spela en ofantligt stor roll även när det gäller skapandet av arren-

Anslag till jordfonden. (Forts.)

deegnahm. Jag skulle ha lust att taga två fall som exempel. Jag hoppas, att herr talmannen medgiver mig detta trots den långt framskridna tiden.

Jag skulle kunna rada upp fall efter fall som exempel till stöd för min uppfattning och mina påståenden, men jag skall som sagt bara taga fram två fall. Det ena är ganska gammalt. Det är ungefär sju år gammalt, men det belyser en hel del, i varje fall de metoder, som det byggnadsförbund, som finnes här i vårt land, tillämpade just vid den tidpunkt, när städernas folk så att säga lade beslag på landsbygden.

Det var en småbrukare hemma i en av mina grannkommuner, som hade sina gränser ända intill Ystads stad, och vilken efter 25 års slit och släp, sparsamhet och försakelse ansåg sig kunna bygga sig en ordentlig bostad. Han lät rita ett hus, bjöd ut det på entreprenad, och det var en landsortsbyggmästare, som fick arbetet, ganska naturligt för resten. Redan från första dagen, när de satte spadens i jorden för att gräva till grund, kom det representanter från murarna i Ystad. De hade ingenting att anmärka den första tiden. De läto dem gräva och gjuta grund och börja mura på väggarna. Då var det tid att komma fram med vad man hade på hjärtat. De frågade först hur mycket dessa arbetare hade i betalning. Ja, det fingo de besked om. »Nej», sade man, »det passar oss inte. Ni ha att följa vårt avtal, våra prislistor. Det är ackord det här, och huset skall mätas.» Det betydde en merkostnad för denne småbrukare av omkring 2,000 kronor, om inte frågan hade kunnat ordnas upp som den till sist ändå gjordes. Hur det gick till skall jag här inte orda om.

Nu ligger saken här till på det viset, att detta byggnadsförbund utan vidare, utan att fråga landsbygdens folk om det ville vara med på en sådan sakernas ordning, delat upp landsbygden i räjonger och zoner, som om den hörde till städerna och de större samhällena. Rena rama diktaturförsök enligt min mening, en självtagen rätt, som varken kan eller får tolereras, ett förmynderskap, som landsbygdens folk inte har något som helst behov av. Det har gått dit hän, att om man nu skall bygga hus, så måste man vara kapitalist. Skall man kunna reparera husen, måste man ha en ganska god ekonomisk ställning, annars får det vara.

Det andra exemplet är nytt för dagen, kan jag säga, och jag kan inte neka mig nöjet att taga det just i samband med behandlingen av denna egnahemsarrendefråga. Det är uppgifter, som jag fick när jag var hemma sist. En småbrukare i min egen kommun, som har ett 16 tunnlands lantbruk, behövde lägga nytt tak på ett av sina gamla hus. Materialet skulle vara korrugerad eternit. Det tog jämnt två dagar för två arbetare att lägga på detta tak, och som betalning för detta arbete erhöilo de efter mätning 198 kronor, således nära femtio kronor per man och dag. Är det underligt, att folk reagerar ute på landsbygden gentemot detta? Och det är inte alls konstigt, att man nu från det håll, där man hitintills ingalunda har sett på arrendeegnahmetsverksamheten med allt för blida ögon, nu med tacksamhet har anammat detta vapen, som från detta byggnadsförbunds sida välvilligt blivit placerat i deras händer. Och att det skulle utnyttjas, det förvånar mig inte alls.

Jag skall ej onödigtvis förlänga denna debatt, men jag kan inte underlåta att säga, att denna arrendeegnahmetsverksamhet enligt min mening har en ganska stor betydelse. Den har inte endast en social betydelse, utan den har också en mycket stor psykologisk betydelse. Ty vetskapen om och känslan av att här ha statsmakterna i och med denna verksamhet skapat möjlighet för omedlade och mindre bemedlade bland landsbygdens folk att en gång kunna få ett lantbruk i egen regi gör, att dessa människor med längtan och åtrå se efter möjligheten att kunna få ett sådant litet lantbruk.

Jag har ju mycket väl märkt under årens lopp vid behandlingen av denna fråga, hurusom man från särskilt de största jordbrukarnas sida visat sin avoghet

Anslag till jordfonden. (Forts.)

gentemot detta och helst önskat, att denna verksamhet för alltid måtte läggas ned. Herr Mannerskantz har varit ytterst försiktig vid behandlingen av denna fråga i utskottet och ännu mera försiktig nu i sitt korta anförande, men det står i deras reservation ett ord, som jag inte har kunnat undgå att fästa mig vid. Det står, att *åtminstone* så länge nuvarande förhållanden råda bör verksamheten läggas ned! Jag har genom detta ord fått bekräftelse på min tidigare uppfattning, att herr Mannerskantz och med honom liktänkande innerst inne önska och mena, att denna verksamhet helst för alltid måtte läggas ned. För min del har jag en helt annan uppfattning. Jag tillåter mig därför i all korthet uttala den förhoppningen, att när det krig, som nu rasar, en gång tagit slut — ty en gång måste det ju sluta — och normala förhållanden åter inträtt, denna arrendeegnahemsverksamhet då icke endast måtte fullföljas utan att den också måtte få lov att skjuta fart och utvidgas till glädje och gagn icke endast för dem, som ha den turen att bli innehavare av ett sådant lantbruk, utan också till glädje och gagn och prydnad för vår landsbygd. För min del kan jag knappast se någon vackrare tavla på den skånska slätten än den jag ser nere på Glimmingehus med dessa fina och propra små bondehem, 18 eller 20 till antalet.

Jag är verkligen förvånad över att man från visst håll gör attacker mot denna verksamhet och försöker få den bort. Den utgör enda möjligheten för obemedlade och mindre bemedlade att kunna få ett eget litet lantbruk.

Man var vid behandlingen av denna fråga inom utskottet angelägen att framhålla, att om man slopade denna verksamhet och i stället koncentrerade sig på egnahemsrörelsen och utvidgade denna, så skulle man vinna mycket, mycket mer än vad man vinner genom arrendeegnahemsverksamheten, och det skulle vara litet tryggare, därför att egnahemsverksamheten är mera räntabel. Ja det beror ju på hur man ser på denna fråga, men vi skola aldrig glömma bort, att det är en ganska väsentlig skillnad mellan dessa tvenne verksamhetsgrenar. Den, som skall bli egnahemmare, måste ha ett visst kapital, en liten ekonomisk ryggrad, om han överhuvud taget skall kunna komma i fråga som egnahemmare. Det behöves icke för den, som skall bli arrendeegnahemmare. Han behöver praktiskt taget intet kapital alls. Han behöver endast styrka, att han är lämplig just för ett sådant arrendeegnahem. Och den skara, som kan anses lämplig som arrendeegnahemmare, den är ingalunda liten. Tvärtom är den mycket, mycket stor. Vi räkna dit praktiskt taget hela den mindre jordbrukarekårens ungdom, som utan tvivel är både lämplig och berättigad, — lämplig, därför att den har vuxit upp i ett småbrukarehem och alltså är väl förtrogen med skötseln av ett sådant, och berättigad, därför att i regel dessa människor äro obemedlade eller mindre bemedlade. Så nog finns det aspiranter till dessa arrendeegnahem! Jag har ju också tidigare någon gång här i kammaren sagt, att hela lantarbetarkåren, åtminstone det stora flertalet av dem, också är lämplig och berättigad till dessa arrendeegnahem.

Ja, herr talman, jag skall inte fortsätta med detta, men jag har velat ha sagt, att det är byggnadskostnaderna, som även när det gäller arrendeegnahemsverksamheten spela en mycket, mycket stor roll, varför jag innerligt gärna önskar, att en annan sakernas ordning på det här området må kunna åstadkommas. Ja jag ser det helt enkelt som en tvingande nödvändighet.

Herr talman! Jag skall med dessa ord be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Som framgår av såväl propositionen som utskottsbetänkandet, har egnahemsstyrelsen till jordfonden äskat två miljoner kronor. I propositionen har detta prutats ned till en miljon. Detta har skett, därför att jag delar deras uppfattning, som mena, att man

Anslag till jordfonden. (Forts.)

får gå försiktigt fram vid denna tid, då anläggningskostnaderna för fastigheter äro höga. Men å andra sidan kan jag inte bortse från de skäl, som egnahemsstyrelsen har anfört, nämligen att den skall försöka hålla den byggnadsarbetarkår, som den har anställd, i verksamhet. Man har nämligen lyckats anställa en kår av byggnadsarbetare, som driva detta arbete enligt särskilt anställningsavtal, och om verksamheten inte får fortsätta i viss utsträckning, får man naturligtvis avskeda folket. Detta är ett skäl till att jag har ansett, att man borde begära hälften av det belopp, som egnahemsstyrelsen har hemställt om.

Vad sedan beträffar punkt 29, som gäller arrendeegnahemsfonden, har man begärt 1,500,000 kronor, vilket har prutats till 500,000. Om man har kronoegendomar, på vilka nybyggnad är erforderlig men som på grund av topografiska förhållanden eller av annat skäl inte böra drivas i nuvarande storlek utan lämpligen kunna styckas till mindre fastigheter, då är det nödvändigt, att egnahemsstyrelsen har ett visst kapital för att kunna bebygga dem, i stället för att de skola bebyggas på nytt och brukas i samma storlek som tidigare.

Jag menar, att redan den prutning, som företagits i departementet, visar, att vi vilja följa den linje, som framfördes, redan då egnahemspropositionen lades fram, d. v. s. vara försiktiga med anläggningskostnaderna, om det blir exceptionellt dyrt, som det ju är nu. Det är inte allenast arbetslönerna utan också materialpriserna, som stigit i väsentlig grad. Följaktligen tror jag, att det är riktigt, att egnahemsstyrelsen får dessa belopp, som utskottet har hemställt om, för att kunna driva verksamheten i mindre omfattning.

Herr von Stockenström: Herr talman! De två första ärade talarna ha vinnlagt sig om att inte hålla så fylliga anföranden som de eljest skulle ha gjort. Jag vill emellertid hålla särskilt herr Andersson räkning för att hans anförande i alla fall blev så fylligt som det blev, ty det har egentligen gett ett mycket gott stöd åt den uppfattning, som reservanterna uttalat, och jag trodde under större delen av herr Anderssons anförande, att han skulle komma att yrka bifall till reservationen. Han anförde nämligen en del exempel från sin egen erfarenhet på vilka svårigheter man har, när det gäller att bygga på landsbygden, vilka oerhört ökade kostnader, som äro förknippade därmed, och han gick t. o. m. så långt, att han sade, att för att kunna bygga på landsbygden måste man vara kapitalist.

De, som skola få arrendeegnahem, äro ju alldeles obemedlade. Herr Andersson sade också, att de ha intet kapital alls. En egnahemsbyggare skall åtminstone ha något att släppa till själv. Det är alltså konstaterat, att för att kunna bygga på landsbygden måste man vara kapitalist. Här gäller det en grupp personer, som inte alls ha något kapital. Då måste den stora kapitalisten rycka in, nämligen staten, och det är ju just sådant som läget är. Det är alldeles riktigt tecknat av herr Andersson. Byggnadskostnaderna ha kommit upp till en svindlande höjd, jämfört med när denna verksamhet började, och skola vi hålla den i gång, kräves det stora uppoffringar från statens sida.

Nu vill jag säga, att jag inte alls hör till dem, som tidigare talat emot eller på annat sätt ställt sig oförstående till arrendeegnahemsverksamheten. Jag har ansett den som ett led i de jordpolitiska åtgärder av social natur, som staten sedan många år tillbaka vidtar. Men jag vill säga, att försöken kanske hittills inte alltid slagit så väl ut. Det har begåtts en del fel vid byggnadernas uppförande. Jag skulle kunna berätta ett ganska sorgligt exempel från min egen hembygd, där t. o. m. hälsovårdsnämnden fick lov att ingripa, därför att byggnaderna, som hade uppförts på ett par arrendeegnahem, inte voro väl gjorda

Anslag till jordfonden. (Forts.)

utan av så pass dålig beskaffenhet, att en snar rättelse måste påkallas. När sådant behövs, har det gått ganska långt. Och det gällde likväl nya hus. Men bortsett från detta har jag ansett, att denna verksamhet har en uppgift att fylla. Den utgör ett led i de sociala jordpolitiska åtgärder, som staten vidtar. Men i det nuvarande läget har jag av de skäl, som herr Andersson anfört, ansett, att i första hand en begränsning av denna verksamhet och kanske t. o. m. ett uppehåll däri under en tid framåt borde komma till stånd. Även andra, som tidigare ha varit intresserade av denna verksamhet, ha kommit till samma uppfattning. En partivän till herr Alfred Andersson, som för övrigt sedan flera år tillhör en av våra egnahemsnämnder, har i utskottet kommit till samma uppfattning som herr Mannerskantz och jag, och hans namn återfinnes också under reservationen.

Herr talman! Nu har mitt anförande blivit även det något fylligare än jag tänkt. Jag ber bara att få yrka bifall till reservationen.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag skulle inte ha tagit till orda, om inte herr Alfred Andersson nästan gjort sig skyldig till provokation. När han sade, att det var de stora godsägarna, som uttalat missnöje med arrendeegnaverksamheten, så antar jag, att de flesta här trodde, att han menade mig. Jag vill påstå, att jag aldrig har visat sådant missnöje, vare sig i jordbruksutskottet eller här i kammaren, som han ville göra gällande att vissa större jordbrukare hade gjort. Jag vet inte, vilka han därvidlag menar. Det finns inte så gott om större jordbrukare, vare sig här i kammaren eller i landet. Det enda, som har förekommit, är, att vi ha sagt, att det skall bli så god regi som möjligt på detta och att det inte får gå upp till vilken kostnad som helst, ty då skall man börja se efter, om man inte kan göra ändringar för att vinna förbättringar. En sådan kritik gör en dylik sak mycket mer nytta än om man bara låter allting rulla och bli hur tokigt som helst. Den åsikten kommer jag att förfäktat ganska länge, herr Alfred Andersson.

Sedan säger jag som herr von Stockenström, att det var en felaktig slutsats herr Andersson drog. Om byggnadskostnadernas höjd är ett starkt skäl för reservanterna, har herr Andersson formulerat det så pass pregnant och uppenbart, att slutsatsen borde ha blivit: låt den saken bli ordnad först. Jag tror, att det hade varit klokt att så göra.

Det mest vägande skäl för anslaget, som jag tycker har framförts här nu, är det, som kom från herr statsrådets sida, att det finns en byggnadsarbetarkår, som egnahemsstyrelsen brukat använda till sådana här arbeten. Men jag skulle inte tänka mig, att det är den minsta svårighet att omedelbart få den placerad i arbete för enskildas eller för domänverkets räkning, som kanske då och då behöver bygga någon gård på kronans egendomar. Det vore inte någon större svårighet att ordna ett sådant samarbete. Jag anser alltså, att det skälet inte får vara avgörande, när det gäller statsfinanserna. Dessutom bör man väl akta sig litet för att använda kronogårdar på det sättet, att man styckar upp dem, om detta inte är absolut betingat av de geografiska förhållandena.

Jag tycker, att det vore riktigt, om första kammaren i dag ville visa åtminstone någon skymt av sparsamhetsvilja, vilket det finns möjlighet till här utan att göra något ohägn. Därför vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Endast ett par ord! Jag vill säga ett tack till herr Mannerskantz för hans ändrade inställning sedan vi talade om frågan i utskottet. Jag har tidigare sagt, att herr Mannerskantz i dag varit ytterst försiktig, men i utskottet var det inte samma tonarter, herr Mannerskantz. När vi i detta sammanhang talade om småbruk överhuvud taget, vill

Anslag till jordfonden. (Forts.)

jag minnas, att herr *Mannerskantz* fällde det yttrandet, att vissa av småbruket knappast ha något berättigande, utan man bör i stället lägga ned dem, lägga jorden under storbruket eller också bygga upp större enheter. Nu menar kanske herr *Mannerskantz* inte så allvarligt med detta, men jag tog fasta på hans yttrande nu, att han för framtiden inte skall ha någonting emot denna arrendeegnahemsverksamhet. Då tror jag vi skola kunna samarbeta i fortsättningen, när det blir andra förhållanden, för att skapa fram nya arrendeegnahem och därmed också nya bondehem, som skola bli en prydnad vid sidan om de stora herrgårdarna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Mannerskantz* m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28 punkten 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Mannerskantz* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 29.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Arrendeegnahemsfonden för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

I detta samband hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 72, av herr *Mannerskantz*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå framställningen om anvisande av anslag till arrendeegnahemsfonden för budgetåret 1942/43.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte med avslag å motionen I: 72, till Arrendeegnahemsfonden för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Mannerskantz*, *von Stockenström*, *Carlström* och *Lundbom* ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 72, avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Herr *Mannerskantz*: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Första kammarens protokoll 1942. Nr 17.

*Anslag till
arrende-
egnahems-
fonden.*

Anslag till arrendeegnahmefonden. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu föredragna punkten endast yrkats, att kammaren skulle godkänna den av herr Mannerskantz m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 30.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. sjukstuguläkares rätt till tjänsteårsberäkning m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om rätt till tjänste- och pensionsårsberäkning för chefläkare vid sjukstuga.

I en inom riksdagens första kammare väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 68, hade herr *Carlström* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken mån och på vilket sätt åtgärder borde och kunde vidtagas, så att läkare, som antoges till chefläkare vid sjukstuga, som regel erhöles rätt till tjänste- och pensionsårsberäkning efter ungefärligen samma grunder, som gällde för civila läkare med tjänsteårsrätt, även om nämnda sjukstuguläkare icke innehade annan befattning, som berättigade till nämnda förmån.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Carlström**: Såsom motionär i denna fråga ber jag att få yttra några ord. I motionen hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken mån och på vilket sätt åtgärder böra och kunna vidtagas, så att läkare, som antages till chefläkare vid sjukstuga, som regel erhåller rätt till tjänste- och pensionsårsberäkning efter ungefärligen samma grunder som gälla för civila läkare med tjänsteårsrätt, även om nämnda sjukstuguläkare icke innehar annan befattning, som berättigar till nämnda förmån.

Såsom framhålles i motiveringen äro i en del glest bebodda trakter i vårt land, särskilt uppe i Norrland och speciellt i Norrbotten, anordningarna för hälso- och sjukvården icke tillfredsställande ordnade. Det beror ju på den omständigheten, att provinsialläkardistriktet som regel äro mycket stora, och i en del fall förekommer det också, att provinsialläkaren utom den egentliga sjukvården inom distriktet har att handha skötseln av en sjukstuga. Detta gör, att sjukvården inte medhinnas på ett tillfredsställande sätt. Om det nu kunde ordnas så, som riksdagen en gång har tänkt sig, att dessa stora provinsialläkardistrikt kunde uppdelas och göras mindre, skulle givetvis förhållandena betydligt förbättras. På grund av de nu inträdda statsfinansiella svårigheterna har ju den saken blivit tills vidare lagd på hyllan.

I åtminstone en del provinsialläkardistrikt, där det förekommer sjukstugor, som äro något så när stora, skulle ett förbättrat förhållande kunna ernås på det sättet, att det bleve en självständig läkare för sjukstugan, en läkare som sålunda icke samtidigt vore provinsialläkare. Inom Norrbottens landsting förekommer det åtminstone i ett fall en sådan där sjukstuga, där man tänkt sig

Ang. sjukstuguläkares rätt till tjänstårsberäkning m. m. (Forts.)

anordna läkarbefattningen på antytt sätt. Men nu uppstår svårigheten att få någon kompetent sökande till chefsläkarbefattning vid en dylik sjukstuga, därför att läkaren inte får räkna sig till godo tjänsteårs- och pensionsrätt. Vi motionärer yrka nu, att det åtminstone skulle göras en utredning, huruvida det inte skulle kunna ordnas så, att en dylik chefsläkare för en sjukstuga skulle kunna få räkna tjänstår och få pensionsrätt. Det tillfälliga utskottet, som handlagt denna fråga, har avstyrkt motionen, under det att andra kammarens tredje tillfälliga utskott, som haft en likalydande motion till behandling, har tillstyrkt, vad motionärerna hemställt.

Denna fråga har varit på remiss för inhämtande av yttranden dels hos pensionsstyrelsen, dels hos medicinalstyrelsen, dels hos landstingsförbundet och landskommunernas förbund, och åtminstone det sistnämnda har för sin del tillstyrkt, vad motionärerna här ha begärt.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid frågan, utan jag vill bara särskilt understryka, vad jag redan sagt, att det verkligen förekommer mycket stora besvärligheter med sjukvården, särskilt uppe i Norrbotten, och det skulle givetvis bli någon förbättring, om man, där det förekommer sjukstugor, kunde få en särskild läkare, som skötte om dessa, så att inte som nu provinsialläkaren samtidigt får sköta också sjukstugan. Det går givetvis, om sjukstugan har mycket liten beläggning, t. ex. 8—10 patienter, och då kan det kanske t. o. m. vara en fördel, men när sjukstugorna bli större, kommer det att inverka menligt. Det blir för mycket för provinsialläkarna att sköta om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen, vilket är detsamma som vad tredje tillfälliga utskottet i andra kammaren har hemställt om.

I herr Carlströms yttrande instämde herrar *Sven Hansson, Asplund, Nils Olsson, Brandt* och *Bror Nilsson*.

Herr Ekströmer: Med anledning av den siste talarens anförande vill jag påpeka, vad som också står i utskottsreciten, att riksdagen i år har uttalat sig för att provinsialläkardistriktet skola ökas i antal. Det förelåg från början ett förslag, att omkring 180 nya ordinarie provinsialläkardistrikt skulle inrättas. Detta har av statsfinansiella skäl ännu inte bringats i verkställighet, men i år har som sagt riksdagen sagt ifrån, att den förutsätter, att behovet av ytterligare tjänsteläkare undersökes av Kungl. Maj:t och att förslag förelägges redan nästa års riksdag om den utökning av antalet ordinarie tjänster, vartill undersökningen kan föranleda. Det synes mig, som om detta riksdagens uttalande slog undan skälen för att nu göra en ändring i de bestämmelser, som finnas beträffande sjukstuguläkarna. Jag skulle tänka mig, att de stora distriktet i Norrland så småningom komma att delas upp i mindre distrikt, och då förfaller ju hela frågan.

Herr Carlström nämnde efter vad jag kunde höra, att frågan egentligen rörde endast *ett* enda fall. Då får jag säga, att när de myndigheter som närmast äro intresserade, nämligen medicinalstyrelsen och statens pensionsanstalt, ha avstyrkt motionen, kan man inte gärna ge sig på att göra en så vittgående förändring som här föreslås.

Jag hemställer därför, att vi se tiden an, till dess vi få se, hur det går med de nya provinsialläkardistriktet. Jag skulle tänka mig, att nästa års riksdag ordnar denna fråga så, att man i Norrland kommer att bli tillfredsställd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den

Ang. sjukstuguläkares rätt till tjänstårsberäkning m. m. (Forts.)
i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 249, 250 och 254—256.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 248, av herr *Linderot*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § 2 mom. samt 7 och 31 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, m. m.; och

nr 249, av herr *Löfvander* m. fl., i samma ämne.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1942/43;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden till särskild prästerlig verksamhet utom riket;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall från krav om återbäring av utanordnat tillskott ur kyrkofonden till gäldande av prästlönekostnader;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.; samt

nr 191, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till avlöningar vid musikaliska akademien; samt

nr 187, i anledning av väckta motioner angående ytterligare utredning rörande löneplaceringen för de vetenskapligt utbildade tjänstemännen vid statens arkiv, bibliotek och museer.

Anmälades första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.; samt

nr 194, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 192, att utskottets hemställan i utlåtande nr 36, vidkommande förslaget nr 193, att utskottets hemställan i utlåtande nr 37 samt, i fråga om förslaget nr 194, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 38 bifölles även av andra kammaren.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.